

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ESKİ HASTALIK, ATEŞ
GECEİ, DEĞİRMEN ROMANLARININ OLAY
ÖRGÜSÜ, ŞAHISLAR KADROSU, ZAMAN VE MEKAN
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Suat YAZAR

İstanbul, 2022

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ESKİ HASTALIK, ATEŞ
GECEİ, DEĞİRMEN ROMANLARININ OLAY
ÖRGÜSÜ, ŞAHISLAR KADROSU, ZAMAN VE MEKAN
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Suat YAZAR

Öğrenci No: 1955096002

Orcıd No: 0000-0002-4285-6638

Danışman:

Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

İstanbul, 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Reşat Nuri Güntekin’in ‘Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen’ Romanlarının Olay Örgüsü, Şahıslar Kadrosu, Zaman ve Mekân Bakımından İncelenmesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 11.02.2022

Suat YAZAR

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

04./03/2022

Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 1955096002 numaralı **Suat YAZAR**'ın "Beykent Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak Enstitümüze teslim ettiği "**Reşat Nuri Güntekin'in Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen Romanlarının Olay Örgüsü, Şahıslar Kadrosu, Zaman ve Mekan Bakımından İncelenmesi**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 21/02/2022 tarih ve 2022/08 sayılı toplantısında seçilen ve On-line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ön*** GÖ***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Al*** ŞE***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Er*** AY***
(Milli Savunma Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Suat YAZAR
Danışmanı : Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2022
Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı
Anahtar Kelimeler : Reşat Nuri Güntekin, Millî Mücadele, Anadolu

ÖZ

REŞAT NURİ GÜNTEKİN’İN ESKİ HASTALIK, ATEŞ GECESİ, DEĞİRMEN ROMANLARININ OLAY ÖRGÜSÜ, ŞAHISLAR KADROSU, ZAMAN VE MEKÂN BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bu tezde Reşat Nuri Güntekin’in olgunluk döneminde yazdığı “Eski Hastalık, Ateş Gecesi ve Değirmen” romanlarının olay örgüsü, şahıslar kadrosu, zamanı ve mekânı incelenmiştir.

Eski Hastalık ve Ateş Gecesi romanlarında; merkezi kahraman etrafında gelişen bireysel ağırlıklı konular işlenir. Değirmen’de ise Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılış dönemindeki zayıf bürokrasisinden bahsedilerek sosyal ve toplumsal bir konu ele alınır. Her üç romandada mekân olarak Anadolu’yu seçen yazar, kişilerin İstanbul ile olan bağlantısını da koparmaz. Romanlarının konusu genellikle İstiklâl Savaşı yıllarında geçer. Karakterler arasında köylü-şehirli; eski-yeni; doğu-batı çatışmalarına yer verir. Buda esere heyecan ve canlılık katar.

Reşat Nuri’yi tanıma açısından bu çalışmadaki eserler bizlere önemli bilgiler vermiştir. Güntekin, millî unsurlara ve değerlere önem veren, Millî Mücadele yıllarını da görmüş güçlü bir yazardır.

Name and Surname : Suat YAZAR
Supervisor : Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
Degree and Date : Master, 2022
Major : Turkish Language and Literature
Key Words : Reşat Nuri Güntekin, National Struggle, Anatolia

ABSTRACT

REŞAT NURİ GÜNTEKİN’S EXAMINATION OF OLD DISEASE, NIGHT OF FIRE, THE MILL NOVELS IN ACCORDANCE WITH THE PLOT, THE STAFF, TIME AND SPACE

In this thesis, the plot, characters, time and place of the novels “Eski Hastalık, Ateş Gecesi and Değirmen” written by Reşat Nuri Güntekin in her maturity period were examined.

In the novels Eski Hastalık and Ateş Gecesi; Individually weighted subjects that develop around the central hero are covered. In Değirmen, on the other hand, a social and social issue was discussed by mentioning the weak bureaucracy of the Osmanlı İmparatorluğu during its collapse. Choosing Anatolia as the setting in all three novels, the author does not break the people’s connection with İstanbul. The plot of his novels usually takes place during the years of the war of Independence. Among the characters are peasant-urban; old New; includes east-west conflicts. This adds excitement and vitality to the work.

In terms of getting to know Reşat Nuri, the works in this study gave us important information. Güntekin is a strong writer who gives importance to national elements and values and has seen the years of the National Struggle.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

SÖZLÜK..... iii

GİRİŞ1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ HASTALIK	4
1.1. Eserin Konusu.....	4
1.2. Eserin Teknik Özellikleri.....	5
1.3. Eserin Olay Örgüsü.....	7
1.4. Eserin Şahıslar Kadrosu.....	25
1.4.1. Başkişi	25
1.4.1. Norm Karakterler	30
1.4.2. İleri Yaştaki Tipler	33
1.4.3. Fon Karakterler	35
1.5. Eserin Zamanı	38
1.6. Eserin Mekânı	42
1.6.1. Kapalı Mekânlar.....	42
1.6.2. Açık Mekânlar.....	45
1.6.3. İller, İlçeler, Kasabalar, Nahiyele, Semtler, Köyler, Caddeler	46
1.6.4. İstanbul'daki Mekânlar	46
1.6.5. İçel (Mersin)'deki Mekânlar	47
1.6.6. Denizler, Adalar, Dağlar, Boğazlar, Burunlar, Plajlar, Kordonlar.....	47
1.6.7. Tarihi ve Turistik Mekânlar	47

İKİNCİ BÖLÜM

2. ATEŞ GECESİ.....	48
2.1. Eserin Konusu.....	48
2.2. Eserin Olay Örgüsü.....	53
2.3. Eserin Şahıslar Kadrosu.....	64
2.3.1. Başkişi	64

2.3.2. Norm Karakterler	69
2.3.3. İleri Yaştaki Tipler:	75
2.3.4. Fon Karakterler	76
2.4. Eserin Zamanı:	80
2.5.1. Kapalı Mekânlar	83
2.5.2. Açık Mekânlar	84
2.5.3. İller, İlçeler, Kasabalar, Nahiyeler, Köyler, Semtler, Caddeler:	84
2.5.4. Ülkeler, Ülkelerin İlçeleri ve Köyleri	86
2.5.5. Çaylar, Adalar, Dağlar, Tepeler, Boğazlar, Limanlar, Kordonlar, Kıyılar, Korolar, Rıhtımlar	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEĞİRMEN	87
3.1. Eserin Konusu	87
3.2. Eserin Teknik Özellikleri	88
3.3. Eserin Olay Örgüsü	89
3.4. Eserin Şahıslar Kadrosu	98
3.4.1. Başkişi	98
3.6.1. Kapalı Mekânlar	114
3.6.2. Açık Mekânlar	114
3.6.3. Dağlar, Tepeler, Koılar, Korular, Bahçeler, Avlular, Pazarlar	114
3.6.4. Ülkeler, Bölgeler, İller, İlçeler, Kasabalar, Köyler, Mahalleler	114
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	117

SÖZLÜK

Arrivist: Amacına varmak için her yolu doğru sayan kişi

Avantür: Fransızcadan dilimizde geçmiş olan avantür kelimesinin bazı anlamları da vardır. Saçma, absürt ve yersiz anlamlarında da kullanılan avantür serüven anlamına da gelir.

İdil: Kırsal yaşamda aşk konuları barındıran kısa şiirlerdir.

Nebülöz: Gök, Bulutsu

Reverans: Teşekkür ya da selam amacıyla eğilirken, ayrıca dizler kırılarak yapılan hareket.

Tekaüt: Dilimize Arapçadan geçmiş olan Tekaüt kelimesi ku'üd sözcüğünden türetilmiştir. Ku'üd, oturmak, soluklanmak, dinlenmek anlamına gelirken tekaüt kelimesi emekliye ayrılmak demektir.

GİRİŞ

“Reşat Nuri Güntekin, 25 Kasım 1889 tarihinde İstanbul Üsküdar’da doğar. Babası İbrahim Nuri Bey’in memur olması dolayısıyla eğitimini çok çeşitli okullarda devam ettirmek zorunda kalmıştır. İlk olarak Üsküdar’daki Selimiye Mahalle Mektebi’ne giden Reşat Nuri, kısa bir süre sonra babasının tayini nedeniyle Çanakkale’ye gider. Çanakkale’de Mektep-i İptidaiyeye devam ederek 1900 yılında ilköğrenimini tamamlar. Ortaöğreniminin ilk bir buçuk yılını Mekteb-i İdadide okuduktan sonra bir yıl Galatasaray Sultanisine devam eder ve ardından Sen Josef Frerler Fransız Mektebine girer. Bu yıllarda İstanbul Darülfünun Edebiyat Şubesinin müsabakasını kazanır ve Frerler Mektebinden 1908 yılında tasdikname alarak buraya başlar. 1912 senesinde İstanbul Edebiyat Fakültesinden mezun olur.

Mezuniyetinin ardından çalışma hayatında; öğretmenlik, müdürlük, müfettişlik, milletvekilliği, ataşelik, (UNESCO) Yönetim Kurulu üyeliği, İstanbul Şehir Tiyatroları Edebi Kurul üyeliği görevlerini yürütür.

Erenköy Kız Lisesinde öğretmenlik yaptığı yıllarda öğrencisi olan Hâdiye Hanım’ı tanır ve ona büyük bir sevgi ile bağlanarak mutlu bir evliliğin temellerini atar.

Kırk yılı aşkın bir süre devletin çeşitli kademelerinde görev yapan ve aynı zamanda yazın hayatını verimli bir şekilde sürdüren Reşat Nuri Güntekin’in sağlığı giderek bozulur

Hayatının büyük bir kısmını koşuşturma ile geçiren idealist bir kişilik yapısına sahip olan Reşat Nuri Güntekin emekli olduktan sonra hastalığın pençesine düşmüştür.

07.12.1956 tarihinde tedavi için gittiği Londra’da hayata gözlerini yummuştur. Cenazesi 13 Aralık 1956’da İstanbul’a getirilerek Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.” (Kanter, 2006: 13-23).

M. Fatih Kanter Reşat Nuri Güntekin hakkında yukarıdaki bilgileri verir.

O, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının güçlü romancılarındandır. 19 romanı vardır:

“

Çalıkuşu (1922), Dudaktan Kalbe (1923), Gizli El (1924), Damga (1924), Akşam Güneşi (1926), Bir Kadın Düşmanı- Çirkinin Romanı (1927), Yeşil Gece (1928), Acımak (1928), Yaprak Dökümü (1930), Kızılıcak Dalları (1932), Gökyüzü (1935), Eski Hastalık (1938), Ateş Gecesi (1942), Değirmen (1944), Miskinler Tekkesi (1946), Harabelerin Çiçeği (1953), Kavak Yelleri (1961), Son Sığınak (1961), Kan Davası (1962), Ripka İfşa Ediyor (1949)” dur.

Prof. Dr. Birol Emil bir romancının başarısı ve Reşat Nuri Güntekin’in romancılığı hakkında şu bilgileri verir:

“Bir romancının dünyasını incelerken ona çeşitli meseleler zaviyesinden bakılabilir. Bunların başında şahıslar gelir. Romancının başarısı, büyük nispette, yaratmış olduğu şahısların yeniliği, canlılığı, sosyal ve beşeri bakımdan taşıdıkları mânâ ve değer ile ölçülür. Orijinal bir şahsiyeti olan her romance eserlerinde kendinden önceki romancıların vücut veremediği insan tipleri yaratır veya daha önce vücut bulmuş olsalar bile onları yeni ve değişik bir şekilde tekrar canlandırır.

Reşat Nuri Güntekin, bu bakımdan da kendinden önceki romancılardan farklı insan tipleri yaratmış, onlar vasıtasıyla Türk insanını, Türk cemiyetini, hattâ insanlığın çeşitli meselelerini ortaya koymuş ve kahramanlarını çok canlı şekilde tasvir etmiş bir romancıdır.” (Emil, 1984: VI).

Onun romanlarında bireysel ve toplumsal konular iç içedir. Aşk, beğeni, hüzn, kaçış, kibir, gurur, ihanet gibi bireysel; kuşaklar arası çatışma, kültürel farklılıklar, devletin zayıf işleyen bürokrasisi, yanlış batılılaşma gibi toplumsal konular birlikte işlenir.

İsmail Çetişli, Güntekin’in romanlarında hangi temaları ve konuları işlediğini şöyle açıklar:

“Reşat Nuri’nin romanlarında karşımıza çıkan belli başlı temalar; evlenme ve evlilik, aşk, kadın-erkek ilişkisi, aile yaşamı, Batılılaşma, eğitim, yozlaşma, kan davası, bağınazlık, taşradaki memuriyet anlayışı ve bürokrasi gibi bireysel ve toplumsal konulardır. Romanlarının temelini genellikle aşk, sevgi, acıma ve merhamet duygusu üzerine kurmuş olsa da yazar, bireysel ve toplumsal temalar arasında denge kurmaya çalışmıştır” (Çetişli, 2007: 356-357).

Romanlarının konusu, olay örgüsü, zamanı ve mekânı Anadolu'da geçer. Şahıslar kadrosunu da buralardan seçer. Tip ve karakterlerini eserlerindeki yörenin ağzıyla konuşturur. Karakter tahlilleri ve mekân tasvirleri güçlüdür. Deyimleri, atasözleri ve tekerlemeleri eserlerinde çok kullanır.

Anadolu'daki insanların hayatlarını, problemlerini, hissettiklerini gerçekçi birbakış açısıyla insancıl bir yaklaşım sergileyerek dile getirir. Bunu yaparken sade ve yapmacıksız bir dil kullanır. Üslûbu etkileyici, canlı ve akıcıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ HASTALIK

1.1. Eserin Konusu

Züleyha, annesi Münevver Hanım ve hasta teyzesiyle İstanbul Kuruçeşme’de yaşamaktadır. Derslerinde başarılı, eğlenmeyi seven, güçlü ve gözü açık bir çocuktur. Subay olan babası Ali Osman Bey, birkaç yılda bir İstanbul’a ailesinin yanına uğrar izni bittikten sonra birliğine tekrar geri döner.

Savaş dönemi sona ermiştir. Son düşman zırhlısının da Marmara'yı terk ettiği görülür. İlk Anadolu taburu Bağdat Caddesi'nden İstanbul'a girer. Ali Osman Bey'in tayini önce Konya'ya daha sonra Silifke'ye çıkar. Münevver Hanım da kız kardeşi vefat ettikten sonra Silifke'ye kocasının yanına gider. Üç yıl boyunca İstanbul'da kolej eğitimini tamamlayan Züleyha, babasının üniversite tahsiline izin vermemesi üzerine Silifke'ye, ailesinin yanına, gitmek zorunda kalır. Züleyha'yı Yenice İstasyonu'nda babasının İstiklâl Savaşı yıllarında görev yaptığı askeri Yusuf karşılar. Yusuf, Silifke Belediye Başkanı'dır. Gölyüzü Çiftliği'nde ailesi ile beraber yaşar. Güçlü, ahlâklı, cesur bir gençtir. Ali Osman Bey'in de rızasıyla Yusuf ile Züleyha evlenirler fakat evlilikte ilk haftanın heyecanı geçince çift arasında ciddi anlaşmazlıklar görülmeye başlar. Ceyhan Mahkemesi ayrılma taleplerini kabul eder lâkin yasal süreyi doldurmaları için bir yıl beklemeleri gerekmektedir. Züleyha mahkemenin verdiği kararın ertesi günü, Yenice İstasyonu'ndan İstanbul'a hareket eder. Bir ikindi vakti arkadaşları ve yakınlarıyla gittiği gazino bahçesinde züppe tipli bir genç, onu yarı zorla kaçırmaya çalışır gibi otomobiline bindirir. Dönüş yolunda Dudullu köyü yakınlarında bir su tankeriyle çarpışırlar. Ertesi gün gazetelerde resimleri çıkar ve bu kaza - gerçek öyle olmasa da - onları iki âşık olarak kayıtlara geçirir. Skandalı öğrenen dostları ve arkadaşları ondan uzaklaşırlar. Hatta dayısı Şevket Bey ailesini de yanına alarak İstanbul'dan Çeşme'ye kaçar gibi gider.

Yusuf, gazetelerden haberleri öğrenir ve bir karar verir. Buna göre, hastaneye gidip karısını hiçbir şey olmamış gibi ailesinin ve dostlarının yanına getirecektir. Ayrıca ona herkesin hürmetini temin etmek gerekmektedir. Yusuf bütün bunları, komutanı Ali Osman Bey'e olan sevgisinden ve saygısından yapar.

1.2. Eserin Teknik Özellikleri

Reşat Nuri'nin ustalık döneminde yazdığı bu romanı, 1937 yılında Yedigün dergisinde tefrika edilmeye başlanmış, daha sonra kitap halindeki ilk baskısı, 279 sayfa olarak 1938 yılında Kanaat Kitabevi tarafından okuyuculara sunulmuştur. Kitabın sadeleştirilmiş şekliyle 14. son baskısı ise 2020 yılında İnkılap Kitabevi tarafından gerçekleştirilmiştir. Eserin her bölümü, Romen rakamıyla ayrılmış otuz beş bölümden oluşmaktadır.

İstiklâl Savaşı sonrasında kurulan Cumhuriyet idaresinin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini realist bir bakış açısıyla gözlemleyerek anlatan yazar, farklı kültürlerde yetişmiş iki gencin, Yusuf ile Züleyha'nın macerasını konu olarak ele almıştır. Eserde Yusuf, Millî Mücadele yıllarında birlikte görev yaptığı, çok sevdiği kahraman komutanı Ali Osman Bey'in kızıyla evlenir. Batı kültürünün etkisi altında yetişen Züleyha'nın, kocasını başka bir erkekle aldatması üzerine onurlu bir Anadolu genci olan Yusuf'un, ona karşı gösterdiği büyük fedakârlık dile getirilerek bunun ardında yatan gerçek anlatılır.

Romanda yer alan duygular; aşk, romantizm, beğeni, sevgi, saygı, vefa, cömertlik, fedakârlık, yalnızlık, kaçış, hüznün, kibir, gurur, ihanet ve affetmektir.

Eserde Batı dillerinden:

“Spritüal (s.6), pavyon (s.12), reverans (s.20), jönprömiye (s.26), suare (s.35), kombinezon (s.71), koket (s.81), kolej (s.164), dejenere (s.169), idil (s.176), potin (s.178), nebülöz (s.183), kapris (s.192), plaj (s.197), mersi (s.200), pitoresk (s.205), alarga (s.205), İbsenien (s.208), kamara (s.216), iskarpin (s.252), kriz (s.273) ve pronostik grav” (Güntekin, 1938: 6-273).

... Şeklinde yabancı kökenli kelimelere oldukça yer verilmiştir. Bu nedenle dili, orta kültür seviyesindeki okuyucular için biraz ağırdır.

Eser, hâkim bir anlatıcı tarafından üçüncü tekil kişi ağzıyla anlatılır. Romanda “geriye dönüş” tekniği kullanılarak merkezî kadın karakter Züleyha'nın, Taşucu seyahati esnasında geçmişte yaşadıklarıyla ilgili bilgiler verilmiştir:

“Uzaktan ışıklarının kat kat dizilerle Ramazan gecelerinde donanan minare şerefelerini hatırlatan bir seyyah vapuru geçiyordu. Züleyha gittikçe uzaklaşan bu ateşleri seyrede ede düşünmeye devam etti. Kolejdeki son senesinin son aylarında, onun Amerika ümitleri, birdenbire suya düşüvermişti. Ali Osman Bey kızının üniversitede yüksek tahsilini bile yapmasına razı olmuyor...” (s.40)

Karakterlerin, olayların ve mekânların geçmişiyle ilgili bilgiler aktararak, roman daha gizemli hale getirilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, “karşılıklı konuşma” tekniğine oldukça yer verilerek, metne akıcılık kazandırılmıştır:

“- Benim harbi umumiden bir yıl önceki bir resmim...”

- Züleyha resme bir göz attıktan sonra:

- Garip, dedi, o zaman şapka yasak değil miydi?

- Yasaktı ama memlekette... Ben bunu Fransa’da çıkarttım.

- Fransa’da mı? Siz Fransa’da bulundunuz mu?

- İki seneden biraz fazla...

- Hiç bahsetmemiştiniz...

- Bilmem... Yeri gelmedi de ondan galiba...” (s.95)

Öte yandan, romanın baş kadın kahramanı Züleyha’nın, dayısı Şevket Bey’e yazdığı mektuplara yer verilerek “mektup” tekniğinden yararlanılmıştır:

“Ben sahiden hasta mıyım? Ateşim yok, bir yerimde bir ağrım, sızım yok. Fakat sabahtan akşama kadar yatıyorum. Gönderdiğiniz Fransızca romanları daha açmadım bile desem inanır mısınız? Kılığımı, kıyafetimi görmeyin... Saçıma bir tarak vurmak, gömleğimin kopuk düğmesini dikmek içimden gelmiyor. Harekete hatta söze karşı bende bir tiksinti hali oldu. Sorulan bir şeye cevap vermemek ne kadar terbiyesizlik değil mi? Annemi bilirsiniz. Bazen yalnız kaldığı zaman kendi kendine bir şey mırıldanır, fakat etrafındakilerle konuşacak hiçbir şeyi yoktur. Hatta siz ona “dilsizler kraliçesi” diye, güzel bir ad takmışsınızdır. Babama gelince...” (s.53)

Yazar bu tekniği kullanarak, Züleyha'nın fikirleri ve hissettikleri hakkında okuru bilgilendirir.

Zaman kavramı, anlatıcının bakış açısıyla okuyucuya verilmeye çalışılır. Ayrıca eserdeki kahramanlara bağlı olan vak'a zamanlarına yer verilmiştir:

“Bir ikinci vakti... Kendisi kalabalık bir akraba ve dost grubu ile Suadiye tarafında bir çalgılı gazino bahçesinde uslu uslu oturmaktadır. Derken kapıda küçük bir spor otomobilli duruyor, içinden genç bir adam atlıyor ve elleri ceplerinde Züleyha'nın masasına yaklaşıyor...” (s.5-10)

Anlatıcı tarafından gezilen ve görülen yerler hakkında, çoğunlukla Taşucu seyahati boyunca ziyaret ettiği yerlerde bilgilendirmeler yapılarak, tasvirlerle yer verilmiş, bu da eseri bir “Gezi Yazısı” türüne yaklaştırmıştır:

“Taşucu, Maydos'un önünden dönüyor, suyun yüzünde beyaz yaldız varaklar gibi titreyen yer yer kopup dağılan ışıklar arasında Çanakkale'ye doğru ağır ağır akmaya devam ediyordu. Çanakkale'de bir gün gezildikten sonra ertesi sabah erkenden Maydos'a geçiliyor ve iskelede kendilerini bekleyen otomobille yola çıkılıyordu...” (s.168-170)

Romanda geçmişteki Kerbelâ Olayı'na ve Züleyha ile Yusuf Kıssası'na atıfta bulunularak hatırlatmalar yapılmıştır:

“Cazbandın gürültüleri içinde bazı kimselerin: ‘Ker belada mıyız yahu... Su bu... Verin içelim. Allah aşkınıza’ diye bağırarak işitiliyordu.” (s.66)

“- Şimdi, hikâyedeki Yusuf, Züleyha'dan farkımız kalmadı... Size tecavüz ettim; gömleğinizi yırttım. Evde kim bilir beni ne kadar ayıplayacaklar...” (s.134)

1.3. Eserin Olay Örgüsü

Bunu, romanın akışı içinde şu alt başlıklarla gösterebiliriz:

- Züleyha'nın subay olan babasını, Millî Mücadele'de görev yapması nedeniyle birkaç yılda bir İstanbul'a geldiğinde görebilmesi,
- Savaş yıllarında genç kızın, annesi ve hasta olan teyzesiyle yapayalnız kalması,

- İstanbul'da Dışişleri memuru olarak görev yapan dayısı Şevket Bey'in, Kuruçeşme'deki evlerine uğrayarak onlarla ilgilenmesi,

- Şevket Bey'in Millî Mücadele'de görev yapanların, dünyanın en güçlü silahlarına sahip ordularına karşı başarısız olacağını düşünmesi,

- İhtiyar adamın Osmanlı'nın bu zor durumundan ancak siyaset yaparak çıkabileceğini düşünmesi; eniştesi Ali Osman'a da ailesini bırakıp Anadolu'ya gittiği için kızması,

- Zeki ve uyanık bir çocuk olan Züleyha'nın, sakin mizaçlı annesi ve hasta teyzesi ile beraber yaşamasına rağmen geniş bir arkadaş çevresinin olması,

- Babasını tanımaya fırsat bulamayan Züleyha'nın Millî duygulardan uzak büyümesi; genç kızın Batı kültürünü destekleyen dayısının etkisinde kalması,

- Şevket Bey'in Millî Mücadele yıllarında düşmanla dostane ilişkiler kurarak onların davetlerine katılması,

- Onun tıpkı Ermeni kızları gibi Amerika'ya gitme hayalleri kurması; kaderine boyun eğen Türk kızlarını küçük görmesi,

- Beklenmedik bir zamanda mahalledeki hareketliliğin yerini sakinliğin ve panik ortamının alması üzerine buradaki insanların evlerini bırakıp başka ülkelere kaçmaları,

- Caddelerde Kuvay-ı Millîye subaylarının dolaşmaya başlamasıyla Züleyha'nın gururlanıp babasını göreceği günlerin yaklaştığını hayal etmesi,

- Şevket Bey'in, Erenköy'deki köşkünün bahçesinden ilk Anadolu taburunun girişini görünce duygulanması,

- Züleyha'nın babasını karşılaması; savaş sonrası onun hasta ve solgun halini görünce onunla gururlanması,

- Barış ve siyaset döneminin başlamasıyla Şevket Bey'in Kuvay-ı Millîye paşasını ziyaret etmesi; tecrübeli diplomatın paşa tarafından iyi karşılanması,

- Onun, yeni kurulan Türk Devleti'nin yüksek çıkarları için çok önemli olan Lozan Antlaşması'na temsilci olarak deneyimli siyasetçilerin gönderilmemesini eleştirmesi,

- Ülkenin işgali sırasında Şevket Bey'in düşmanla işbirliği yaptığını öğrenen Kuvay-ı Millîye paşasının ona yüz vermemesi,
- Bu duruma içerleyen ihtiyar diplomatın, hayatının kalan kısmını evinde geçirmeye karar vermesi,
- Şevket Bey'in Erenköy'ündeki köşküne dostlarını davet ederek danslı eğlenceler düzenlemesi ve çevresindekileri sosyete hayatına alıştırmaya çalışması,
- İhtiyar diplomatın yıllarca Avrupa'da kazandığı tecrübelerle görgü kurallarının bütün inceliklerine hâkim olması,
- Züleyha'nın kibar yaşamı her şeyiyle bilen dayısından istifade edilmesi gerektiğini düşünmesi,
- Şevket Bey'in bir dans hocası bulup parası olmayan gönüllü kişilere mahallesinde dans dersleri verdirmesi,
- Bu dersleri sürekli takip eden yeğenin ilgisine ve terbiyesine karşısında dayısının onu takdir etmesi,
- Züleyha'nın, babasının görevi nedeniyle gittiği yaz tatillerinde partiler ve eğlenceler düzenleyerek, Anadolu kadınına bir bakıma medenî yaşamı ve görgü kurallarını öğretmeye gayret etmesi,
- Züleyha'nın kendisine verilen kıymetle şımarması; her şeyde öncü olduğunu bildiği için oradakileri avucunun içine alması, tüm bunları yaparken de kendini mutlu hissetmesi,
- Ali Osman Bey'in baldızının hastalığının artması üzerine Konya'daki alayına tek başına dönmek zorunda kalması,
- Münevver Hanım'ın kemik kanserinden ölen kız kardeşinin vefat etmesi ve kocasının tayininin de Konya'dan Silifke'ye çıkmasıyla onun yanına gitmesi,
- Züleyha'nın, babasının görevi nedeniyle gittiği yaz tatillerinde partiler ve eğlenceler düzenleyerek, Anadolu kadınına bir bakıma medenî yaşamı ve görgü kurallarını öğretmeye gayret etmesi,

- Züleyha'nın kendisine verilen kıymetle şımarması; her şeyde öncü olduğunu bildiği için oradakileri avucunun içine alması, tüm bunları yaparken de kendini mutlu hissetmesi,

- Koleyde son senesini okuyan Züleyha'nın Amerika hayallerinin sona ermesi; kurumun verdiği sözü yerine getirmemesi,

- Babasının da Züleyha'nın yüksek tahsiline izin vermemesi; onu Anadolu'da görev yaptığı Silifke'ye çağırması,

- Son bir umut olarak dayısına bu konuyu açan Züleyha'nın aradığı desteği bulamaması,

- Yenice İstasyonu'nda Züleyha ile Yusuf'un karşılaşması; Yusuf'un kendini tanıtmaması,

- Mersin İstasyonu'nda bekleyen 'Gölyüzü' yazan bir otomobile binerek Silifke'ye doğru hareket etmeleri,

- Bir kır kahvesinde kısa bir süre mola vermeleri; Züleyha'nın buralardan bir daha geri dönemeyeceğini düşünerek ümitsizliğe kapılması,

- Ali Osman Bey'in, Batı kültürünün etkisinde Millî değerlerden uzak büyüyen kızının yanında kalmasını istemesi; onu Şevket Bey ve çevresinden uzak tutmaya çalışması,

- Züleyha'nın o yaz sinirsel bir hastalık geçirmesi; Silifke'deki evlerinin bahçesinde gün boyunca oturması,

- Genç kız için zor geçen bu günlerde dayısı Şevket Bey'e mektuplar yazması; mektuplarda sıkıntılarını ve hissettiklerini paylaşması,

- Belediye başkanı Yusuf'un ilçede yapılacak bir düğünde oluşturacakları komiteye Züleyha'nın da dâhil olmasını istemesi,

- Bu eğlencede alaturka ve sazın bir arada olacağını öğrenen Züleyha'nın bu duruma gülmesi ve dalga geçmesi üzerine Yusuf'un bozulması,

- Ali Osman Bey'in araya girmesiyle genç adama karşı söylediği sözlerden pişmanlık duyan Züleyha'nın teklifi kabul etmesi,

- Genç kızın düğün programı için gittiği belediye binasında; belediye başkanı, belediye başkâtibi, ziraat müdürü, eski milletvekillerinden bir avukat, Vilayet Meclisi Azası Fikri Bey’le tanışması,
- Tiki olan emekli bir avukatın yaptığı esprilere oradakilerin gülmesi; Züleyha’nın bu tuhaflıklara şaşırması,
- Yusuf’un Züleyha’ya organizasyonda bu işlerden anlayan Fikri Bey ile birlikte çalışmasını teklif etmesi üzerine onun hasta olduğunu, belediyenin nazik davetini geri çevirmemek için buraya geldiğini söyleyerek oradan ayrılması,
- Düğünün büyük bir mekânda bazı eksikliklerle başlaması; belediye başkanı’nın şık kıyafetiyle kapıda misafirleri karşılaması,
- Yusuf’un Ali Osman Bey’in ve Züleyha’nın bulunduğu masaya giderek onları selamlaması; komutanına bu işlerin muharebe ortamından daha zor olduğunu söylemesi,
- Düğün için Mersin’den gelecek olan çalgıcıları taşıyan otomobilin arıza yapması üzerine durumu geçiştirmek için mekânda, güzel sesli bir hâfızın bir çalgı eşliğinde gazel okuması,
- Düğüne davet edilenlerin yanlarında başkalarını da getirmesi ve duvarlardan sarkan işsiz güçsüz gençlerin belediye başkanı’na zor anlar yaşatması,
- Bir sarhoşun kapıların kapanmasını eleştirerek, “Demokrat devlette halka kapalı kapı yoktur. İçeri girmek herkesin hakkıdır!” diye bağırması üzerine soktakilerin bahçeye girmeye çalışması,
- Meydanda on beşe yakın masanın büyük subay, memur ve kasabanın önde gelen kişilerine ayrılması,
- İkinci kısımda ufak memurlar, muhafazakâr kadınlar, erkekler, köy delikanlıları, çocuklar ve erlerin yer alması,
- İki küçük kız çocuğunun piste çıkıp oynamasına sessiz ve hareketsiz duran kadınların, büyük ilgi göstermesi ve kendinden geçercesine eğlenmeleri,
- Nihayet beklenen çalgı takımının gelmesi üzerine gelinle damadın zorla piste çıkarılması,

- Dans etmek ve oynamak için kimsenin cesaret edememesi; komitedeki görevlilerin kendi aralarında ayakta kısa bir konuşma yaparak birkaç smokinli genci ortaya sürmeleri,

- Bu delikanlıların masalardaki genç kızların yanına yaklaştıklarında oluşan panik havasıyla geri dönmeye mecbur kalmaları,

- Fikri Bey'in şık kıyafeti ile Züleyha'yı dansa davet etmek için gözüne kestirmesi fakat Ali Osman Bey'den çekindiği için buna cesaret edememesi,

- Kasabada iyi gözle bakılmayan bir genç kız olan Hicran ve annesinin de düğüne davet edilmesi; komite üyelerinin onların münasebetsiz bir hareketinden çekinmesi,

- Bu duruma karşın kendisine eş bulamayan smokinli gençlerin Hicran'la dans etmek için sıraya girmesi, hatta Fikri Bey'in Hicran'ın annesini dansa kaldırması,

- Komitenin düğüne gelen misafirlere ikramda bulunması,

- Düğün programını en iyi şekilde sonlandırmak isteyen Fikri Bey'in bir sakal takarak "Meşhur Yeğenim Monoloğu" nu okuması ve sihirbazlık yeteneğini sergilemesi üzerine oradakilerin kahkaha atarak gülmeleri,

- Organizasyonun kazasız tamamlanması; belediye başkanının Ali Osman Bey ve ailesini evlerine uğurlaması,

- Yusuf'un birtakım hilelerle belediye başkanlığı'ndan düşürülmesi,

- Komutanı Ali Osman Bey'e ziyarete giden genç adamın, ona Hz. Yusuf gibi kardeşleri tarafından satıldığını söylemesi,

- Politikayı bırakacağını, Gölyüzü'ndeki çiftliğine döneceğini ve annesine toprak işlerinde yardımcı olacağını komutanına söyleyerek onları Gölyüzü'ndeki çiftliğine davet etmesi,

- Bir hafta sonra Ali Osman Bey ve ailesinin Gölyüzü'ne hareket etmeleri,

- Yusuf'un, ovaya uzaktan bakıldığında bir sis tabakasının gölü andırmasını, bu nedenle buraya Gölyüzü adı verildiğini, Züleyha ve Ali Osman Bey'e anlatması,

- Yusuf'un annesi, kız kardeşleri ve üç küçük yeğeni tarafından misafirlerin, çiftliğin girişinde içtenlikle karşılanmaları,
- Züleyha'nın çiftlikteki güzel bir odaya yerleştirilmesi; genç kızın burada kendini mutlu hissetmesi,
- Misafirlik süresince Yusuf'un ortalarda gözükmemesi akşam vakitlerinde eve dönmesi,
- Çiftlikte Züleyha ile babasının baş başa kalmaları; birbirlerini tanımak için bu durumu bir fırsata dönüştürmeleri,
- İstanbul'un bir köşesinde baba sevgisi ve ilgisinden mahrum büyüyen kızına karşı borçlu olduğunu hisseden Ali Osman Bey'in bu durumu telafi etmek istemesi,
- Otoritesini kullanarak kızını zorla yanında tutması; onun yüksek öğrenimine izin vermemesi; bu durumun baba ile kızın arasını açması,
- Babasından bir şeyler istemek için bile bir neden bulan genç kızın ona beraber gezmeyi teklif etmesi üzerine Züleyha'nın, babasının bu sevincini hissetmesi,
- Her ikisi de bu gezinti esnasında birbirlerine karşı hissettikleri bu sevgiyi, aşkı tüm heyecanı ile yaşamaları,
- İnsanlara karşı soğuk ve uzak olan Züleyha'nın, babasına karşı aniden gelişen duygularını anlamakta zorlanması,
- Genç kızın ovayı kaplayan sis tabakasını "baba kız kalbini basan muhabbete" benzetmesi karşısında babasının ona heyecanla bakması,
- Ali Osman Bey'in kızına; çocukluk yıllarında yanında olamamasını, koleji bitirdikten sonra onun yüksek tahsiline izin vermemesini nedenleriyle açıklaması,
- Ülkenin zor bir süreçten geçtiğini, yeni inkılapların İstanbul gibi büyük bir şehirde sarsıntılı geçeceğini, açıkça demese de "kızının dayısı Şevket Bey ve çevresinden uzak olmasını, evladının onlara benzemesinden çok korktuğunu ve birkaç yıl Anadolu'da kendisiyle kalmasının daha hayırlı olacağını" söylemesi,

- Gündüzleri çiftliğe hiç uğramayan Yusuf'un yemekten sonra komutanıyla geç vakitlere kadar muhabbet etmeleri; bu konuşmalara Züleyha'nın bazen de Yusuf'un annesi Enise Hanım'ın dâhil olmaları,

- Bahçede havuzun yanında yapılan bu konuşmaları, çoğu zaman İstiklâl Savaşı ve Millî Mücadele yıllarındaki anıların oluşturması,

- Züleyha'nın, babasının çektiği sıkıntıları ve acıları bu hatıralardan öğrenmesi; Yusuf'un da bir anısını paylaşarak her gece kızıyla ilgili aynı rüyayı gören Ali Osman Bey'in uyumaktan korktuğunu söylemesi üzerine genç kızın duygulanması,

- Belediye başkanlığı düşen genç adamın, komutanına bundan sonra Gölyüzü'nde kalacağına ve buradaki projelerini hayata geçireceğine dair söz vermesi,

- Onun bu projelerdeki asıl gayesinin, siyasi hırslarına ulaşmada bunları bir basamak olarak görmesi,

- Yusuf'un hedefine ulaşmak için gösterdiği sabır ve dirayeti onun sinirlendiği zaman "alının ortasında kabaran sert damarı" Züleyha'nın bir erkek için güzel bulması ve beğenmesi,

- Her akşam bahçede havuz başında yapılan sohbetin hava şartları nedeniyle Yusuf'un İstiklâl Savaşı yıllarında görev yaparken oralardan getirdiği anılarla bir müzeye çevirdiği odasında yapılması,

- Burada bulunan yeni eşyaları gören, onun Fransa'da eğitim aldığını ve bilinmeyen diğer yönlerini öğrenen Züleyha'nın ona karşı beğenisinin artması,

- Yusuf'un Fransa'daki bir anısını anlatırken oradaki matmazel arkadaşından söz etmesi,

- Yusuf'un bir arkadaşına söyler gibi Züleyha ile bu anısının paylaşması; Onun bu davranışının Züleyha'nın hoşuna gitmesi,

- Enise Hanım'ın, oğlunun bir Fransız kıızıyla evleneceği korkusunu aradan yıllar geçmesine rağmen oradakilere hissettirmesi üzerine Ali Osman Bey, Züleyha ve Yusuf'un gülmeleri,

- Annesi Münevver Hanım'ı kaybeden Züleyha'nın kendini büyük bir boşluğun içinde bulması,
- Enise Hanım'ın bu süreçte aylarca kendi evine gitmeyerek Züleyha ve Ali Osman Bey'in yanında kalması,
- Babasının göğsündeki yaranın ve diğer rahatsızlıklarının artmasından endişelenen Züleyha'nın, tedavi için onu büyük bir şehre götürmek istemesi,
- Kız kardeşinin vefatına üzülen Şevket Bey'in, yeğeni Züleyha'yı İstanbul'a davet etmesi,
- Babasının rahatsızlığı artınca Züleyha'nın İstanbul'a gitmekten vaz geçmesi,
- Ali Osman Bey'in Züleyha'ya "kendisine bakmak zorunda olmadığını, bundan sonra İstanbul'a dönebileceğini" söylemesi,
- Genç kızın "babasından ayrılmayacağını" söylerken içinde bulunduğu ruh zenginliğine şu zamana kadar olan yaşamının hiçbir evresinde ulaşmadığını hissetmesi,
- Bir kaç ay sonra Ali Osman Bey ve Züleyha'nın Gölyüzü' ne ziyarete gitmesi,
- Enise Hanım'ın Ali Osman Bey'den oğlu Yusuf'a Züleyha'yı istemesi,
- Babasına bu konuda ne düşündüğünü soran Züleyha'nın, onun "bu evliliğe onay verdiğini hissetmesi üzerine düşünüp kararını açıklayacağını" söylemesi,
- Genç kızın, bütün olasılıkları değerlendirip kendisi, babası ve kuracağı yuva için doğru olanı düşündükten sonra kararını açıklaması,
- İlk sözü söyleyerek karşısındakine üstünlük kurduğunu düşünen Züleyha'nın, kararını ilk önce babasına daha sonra Enise Hanım'a en son da Yusuf'a bildirmesi ve "evlilik teklifini kabul ettiğini" söylemesi,
- Gölyüzü'nde eksiksiz ve gösterişli bir düğün isteyen Enise Hanım'ın bu durumu bir namus meselesi olarak görmesi ve ailesi için kutsal bir görev sayması,
- İlçede yapılacak bir danslı salon eğlencesinin Züleyha'nın daha çok hoşuna gideceğini düşünen Yusuf'un, Enise Hanım'ın çiftlikte yapılmasını istediği düğün fikrini basit bulması,

- Enise Hanım'ın düğünden sonra çiftin Gölyüzü' ne yerleşmesini istemesi; Yusuf'un ise Silifke'de yeni bir eve geçme arzusunda olması,

- Züleyha'nın Yusuf'un bu isteğinde yine belediye işlerine karşı hevesinin olduğunu hissetmesi üzerine kaynanasının Gölyüzü' ne yerleşmeleri fikrine sıcak bakması,

- Yusuf'u bir erkek olarak beğenen Züleyha'nın yeni hayatına başlangıç yaparken birtakım eksiklikler olsa bile kendisini iyi hissetmesi,

- Evliliklerine birkaç gün kala deniz kenarında dolaşırken Züleyha'nın nişanlısından kendisini öpmesini istemesi; genç kızın yaptığı bu jestle edebiyattaki romanesk aşka ve eski geleneklere karşı koyduğunu zannetmesi,

- Yusuf'un onun bu isteğine karşı heyecan duyması ve onu kollarına alıp saf duygularla öpmesi,

- Hastalıklı gururunu yenemeyen genç kızın bu durumdan rahatsızlık duyması ve Yusuf'tan uzaklaşması,

- Züleyha'nın babasının rahatsızlığını bahane ederek sade bir düğün istemesi, Yusuf'un bu durumu hoş görüyle karşılaması,

- Resmi nikâhtan sonra Silifke'deki evlerinde dostlarını kabul ettikten sonra Gölyüzü' ne hareket etmeleri,

- Züleyha'nın kaynanasının Gölyüzü'ndeki düğün organizasyonuna engel olmaması,

- Düğünden sonra çiftin ayrı odalarda kalmalarına Enise Hanım'ın bozulması üzerine Züleyha'nın kaynanasına bu durumla ilgili açıklama yapması,

- “Siz İstiklâl Muharebesi'ne iştirak etmiş bir kadınsınız efendim. İstiklâlin kıymetini bilmeniz lâzım gelir” korkmayınız demesi üzerine Enise Hanım'ın “karı kocanın tek vücut olması gerektiğinden” bahsetmesi,

- Düğün gecesi bir erkek tarafından eski bir zaman kızı gibi zorla alıkonulmak gibi marazi düşünceleri olan Züleyha'nın, Yusuf'un odasına önce girmesi ve cüretkâr hareketlerde bulunması,

- Kocasının fiziksel taşkınlıklarına göz yuman Züleyha'nın, onun ruhi yönden açılmasına kesinlikle izin vermemesi,

- Yusuf'un bu durum karşısında gururunun kırıldığını hissederek kendi kendine kızması,

- Kendisini her konuda kocasından üstün gören genç kadının, Yusuf'ta değişmesini istediği bazı durumlar karşısında onun da direnmesi üzerine kocasına karşı kırıcı olması,

- İlk haftaların heyecanı geçince genç çiftin arasında anlaşmazlıkların çıkması,

- Sorunları çözmek için çaba harcamayan, sessiz kalan Züleyha'nın işi daha da zorlaştırması,

- Rahatsızlığı artan Ali Osman Bey'in vefatının Züleyha, Yusuf ve Enise Hanım'da büyük üzüntüye neden olması,

- Züleyha'nın acısına kocasını ve kaynanasını ortak etmeyerek onların yaslarını sahte bulması,

- Babasının vefatıyla karısındaki hüznün arttığını fark eden Yusuf'un ona İstanbul'a gitmeyi teklif etmesi,

- Herkesten, her şeyden uzaklaşan Züleyha'nın İstanbul'a da küsmesi ve Boğaz'ın ücra yerlerinden bir otele yerleşmeleri,

- İlk başlarda dayısına, onun ailesine ve dostlarına mesafe koyan genç kadının bir zaman sonra onların arasına karışması,

- İstanbul'daki yaşamın daha eğlenceli bir hal aldığını gören Züleyha'nın beş yıl gibi kısa bir zaman diliminde insanlarda yaşanan giyim, konuşma tarzı ve Batı hayranlığı karşısında şaşırması,

- Dayısı Şevket Bey ve dostlarından uzak durmak istemesine rağmen onların peşini bırakmaması, Yusuf ile Züleyha'yı yemeğe ve gece eğlencelerine davet etmeleri,

- Onun bu davet ve eğlencelerde konuşmayı ve eğlenmeyi unutmuş biri olarak davranması ve bu durumdan zevk duyması,

- İstanbul'da geçirdiği bu hareketli zamanların Züleyha'ya Silifke'yi ve orada yaşadıklarını unutturması, hatta babasının hatıralarının bile zihninde zayıflaması,

- Kendisini Silifke'nin en modern adamı olarak gören Yusuf'un, yenilik hareketinin getirdiği değişimleri kabul etmesi; Züleyha ve arkadaşlarının yaptığı taşkınlıklardan ve hafif hareketlerden rahatsızlık duymaması,

- Züleyha'nın Silifke'ye döndüğünde çiftlikte oturmak istememesi ve kasabada büyük bir eve yerleşmeleri,

- Yusuf'un belediye politikası davasının çiftin arasını açması,

- Züleyha'nın kocasına sert ve onur kırıcı davranması; Yusuf'un da karısının bu tavrına karşı yumuşak başlılığını kaybetmeyerek yeri geldiğinde sert tepkiler vermesi,

- Aralarında sürekli didişmelerin yaşanması üzerine Züleyha'nın kocasına ayrılma teklifinde bulunması,

- Yusuf'un da bu durumu ciddiye alması; gururlu ve anlaşılmayan bu çift için ayrılık sürecinin başlaması,

- Ayrılma teklifini bu kadar çabuk kabul eden kocasına Züleyha'nın darılması ve bunu hazmedememesi,

- Ceyhan Mahkemesi'nin kararıyla çiftin ayrılık taleplerinin kabul edilmesi fakat boşanmanın tamamıyla gerçekleşmesi için bir yıllık kanuni süreyi beklemek zorunda kalmaları,

- Yusuf'un Yenice İstasyonu'ndan Züleyha'yı sessizce uğurlaması,

- Dost ve arkadaşlarıyla gittiği bir gazino bahçesinde otururken dört aydır peşinden koşan züppe tipli bir genç tarafından Züleyha'nın yarı zorla kaçırılması,

- Genç kadının orada bulunan dostlarına karşı zorla kaçırılıyormuş gibi hareketler yapması; oysaki bu senaryodan onun da haberinin olması,

- Otomobille Alemdağ yolundan dönerken kaza geçirmeleri; ertesi gün gazetelerde kazanın haber yapılmasıyla isimlerinin de ortaya çıkması,

- Bu kazanın doğruluk derecesi ne olursa olsun onları iki âşık olarak kayıtlara geçirilmesi,
- Züleyha'nın kaza yaptığını öğrenen dostlarının ilk gün hastaneye akın etmeleri; olayın duyulması ve dedikodunun artmasıyla ziyaretlerin kesilmesi, hatta dayısı Şevket Bey'in kaçır gibi ailesini de alarak İstanbul'dan ayrılması,
- Hastane idaresi tarafından Yusuf'a telgraf çekilerek karısının kaza geçirdiği bilgisinin verilmesi,
- Kocasının geleceğini öğrenen Züleyha'nın heyecanlanması; Yusuf'a yapacağı açıklamayla ilgili zihninde prova yapması,
- Doktorla Yusuf'un odaya girmesi; doktorun Züleyha'nın sağlık durumuyla ilgili bilgi verdikten sonra en yetkili hastabakıcıyla odadan ayrılması,
- Züleyha'nın öncelikle kocasının kendisi ile konuşmaya cesaret edemediğini düşünmesi; ona açıklama yapmaya hazırlanırken genç adamın buna fırsat vermeyerek birkaç güne Gölyüzü' ne "Taşucu" adında bir yük vapuru ile döneceklerini söylemesi,
- Hastane odasında günlerdir devam ettirdiği yalnızlığın bir yük vapurunun ufak bir kamarasında en az on beş gün daha sürmesi; bu yolculuğun Silifke'deki kaynanasını, görümcelerini ve kocasının akrabalarını yüz yüze görme korkusunu biraz daha geciktirmesi gibi nedenlerin ona kendini iyi hissettirmesi,
- Züleyha'nın Anadolu gelenekleriyle yetişmiş kocasının, hiçbir şey olmamış gibi davranması karşısında şaşırması ve onun olayı bilmediğinden şüphe duyması,
- Yolculuklarına bir gün kala Yusuf'un Züleyha'yı açık bir otomobile bindirerek Büyükdere yolunda bir süre dolaştırdıktan sonra orada gördüğü tanıdıklarına selam vermekten gocunmaması,
- Yusuf'un hastaneden ayrılırken Züleyha'yı kucağına alarak otomobile bindirmesi ve hastanede çalışan hizmetçilere bahşiş dağıtması,
- Sirkeci açıklarında bekleyen Taşucu vapurunda yolculuklarının başlaması; Yusuf'un hazırlattığı odayı karısına göstermek için sabırsızlanması onu vapurun kaptanı ile ve Doktor Emin Bey'le tanıştırması,

- Halil adında genç bir çocuğu vapurun garsonu olarak tanıtan Yusuf'un onun hikâyesini de anlatması; genç kadının günler sonra garsonun getirdiği yemekleri iştahla yemesi,

- Züleyha'nın vapurdaki tayfalarla sohbet ederken onların hayat hikâyelerini öğrenince üzülməsi ve bu insanlara karşı sempati beslemesi,

- Her zaman insanlarla arasında küçük mesafeler bırakan Züleyha'daki bu değişiklikleri fark eden kocasının bu duruma şaşırması,

- Taşucu vapurunun Marmara'yı geçerek Çanakkale Boğazı'na girmesi üzerine Yusuf'un, Çanakkale Muharebeleri'nde komutanıyla görev yaptığı, düşmana karşı savaştığı yerleri görmek istemesi,

- Züleyha'nın kocasıyla buraları gezerken onun babası Ali Osman Bey'e olan büyük hürmeti karşısında duygulanması,

- Karısını derenin öbür yakasına geçirmek için omzuna alması üzerine Züleyha'nın babasının, "İstikbal bilinemez, demişti, fakat Yusuf cins bir erkektir. Seni başında taşıyacağından eminim. Bu cihetten gözüm arkada kalmayacak" sözünü hatırlatması,

- Çanakkale ve Edremit geçildikten sonra Taşucu vapurunun Ayvalık Körfezi'ne demirlemesi,

- Yusuf'un Ayvalık'ta bir tepeciğın üstüne vapurun sandalıyla çadır, yatak, masa ve sandalyeler taşıttırarak eksiksiz bir kamp kurdurması; askerlik yıllarını anımsatan her şeyin Yusuf'ta bir heyecan ve sevinç uyandırması,

- Çadırdaki tek başına kalan Züleyha'nın uykusu gelmeyince geceleyin ormanda yürümeye başlaması; kaybolmaktan korkunca çadıra geri dönmesi,

- Üç yıla yakın evlilik hayatları boyunca bir gece bile kocasının yanında yatmayan Züleyha'nın, bu gece bu eksikliği hissetmesi,

- Sabah olunca Dikili'ye otomobille giderek Züleyha'yı plajda yalnız bırakan Yusuf'un, şoförle birlikte bir iki kilometre uzaklıktaki Altınova köyüne gitmesi,

- Genç kadının bu plajda geçirdiğı ânın bir daha tekrarının olmayacağını ve bu ânı daima hatırlayacağını hayal etmesi,

- Yusuf'un karısına belediyenin burada yeni bir park yaptığını ve içinde sinema gösterimi olduğunu isterse buraya gidebileceklerini söylemesi,
- Geçmişte Züleyha'ya yaptığı teklifleri kolay kabul etmediğini bilen genç adamın ondaki huy değişikliklerini fark etmesi,
- İnsanlara daima tepeden bakan Züleyha'nın, sinemada şişman bir adamla sohbet etmesine Yusuf'un şaşırması,
- Bir iki gün Taşucu'ndan uzak kalan çifti, vapurdaki tayfanın heyecan ve mutlulukla karşılaması,
- Züleyha'nın buradaki insanlara özellikle de Doktor Emin Bey'e olan muhabbet ve bağlılığını içten hissetmesi,
- İhtiyar doktorun oğlunu kaybetmesine rağmen hayatla barışık olmasına, ufak şeylerden mutlu olabilmesine Züleyha'nın hayran kalması,
- Tüm bunlara rağmen onun uyurken gözlerinin yukarı kaydığını, dudaklarının kısılarak ağardığını gören genç kadının; tıpkı babasının son zamanlarındaki hallerini onda görmesi ve Emin Bey için ölümün yaklaştığını hissetmesi,
- Yusuf'un Şevket Bey'i görmekte ısrarcı davranması ve Taşucu vapurunun rotasını İzmir'den Çeşme'ye çevirmesi,
- Kaza sonrasında kendisinden kaçan aynı zamanda Yusuf'tan korktuğu için İstanbul'u terk eden dayısının peşinden koşmayı Züleyha'nın tarif edilemez bir onursuzluk sayması,
- Çeşme'deki bir iskele memurundan dayısı Şevket Bey ve ailesinin birkaç gün önce İzmir'e döndüğünü öğrenmeleri üzerine Züleyha'nın rahatlaması,
- Doktor Emin Bey'in rahatsızlığının artmasını da bahane eden Yusuf'un, Taşucu'nun rotasını tekrar İzmir'e çevirmesi,
- Karşıyaka vapurundan İzmir kordonuna çıkarken onun Şevket Bey'le karşılaşması,
- Bu karşılaşmadan pek memnun kalmayan Şevket Bey'in, Yusuf'un alakası karşısında kendisine tuzak kurulduğunu düşünmesi,

- Şevket Bey'in yanındaki ekonomist arkadaşının yarım ağızla yaptığı davetini, Yusuf'un akşam zaten size gelecektik diyerek kabul etmesi,
- Karısına dayısını bulduğunu, akşam yemeğine davetli olduklarını söylemesi üzerine Züleyha'nın odasına geçince ufak bir sinir krizi geçirmesi,
- Genç kadının, içinde bulunduğu ruhsal krizden çıktıktan sonra insanların karşısında dik durmak, kabahatli görünmemek için güçlü, sakin ve neşeli olmaya çalışması,
- Ekonomistin evindeki yemeğin sükûnet içinde geçmesi; yemekten sonra Şevket Bey'in Anadolu'ya ait görüşlerinden bahsetmesi, "seneye Silefkos harabelerini ziyaret edeceğini ve birkaç günde Gölyüzü'nde kalacağını" söylemesi,
- Dedikodu yapmak için insanların buraya geldiğini, kazanın duyulduğunu misafirlerin tavırlarından anlayan Züleyha'nın, özgüveniyle kendisine olan bakışları kırması,
- Genç kadının bu kadar doğal davranması karşısında misafirlerin ve dayısı Şevket Bey'in şaşırması,
- Gecede herhangi bir olumsuzluğun yaşanmaması; Yusuf'un ayrılmadan önce Şevket Bey'i Taşucu vapurunu görmeye davet etmesi,
- Ertesi sabah Şevket Bey'in telgrafla ziyarete gelemeyeceğini bildirmesi; bahara Züleyha ve Yusuf'u İstanbul'a davet etmesi,
- Emin Bey'in İzmir'deki hastanede tedavisinin tamamlanmasından sonra vapur yolculuğunun devamına karar verilmesi,
- Yazın boğucu sıcaklarının etkisiyle Akdeniz halkının ve Taşucu tayfasının da zor anlar yaşaması,
- Emin Bey'in rahatsızlığının artması üzerine Züleyha'nın doktoru kamerasında ziyaret etmesi, ihtiyar adamın durumuna üzülmekle yanından ayrılması,
- Doktor Emin Bey'in vefatı üzerine Yusuf'un cenazeyi Taşucu'nun sandalıyla sahile oradan da kucağında cami bahçesine götürmesi,
- Kaptan, Züleyha, Küçük Halil ve Taşucu'ndaki bazı tayfaların sandalla karaya çıkarak cenazeye katılmaları,

- Züleyha'nın cenazeye geldiğini gören Yusuf'un, onu yanı başında görünce mutluluk duyması,

- Doktorun cenazesinin Züleyha'ya babasının öldüğü geceyi hatırlatması; iri cüssesiyle ilk defa ağladığını gördüğü kocasının omuzlarına kendisini nasıl bıraktığını hayal etmesi,

- Züleyha kocasının bütün geceyi bir ölü ile geçirdiğini, ertesi sabahta merhumu kucağında götürdüğünü öğrenince; Yusuf'un vefasına, metin oluşuna ve güçlü duruşuna hayran kalması,

- Doktor Emin Bey'in cenazesini defnederken mezarlıkta komik bir kazanın gerçekleşmesi; ihtiyar bir adamın cenazeye toprak atmak isterken küreğin birden elinden kaymasıyla sırtüstü yere düşmesi ve bacaklarının havaya kalkması,

- Mezarın başında yanık sesle Kur'an okuyan bir hocaya rağmen oradaki cemaatin bu olaya kahkaha atarak gülmeleri, hatta ihtiyarı ayağa kaldıran Yusuf'un da gülmekten kendini alamaması,

- Yusuf ile Züleyha'yı iskeleye kadar takip eden ihtiyar adama, Züleyha'nın "Haydi beraber gidelim" diyerek çağırması üzerine geride bekleyeni olmayan buradaki halkın "Babafendi" diye seslendiği ihtiyarın vapura binmesi,

- Babafendi'nin her şeye, herkese karışması; yaşından dolayı Taşucu tayfasının ona hoş görülme davranması, hatta onu sevmeleri,

- İhtiyar adamın çok konuşmasına ve her işe karışmasına nazaran saygılı olması ve yeri geldiğinde sınırlarını bilmesi,

- Züleyha'nın ihtiyarın hayata bağlılığına, gamsız ve tasasız olmasına hayran olması,

- Mersin sınırlarına giren Taşucu vapurunun rotasını Anamur plajına çevirmesi; Yusuf'un buranın güzelliğini de karısına göstermek istemesi,

- Taşucu vapurunun Silifke'ye varması,

- Gölyüzü'nde kaynanası ve görümcelerinin Züleyha'yı içtenlikle karşılamaları,

- Babafendi'yi çiftlikteki odalardan birine yerleştirmeleri; ihtiya adamın Taşucu'nda olduğu gibi burada da her işe burnunu sokup bilgiçlik taslaması,
- Sonbaharı Gölyüzü'ndeki çiftlikte geçiren çiftin kışa doğru Silifke'deki evlerine inmesi,
- Züleyha'nın büyük bir rahatsızlık geçirmesi üzerine kaynanası Enise Hanım'ın onunla candan ilgilenmesi,
- Silifke'deki evlerinde gelip giden misafirleri ve sosyetik davetlileri ağırlamaktan yorgun düşen Züleyha'nın tıpkı Karşıyaka'daki ekonomistin evindeki bakışları hatırlaması, gururunun onu neşeli, küstah görünmeye itmesi ve bu durumun onu yıpratması,
- Yusuf'un birkaç gün eve dönmemesi, Adana'daki işlerinin uzaması nedeniyle telgrafla haber göndermesi,
- Eve geldiğinde Züleyha'ya boşanma sürecinin tamamlandığını bildirmesi ve bu konuyla ilgili ayrıntıları onunla konuşmak istemesi,
- Yusuf'un bir yıl önce Ceyhan Mahkemesi'nde suçun kendisinde olduğunu beyan etmesiyle mahkemenin onu tazminata mahkûm etmesi,
- Züleyha'nın bu işlerden çok anlamaması nedeniyle bu konuları Yusuf'a bırakması; Yusuf'un İzmir'de Şevket Bey'i ısrarla bulmaya çalışmasının nedenini bu günler için ona izahat vermek olduğunu Züleyha'nın anlaması,
- Enise Hanım'ın gelinini Gölyüzü'ndeki annesi ve babasının mezarına götürmesi; Züleyha'nın kaynanasının bu asil duygusu karşısında hüzünlenmesi ve ona minnet duyması,
- Genç kadının çiftliktekilerle vedalaştıktan sonra Yusuf'la Mersin İstasyonu'na doğru hareket etmeleri,
- Yenice'ye gidecek trenin kalkmasına iki saat gibi bir zamanın olması üzerine deniz kıyısına giderek dolaşmaları,
- Züleyha'nın yine cesur davranarak Yusuf'a beklenen soruyu - ayrılımlarına rağmen kendisini İstanbul'daki hastaneden neden aldığını - sorması,

- “Vakayı gazetelerden öğrendiğini, bu durumun kendisi için çok zor olduğunu, komutanının kızını bu halde bırakmanın onun için acı olacağını, herkesin saygısını ona iade etmeyi ve komutanının hatırı için daha fazlasına katlanabileceğini” söylemesi,

- Yusuf’un devam ederek “Taşucu seyahatinin her şeyi berbat ettiğini ve karısının her zamanki romantik edebiyatının eski hastalığının tekrarladığını” söylemesi üzerine Züleyha’nın şaşırması,

- Gerçekleri Yusuf’un ağzından öğrenen Züleyha’nın büyük üzüntü yaşaması,

- Onun, “Ben sizi aldatmadım Yusuf...” demesi üzerine Yusuf’un bir an buna inanmak istemesi ve bu hastalığa yakalananlar için şüphenin dayanılmaz bir acı olduğunu söylemesi,

- Yusuf’un Züleyha’yı Yenice İstasyonu’ndan İstanbul’a sessizce uğurlaması,

1.4. Eserin Şahıslar Kadrosu

1.4.1. Başkişi

Züleyha: Eski Hastalık romanının merkezi kahramanıdır. Diğer karakterler hakkındaki bilgi, onun anlatımıyla verilir.

Züleyha, “Narsist, yani kendine hayran ve aynı zamanda romantizm etkisinde” bir tip olarak karşımıza çıkar.

Beyhan Uygun Aytemiz Züleyha ve narsisizm hakkındaki görüşlerini şöyle açıklar:

“Züleyha’nın narsisizmi ortadadır ve Anadolu, narsisistik tatminin kaynağı olarak görülmektedir. Üstelik elde edilen başarıların ve yapılan “fetihlerin” sağladığı tatmin duygusu ve bunun sonucunda yaşantılanan özgüven deneyimi yeni başarıları da tetiklemektedir. Her zaman düşlerini kurduğu, girdiği her ortamın odağında yer alma, dikkati üzerine çekme isteği narsisisin yaşadığı tatmin duygusunun ana kaynağıdır.” (Aytemiz, 2005: 126).

Babası Millî Mücadele’de görev aldığından baba sevgisinden ve evdeki hasta teyzesine bakan sakin mizaçlı annesinin ilgisinden mahrum büyüyen Züleyha,

okuduğu kolejdeki hocalarının, Kuruçeşme'deki Rum ve Ermeni arkadaşlarının ve dayısı şevket Bey'in de büyük tesiriyle Batı kültürünün etkisinde yetişir. Kendi millî değerlerine uzak kalır. Çocukluk ve okul yılları mutlu geçer:

“Gündüzleri kolejde meşguldü. Akşamüstleri mektep arkadaşlarıyla beraber, havasına göre, bahçe ve salon toplantılarında yahut mahalledeki yetişkin Rum ve Ermeni kızları ile beraber denizde yahut deniz kıyısında geçirdi.

Hafta başlarında mektepten çıkılır çıkılmaz, mutlaka Erenköy'deki köşke gidilir ve pazartesi sabahı yine ilk trenle mektebe dönülürdü. Orada da dayısının misafirleri ve çocukları ile beraber başka bir eğlence...” (s.28-29)

Kolejdeki hocalarının ve okuduğu romanların da etkisiyle birtakım hayalleri vardır:

“Herkes kendi hayatını yaşamalıdır. Hiçbir sevgimiz bizi mukadderatımızın yolundan alıkoyacak bir ayak bağı olmamalıdır.” (s.29)

Ermeni kız öğrenciler gibi bir yolunu bulup Amerika'ya gitmek ister. Geleceğe dair umutları olan Züleyha, Amerika'ya gönderileceğini zanneder.

Millî Mücadele zaferle sonuçlanır. Ali Osman Bey, Miralay rütbesine yükselmiştir. Züleyha, babasını hayalleri ile Haydarpaşa İstasyonu'nda karşılar:

“Eskiden onun adını anmaya utanırken, şimdi Balkan Muharebesi'nden kalma bir resmini boynundaki madalyonun içinde taşıyor ve her gece yatarken dudaklarına götürüp öpüyordu. Balkanda henüz binbaşı olan babası şimdi miralaydı. Başındaki heybetli kalpak, yakasındaki miralay nişanları, göğsündeki istiklâl madalyası onu kim bilir ne kadar değiştirmiş olacaktı.

Akşamüstleri - Rum kızlarının bir kaç ay önce ecnebi zabitler ile yaptıkları gibi - iki kolu ile onun omzuna asılarak deniz kenarında gezinecek, gazinolarda oturacaktı. Sonra baba kız otomobile binerek Beyoğlu mağazalarından alışverişe gideceklerdi. Babası kamçısının ucu ile parlak çizmelerine vurarak mağazanın içinde dolaşırken, kendisi şöyle dirseğini tezgâha dayayarak Rum, Ermeni satıcıları mum gibi karşısına dikecekti.” (s.31-32)

Nihayet beklenen haber gelir. Züleyha, babasının durumunu şöyle özetler:

“Haydarpaşa İstasyonu'nda trenden büyük astragan kalpaklı, parlak çizmeli miralay yerine soluk elbiseli, soluk benizli, ak saçlı bir hasta indi. Zayıflıktan yüzünün elmacık kemikleri çıkmış, gözlerinin akı sapsarı kesilmişti.

Fazla olarak kolunun biri de kirlenmiş bir sargı ile boynuna asılı idi. Fakat muharebeden dönen bir askerin yaralı kolunun da bir nişan kadar iftihar edilecek bir şey olduğunu düşündü ve onun omuzlarına sarılarak gözyaşlarını bıraktı.” (s.32)

Züleyha'nın zihninde dayısı Şevket Bey'in etkisiyle babası hakkında olumsuz düşünceler oluşsa da yine de babasıdır ve onu heyecanla karşılar.

Koleji bitirmeye üç senesi kalan Züleyha, İstanbul'da dayısının yanında en mutlu yıllarını geçirir.

Züleyha dayısının tıpkı memleket idare eder gibi görgü kurallarında büyük bir derya olduğunu görür ve insanların bu kişiden faydalanması gerektiğini düşünür.

“Suarelerin tertibine, büfelerin tanzimine nezaret eder, yalnız tuvalet ve dansların değil, tavır ve hareketlerin de kritiğini yapar, salonda yürümesini bilmeyenlere yürüme öğretirdi” (s.35-36)

Bu derslerde yeğeni, dayısının yetenekli öğrencisidir. Şevket Bey ona:

“Küçük! Sende kumaş var... Bir şeye benzeyeceksin, diyordu...” (s.37)

Züleyha yaz tatillerinde ailesinin yanına gittiği zamanlarda dayısının öğrettiklerini o da Anadolu kadınına öğretmeyi kendisine bir görev bilir. Kasabada sık sık partiler ve eğlenceler düzenler:

“Onu kasabadan daima kalabalık bir dost kafesi uğurlardı... Bir kalabalık tarafından beğenilmek ve sevilme...” (s.39)

O, buradaki kadınlara, genç kızlara öncülük ederek İstanbul'daki sönük hayatına canlılık katmaya çalışır. Ayrıca bunu dayısı tarafından kendisine verilmiş bir görev gibi görür ve bundan mutluluk duyar.

Beyhan Uygun Aytemiz doktora tezinde merkezî karakter Züleyha'nın Anadolu'da kendisine verilen rolünü şu cümlelerle yorumlar:

“Züleyha'nın Anadolu'da dayısı tarafından belirlenen rolünün “misyonerlik” sözcüğüyle niteleniyor oluşu da önemlidir; karakterin medeniyet götüren rolünden

çok gittiği yere yabancılığının altı çizilmektedir. Kendini kurgu yoluyla otantikleştirdiği bir mekândaki İngiliz Misi olarak algılayan Züleyha'nın konumu, Afrika ya da Hindistan'a medeniyet götüren misyonerinkinden çok farklı değildir; asıl sorun Züleyha'nın "kendi vatanında" yabancı olmayı yeğlemesi ve bunu bir statü göstergesi olarak algılıyor oluşudur." (Aytemiz, 2005: 127).

Batı kültüründen alınan her şey Züleyha'ya ve dayısına göre doğru ve güzeldir. İkisinde de tam bir Batı hayranlığı vardır.

Ali Osman Bey'in tayini Konya'dan Silifke'ye çıkar. Hiçbir ümidi kalmayan Züleyha da Silifke'ye gitmek zorunda kalır ve yeni bir hayata başlamak üzere yola çıkar. Onu, Mersin'in Yenice İstasyonu'nda babasının Millî Mücadele yıllarındaki askeri Yusuf karşılar. Yusuf, Silifke Belediye Başkanı'dır. Züleyha, Onu saf bir Anadolu genci olarak tanır. Daha sonraları ona karşı anti pati duymaya başlar ve dayısına yazdığı mektupta Yusuf'tan şöyle bahseder:

"Dünyada hiçbir belediye reisi memleketini bunun kadar iyi temsil edememiştir. Görünüşte iri yarı hatta güzelce denecek kadar bir genç adam. Fakat ruh yok. Gayet basit iptidaî ve can sıkıcı... Bütün konuşmaları yol, su, toprak ve belediye işleri üzerine..." (s.51)

Züleyha'nın Silifke'deki yaşamı başlarda sıkıcı olsa da sonraları babası ile kaynaşmaları, küçüklüğünde tadamadığı baba sevgisini burada tatması, onu yaşama bağlar:

"Herkes karşı daima biraz soğuk ve vahşi kalmış olan Züleyha, kendisini birdenbire babasının kollarına atan ruh hareketinin hangi ihtiyacın ifadesi olduğunu hâlâ anlamış değildi. Fakat sebep ne olursa olsun idil devam ediyor ve baba kız yalnız kalmak için uydurdukları hilelerle beraber buluştukları vakit birbirleri karşısında duydukları yepyeni heyecanlar, meraklar, utanmalarla bu yeni sevgiyi iki genç nişanlı aşkının süslerine boğmakla eğleniyorlardı." (s.83)

Annesinin ölümü üzerine zor günler geçiren genç kız, babasının da öleceğini zannederek onun yanından bir an bile ayrılmak istemez. İstanbul'a gitme hayalinden bir süreliğine vazgeçer.

“Zavallı babacığım, dedi, siz kızınızın nasıl bir canavar olduğunu bilmiyorsunuz. Bana zevk duymayacağım bir şeyi kabul ettirmek, yaptırmak imkânsız bir şeydir... Şimdi yanınızda, sizin sevginizle öyle dopdolu bir zaman geçiriyorum ki, ilerde bunu hasretle aramaktan korkuyorum.” (s.119)

O, babasına olan duygularını şöyle ifade eder.

Züleyha'nın Yusuf'a karşı bakış açısı zamanla değişir. Hoşuna gitmeyen bazı davranışlarını da zamanla değiştirebileceğini düşünerek ondan gelen evlilik teklifini kabul eder.

Şafak Gökçe Arslan başkarakterin aşkla ilgili düşüncelerini şöyle paylaşır:

“Züleyha, aşk ile kurduğu mantık arasındaki bağı koparmak istemez. Kendisini ilan-ı aşk etmiş durumuna sokmak istemediği için fikirlerini özgürce söyler. Ona göre bir insana hayatın bağlandığının ifade edilmesi ve aşkın abartılması aşagılanmaktan başka bir şey değildir. Bu durum ona kendisini değersiz hissettirir.” (Arslan, 2021: 61).

Her şeye, herkese tepeden bakan insanları küçümseyen Züleyha, kocasına karşı daima bir üstünlük kurma çabası içerisinde. Bu çabayı eskiye karşı koyma olarak algılar. İlk sözü kendi söylese onurunu biraz olsun koruyacağını düşünür.

“Ailemize karşı büyük bir nezaket ve teveccüh göstermişsiniz, dedi. Biz de babamla beraber teklifinizi kabul ediyoruz. Mutabıkız değil mi?

Bir kaç adım ilerleyerek erkekçe ve arkadaşça bir tavırla elini uzattı; Yusuf'un elini sıktı.” (s.127)

“İsterseniz nişanlınızı öpebilirsiniz, dedi.” (s.132)

“Bunun için tek çare, onu odasında bastırmak, açık bir tavırla ‘ben geldim’ demektir. Nasıl ki daha evvelce de bütün âdetleri kırarak ona ‘evleneceğiz’, ‘beni öpeceksiniz’ diye âdeta emirler vermişti. Ona karşı üstünlüğünü muhafaza etmek için, bundan başka yol yoktu.

Bir düğün gecesinde bu kadar etiket doğru değil... Süratli bir el hareketi ile Yusuf'un beyaz kravatını iki ucundan çekti, bozdu.

Züleyha, o geceki cüret ve çılgınlığını düşünürken hayret ediyordu. Başında bir tek fikir vardı; başka gelinlere benzememek, hâkim bir erkek tarafından yarı zorla alınan bir âciz eski zaman kızı mevkiine düşmemek...” (s.135-137)

1.4.1. Norm Karakterler

Başkişiden sonra romandaki olay örgüsünün ilerlemesinde etkili olan norm karakterler, Yusuf ve Ali Osman'dır.

Yusuf: “Millî duyguları kuvvetli, ahlâklı, vefalı ve mert” bir tip olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda güler yüzlü, düzgün fizikli, güçlü ve cesur bir gençtir. Ali Osman Bey'in İstiklâl Savaşı yıllarında birlikte görev yaptığı askeridir. Millî Mücadele zaferle sonuçlandıktan sonra memleketi Silifke'ye geri döner. İçel vilayetine bağlı Gölyüzü adındaki bir çiftlikte annesi Enise Hanım iki kız kardeşi ve yeğenleri ile beraber yaşar. Siyasetle ilgilenir. Bir buçuk senedir Silifke Belediye Başkanlığı yapmaktadır. Amacı memleketine yeniliği getirmek, yaşadığı kasabayı modernleştirmektir.

Züleyha, Yusuf'tan gelen evlilik teklifi üzerine iyice düşündükten sonra karar vereceğini söyler ve onu şu keskin çizgilerle tasvir eder:

“Vücut ve çehre itibari ile güzel erkek denirdi. İnsanlık ve ahlâkından da şüphe caiz değildi. Ancak basit ve toy bir tarafı vardı ki, ona bu maddi güzelliğinden çok şey kaybettiriyordu. Yusuf'un saf bir dışarlık delikanlısı olmaktan çıkıp enerjik ve manalı bir erkek çehresi alması ancak kızdığı ve alnındaki damarın kabardığı dakikalarda kabil oluyordu.

Sonra kendisinin büyük ideal sandığı bazı miskin rütbe ve mevki hırsları vardı ki, onu çok bayağılaştırıyordu.

Nihayet üzengeçti; kendini ileri fikirli bir medeni adam sanarak hemşerilerine ukalalık ediyor, gülünç oluyordu. Mamafih, kabiliyetli ve azimkâr bir kadın, belki zaman ile bu temiz hammaddeden enteresan bir asrî erkek tipi çıkarabilirdi...” (s.125)

Züleyha, evlenme teklifini kabul eder. Evliliğin güzel geçen ilk aylarından sonra anlaşmazlıklar başlar. Evliliklerini sonlandırma kararı alırlar. Mahkeme

taleplerini kabul eder fakat yasal sürenin sona ermesi için bir yıl beklemeleri gerekmektedir.

Boşanma meselesini bir gece yarısı Yusuf'tan öğrenen Enise Hanım, oğluna kızkar hatta boğazına sarılacak gibi olur.

Yusuf sert bir sesle annesine şöyle karşılık verir:

“Sus... O, benim bileceğim bir şey... Kadınlar öyle her şeye karışmaz, diye çıkıştı.” (s.151)

Yusuf'un, annesine bu sert tavrı karşısında “eski terbiye ile yetişmiş” bir kadın olan Enise Hanım, oğlunun yanında bir daha Züleyha'nın adını anmaya cesaret edemez.

Züleyha, dört aydır İstanbul'da dayısının yanındadır. Olaylı kaza sonrasında hastanede dostları ve tanıdıkları tarafından yalnız bırakılır.

Yusuf, karısını hastaneden alıp planladığı gibi Taşucu adında bir yük vapuru ile Silifke'ye geri götürecektir. Her gün hastaneye uğrar, tanımadığı insanlar arasında Züleyha'ya iltifatlarla bulunur ve sağlığının iyiye gitmesinden dolayı memnuniyetini dile getirir. Züleyha bu durum karşısında şaşkındır:

“Kapalı bir muhitte mutaassıp bir ailenin ananeleri içinde yetişmiş bu dışarlık çocuğunu bu vaziyette daha haşin ve vahşi görmeyi beklerdi.” (s.18)

Başkişi Züleyha Yusuf'u okuyucuya şöyle tanıtır:

“Yusuf, her bulunduğu yerin hâkim ve sahibi kesilmek istidadında bir erkekti. Meselâ karısı ile bir otele gittiği zaman çabucak hizmetçileri, hatta otelin sahibini hükmü altına alır, mutfığa emirler verir, eşyanın yerlerini değiştirirdi. Daha garibi yalnız uşak, hizmetçi makulesi kimseler değil, şahsiyet sahibi belli başlı bir takım insanlar da bu amirliğin hangi hak ve salâhiyete dayandığını kendilerine sormadan, ona itaat ederlerdi.” (s.15)

Züleyha, vapurdaki Doktor Emin Bey'in vefatı üzerine Yusuf'la ilgili şu malumatı verir:

“Bütün geceyi bir ölü ile baş başa geçirmek, sabahleyin gün ağarırken onu bir hasta çocuk gibi paltosunda sararak kucağında taşımak!

Bu adamın teessüründeki vakara, vefa ve muhabbetindeki nümayiş izliğı hayran olmamak hakikaten kabil değildi.

Metin ve kuvvetli erkek denen insan besbelli bu neviden insanlar olacaktı.” (s.242)

Ali Osman Bey: Romandaki diğerk önemli norm karakterdir. “Vatansever, ağırbaşlı, soğukkanlı ve içe dönük” bir tiptir. Gösterişi sevmeyen mütevazı bir Türk subayıdır. Millî değerlerine bağlı bir askerdir. İstiklâl Savaşı nedeniyle Anadolu’da görev yapar.

Ali Osman Bey ile Yusuf vatanperver bir Türk askeri olarak Kuvay-i Millîye’yi temsil eder.

Ali Osman Bey, Züleyha’nın yüksek tahsil yapmasına izin vermez. Hayat görüşünü beğenmediğı kayınbiraderi Şevket Bey ve onun çevresinden kızını uzak tutmak ister ve ona bunu açıkça söyler:

“Sen teşekkülünün en nazik bir devresindesin... Bu zamanda seni o insanlar, o hava içinde bırakmak bana tehlikeli göründü... Bir kaç sene benimle Anadolu’da yaşamak, senin için daha hayırlı olacağını zannettim. Çocuğumun onlara benzemesinden delice korkuyordum.” (s.86-87)

Yusuf’un daveti üzerine gittikleri çiftlikte, Züleyha kendini iyi hisseder. Ali Osman Bey’in babalık otoritesini kullanarak kızını yanında zorla tutması, aralarını iyice açar. Babasından bir şeyler istemek için bile araya başka nedenler koyan Züleyha’nın, babasına baş başa bir gezinti teklifinde bulunması karşısında babası şaşırır ve mutlu olur.

Yine ilk teklif Züleyha’dan gelir:

“Baba kız, bahçeden çıktılar; bir ekin tarlasının kenarını takip eden kuru bir sel yolundan yavaş yavaş tepeye doğru çıkmaya başladılar.

Aralarında sonradan bozulmuş bir sevgi ve dostluk mazisi bulunmamasına göre, bir dargınlık da mevzubahis olamazdı. Böyle olduğu halde yeni barışmış iki insan gibi tereddütler, utanmalar hissediyorlar, birbirlerine karşı duydukları zaafi açığa vurmaktan çekinir gibi konuşuyorlardı.

Sebepler ne olursa olsun idil devam ediyor ve baba kız yalnız kalmak için uydurdukları hilelerle, beraber buluştukları vakit birbirleri karşısında duydukları yepyeni heyecanlar, meraklar, utanmalarla bu yeni sevgiyi iki genç nişanlı aşkının süslerine boğmakla eğleniyorlardı.” (s.81-83)

Miralay Ali Osman Bey, tedavi için gittiği Adana Hastanesi'nden rapor alır. Sağlık nedenleriyle emekliye ayrılacağını kızına söylediğinde Züleyha, mesleğine yıllarını vermiş kahraman bir Türk subayı olan babasının üzüleceğini düşünerek kısaca şöyle söyler:

“Çok iyi ettin baba, dedi, sen bir ordunun bir zabıtinden bekleyebileceği bütün fedakârlıkları yapmış bir insansın. Artık biraz da kendin ve benimle meşgul olmandan daha tabii bir hakkın olamaz.” (s.113)

1.4.2. İleri Yaştaki Tipler

Şevket Bey: Romandaki iki önemli ileri yaştaki karakterden biridir. “Batı hayranı, alafranga” bir tiptir.

Erenköy'ündeki köşkünde ailesi ile yaşar. Subay olan eniştesi Anadolu'da görevde olması nedeniyle kız kardeşlerini ve yeğeni Züleyha'yı sık sık Kuruçeşme'deki evlerinde ziyaret ederek onları yalnız bırakmaz. Hafta sonları da köşküne götürür. Eniştesi Ali Osman'ın, Anadolu'da İstiklâl Savaşı'nda vatan için mücadele etmesini eleştirerek boş işler peşinde koştuğunu, vatanın kurtuluşunun ancak siyasetle kazanılacağını savunur, hatta Millî Mücadele yıllarında İstanbul'daki işgalci generallerle dost olur. İstiklâl Savaşı kazanılmıştır bu sefer de İstanbul'daki Kuvay- i Millîye paşasını ziyaret eder.

O, yurt dışında diplomatlık ve elçilik görevlerinde bulunmuştur. Görgü kurallarını çok iyi bilir:

“Şevket Bey, gençliğinin birçok senelerini Avrupa'da sefaret kâtipliklerinde geçirdiği İstanbul'da da daima ecnebilerle düşüp kalktığı için, kibar hayat şartlarını bütün inceliği ile biliyordu.” (s.35)

Ona göre Batı kültüründen alınan her şey güzeldir ve halka modern sosyete kurallarının inceliklerini öğretmek, Türk kadını terbiye ve görgü kuralları açısından

tamamıyla bir Avrupa kadını haline getirmek ülkeye bir hizmettir ve insanlık görevidir.

“Emekli olan Şevket Bey, evinde sık sık danslı çaylar, hatta balolar veriyor, hali vakti yerinde dostlarını da buna teşvik ederek muhitini sosyete hayatına alıştırmaya uğraşıyordu.

Mahallede açılmış bir kulübe kısmen kendi kesesinden bir dans muallimi temin etmiş, fakir fukaraya fisebilillâh fokstrot ve tango dersleri verdirmişti.” (s.35-36)

Enise Hanım: Diğer ileri yaştaki karakterdir. “Mütevazi, fedakâr, olgun, görmüş geçirmiş” bir tipi temsil eden bir Anadolu kadını olarak karşımıza çıkar. Yusuf’un ve iki kızının anası, Züleyha’nın kaynanasıdır. Şefkatli ve iyi niyetlidir.

İri yapılı, büyük kara gözlü, soğuk görünümlü fakat sıcakkanlı, samimi, gösterişsiz, İstiklâl Savaşı’na katılmış yiğit bir Anadolu kadınıdır.

Züleyha, annesi Münevver Hanım’ın vefat etmesiyle büyük bir boşluğun içine düşer. Bu zor günlerde kendisini, annesinin eksikliğini hissettirmeyen Enise Hanım’ın kollarında bulur. O, her konuda Züleyha’ya destek olur:

“Bir sene sonra annesinin öldüğü gündü... Kendini Enise Hanım’ın kollarında bulmuştu.

İhtiyar kadın, haftalarca evini bırakarak onlarla beraber yaşadı. Züleyha saati saatine uymayan bu kararsızlık ve üzgünlük günlerinde bazen kendini çok yalnız buldukça, çekinmeden onun göğsüne başını koyuyor, orada kaldığı müddetçe garip bir sükûn ile uyuduğunu ve dinlendiğini hissediyordu.” (s.104)

Enise Hanım’a üzüntü veren en önemli olaylardan biri oğlu Yusuf ile gelini Züleyha’nın ayrılık kararı almasıdır. Bu konuda oğluna kızar. Yusuf annesinin tutumunu şöyle anlatır:

“Fakat annem beni berbat etti.. Zaten geçen sene Yenice’den döndüğüm gece ‘Ne yaptın Ali Osman’ın kızını’ diye boğazıma sarılmıştı.” (s.275)

1.4.3. Fon Karakterler

Olay örgüsünün iyi anlaşılması ve okurun hafızasında daha iyi canlandırılması açısından önemlidir. Romanda bazı fon karakterlerin sadece isimlerinden bahsedilerek esere akıcılık sağlanmıştır. Bu çerçevede, başkışı Züleyha'nın etrafında yer alan fakat olayların gelişmesinde bir katkısı bulunmayan fon karakterler de bulunur.

Münevver Hanım: Züleyha'nın annesi, Ali Osman Bey'in karısıdır. “Sakin mizaçlı” bir tiptir. Hasta olan kız kardeşinin bakımını üstlenir. Konuşmayı çok fazla sevmez hatta abisi Şevket Bey ona “dilsizler kraliçesi” diye seslenir. Kızının çocukluk ve genç kızlık yıllarında onunla fazla ilgilenemez. Kemik kanseri olan kız kardeşini kaybettikten sonra kocasının tayin gördüğü Anadolu'ya gider. Orada vefat eder.

Şvester Magda: Züleyha'nın olaylı kazadan sonra kaldığı hastanede onunla ilgilenen baş hasta bakıcıdır.

Baş Doktor: Hastanede Züleyha ile ilgilenen zarif, konuşkan, mesleğini seven bir kişidir.

Alemdağ-Çamlıca yolundaki otomobil kazasında Züleyha'nın yanındaki genç adam: “Şımarık, serseri, züppe” tipli bir karakter olarak karşımıza çıkar. Züleyha'nın dört aydır peşinden koşarak ona kur yapmaktadır. Olaylı büyük kazayı, o da hafif sıyrıklarla atlattır. Memleketin tanınmış tüccarlarından birinin oğludur. Otomobil yarışlarıyla uğraşan bir sporcudur.

Rodoslu Kaptan: Yusuf'un karısını İstanbul'daki hastaneden alarak Silifke'ye götüreceği, “Taşucu” adındaki yük vapurunun kaptanıdır. Kasketli, uzun beyaz bıyıkları olan biridir. Bir bacağına muharebe yıllarında kaybettiği için vapurda ona “tahta bacak kaptan” diye seslenirler.

Doktor Emin Bey: “İyi niyetli, hassas ve mütevazı” bir tiptir. Taşucu vapurunun doktorudur. Beyaz bıyıklı, fakir kıyafetli, kısa boylu, yorgun bir ihtiyardır. Binbaşı emeklisidir. Yıllarca Anadolu'da belediye hekimlikleri yapmıştır. Önce İstanbul'da sonra Fransa'da oğlunu okutmuştur. İyi bir derece ile mühendislik tahsilini bitiren ve İstanbul'da bir memuriyete yerleşen Doktor Emin Bey'in oğlu,

Cerrahpaşa Hastanesinde bir karaciğer ameliyatında ölmüştür. Gülnar'da yaşayan orada doktorluk yapan Emin Bey, Taşucu Vapuru ile tekrar görev yaptığı yere gitmek ister. Bir gece vapurda vefat eder. Cenazesi Yusuf'un himayesinde Taşucu tayfası tarafından defnedilir.

Sabık Müftü Efendi: Doktor Emin Bey'in cenazesinin götürüldüğü cami avlusundaki ihtiyarlardan biridir. Müftü Efendi, Yusuf'un babasıyla tanış çıkar.

Yereli Halil: “Hareketli ve eğlenceli” bir tiptir. Taşucu vapurunun garsonudur. Zeki ve uyanık gözleri, sürekli hareket eden burun kanallarıyla bir tavşana benzeyen Halil, Midilli Adası'nın Yere nahiyesindendir. Anası, bağcılık yapan diğer abisi ile beraber Yere' de yaşamaktadır. Diğer iki kardeşi İzmir Yeni Kale'de askerlik görevini yaparken İstiklâl Savaşı'nda şehit düşerler. Halil, kardeşiyle birlikte Rumlarla yaptıkları kavgada onlardan birini bıçaklayınca, kaçak bir sandala binerek Ayvalık'a oradan da Taşucu vapuruna gelir.

Sakızlı: Taşucu vapurunda Züleyha'ya çalgı çalan kişidir.

Babafendi: “Umarsız ve gamsız” tiplerdendir. Yusuf ile Züleyha'nın Doktor Emin Bey'in cenazesini defnederken tanıştıkları ve Taşucu vapuruna davet ettikleri, karışık beyaz sakallı, güzel beyaz dişli, beyaz vücutlu, zayıf, ihtiyar bir Giritlidir. O da Doktor Emin Bey gibi oğlunu kaybetmiştir. Karakter olarak her şeye karışan her işe burnunu sokan ve karşısındaki alınmasın diye bunu hemen şakaya çevirebilen yaşı çoktan geçmiş olan bu ihtiyarı, Taşucu halkı hoş görmektedir. Çok dik ve gür bir sesi hatta bir de garip yeteneği vardır. Boru gibi vapurun içinde öterek herkesi güldürür. Makamı ile Rumca mevlit okuyuşuyla herkesi kendine hayran bırakır. En büyük kusuru çok konuşmasıdır. Buna karşın saygılı ve terbiyelidir de.

Fikri Bey: “Üstün yetenekleri olan aynı zamanda da ukala” bir tiptir. Kasabadaki düğünlü baloyu organize eden komitenin en genç üyesidir. Belediye Meclis Komitesi azasıdır. Yirmi sekiz, otuz yaşlarında çatık kaşlı, püskürtme benli, kıvrıkcık saçlı, altın dişli bir kişidir. Onun birçok yeteneği vardır. Keman ve ut çalar, resim ve özellikle yağlı boya çalışır, fotoğraf çeker, sinema oynatır, makine ve mobilya tamir eder, terzilik yapar, yol müteahhitliği, jimnastik hocalığı, gazino ile beraber sinema ve kırtasiye dükkânı mağazacılık yapar. Bir de kasabadaki bütün kızların kendisine hayran olduğunu zanneder.

Ziraat Müdürü: Belediye Meclis Komitesi azalarından orta yaşlı, şişman, yüzüklü tombul parmaklı, çıkık göbekli bir şahıstır.

Belediye Heyetindeki Avukat: “Sönük ve korkak” bir tip olarak karşımıza çıkar. Meşrutiyet Meclislerinde birkaç sene mebusluk yapmış yerli bir avukattır. Açık konuşmaya cesaret edemeyen şaka ile karışık belli belirsiz laflar söyleyen lüzumsuz bir kişidir. Ayrıca bir de tiki vardır. Birisi ile konuşurken farkında olmadan, gözlerinden birini kırpar.

Belediye Meclis Komitesindeki Belediye Başkâtibi: Yusuf'un belediye başkanlığı döneminde ona atılan iftira karşısında sessiz kalır hatta karşı tarafa geçer. Yusuf, komutanı Ali Osman Bey'in evine ziyarete gittiğinde başkâtip hakkında şu sözleri sarf eder:

“Rakiplerin kahpece hücumları karşısında sarsılmaya başladığım görülünce, başta bizim muhterem başkâtip olmak üzere, bizim arkadaşlar beni sattılar... O başkâtip ki, belki hatırlarsınız, benim başıma yemin ederdi... Fakat ne bileyim belki o da haklıdır... Benden sonra geleceklere yaranmak ve emniyet vermek için belki böyle yapmak lâzımdı.” (s.71)

Belediye Doktoru: Çokça esmer tenli ve şişman, yelken bezinden yapılmış bol yazlık elbiseler giyen, mavi frenk gömleğinin ucu ve bir düğmesi sürekli açık bulunan pantolonundan dışarı çıkan, başında sıcaktan korunmak amacıyla panama şapkası giyen, güçlü sesi olan bir kişidir

Hicran: “Oynak” bir genç kız tipini sergiler. Yirmi yaşından büyük olmasına karşın çocuk gibi giyinir. İri kalçaları ve çıplak bacakları vardır. Topuğu kırık ayakkabısı ile sokaklarda başıboş dolaşırken kendisine laf atan genç delikanlılara sataşır. Şehirde bir iki erkekle görüldüğü ve edepsiz olduğu söylenir.

Hicran'ın Annesi: Kızıyla birlikte İstanbul'dan gelmiştir. Kadın elbiseleri dikerek geçimini sağlar.

Ülfet abla: Habeşli ihtiyar bir kadındır. Gölyüzü Çiftliği'nde yaşar. Başkalarından gelen yardımlarla ve çöpten topladıkları ile geçinir. Akıllı bir gidip bir gelir.

Yusuf'un Silifke'de tanıştığı mühendis ve ailesi: Mühendis yaş olarak Yusuf'tan biraz daha büyüktür. Güler yüzlü bir insandır. Memuriyetten ayrılarak Ayvalık'ta bir sabun fabrikası kurar. Eşi ve kız kardeşiyle yaşar.

Yusuf'un büyük kız kardeşi: Adana'nın tanınmış kişilerinden olan kocası İstiklâl Savaşı'nda şehit düşmüştür. Üç küçük kız çocuğuyla Gölyüzü Çiftliği'ne yerleşir.

Yusuf'un Küçük Kız kardeşi: On yedi yaşındadır. Yeğenleri ile ilgilenir. Boş zamanlarında bebek çorapları örer ve bebek çantaları işler.

Şevket Bey'in ekonomist arkadaşı: Yusuf ile Züleyha'yı bir akşam yemeğine davet eder. İzmir Karşıyaka'da oturur. Şehrin iktisadi ve kalkınma işleriyle uğraşır. Karısı ve kızıyla yaşar.

Franşe Despare ve Pele: Kurtuluş Savaşı yıllarında Şevket Bey'in işgalci general dostlarıdır.

Şark Mahfelindeki Kumandan: İstiklâl Savaşı kazanıldıktan sonra Şevket Bey'in ziyaret ettiği Kuvay-i Milliye paşasıdır.

Romanda sadece adı geçen fon karakterler de vardır:

Yusuf'un Gölyüzü Çiftliği'ndeki kâhyası Ömer Çavuş, Kıbrıs'taki halası, Sivas'ta operatör olarak çalışan abisi, Fransa'da kaldığı pansiyon sahibi, karısı ile oğlu ve kızı, Züleyha'yı Mersin İstasyonu'ndan Silifke'ye götürürken otomobilinin yanına bindirdiği külot pantolonlu, uzun kır bıyıklı adam, Züleyha'nın hasta teyzesi, Erenköy'deki köşkte yaşayan dayısının ailesi, Fındıklı'daki mektep arkadaşı, İzmir Karşıyaka'daki ekonomistin karısı ve mektepli kızı, Kuvay-i Millîye subayları, Ecnebi subaylar, Rum ve Ermeni kızlar, Rum ve Ermeni satıcılar, Taşucu vapurundaki tayfalarıdır.

1.5. Eserin Zamanı

Romandaki zaman kavramını; olayların bir anlatıcı tarafından belirli bir süre diliminde anlatma zamanı ve olayların başlangıç ve bitiş sürecine göre değerlendirebiliriz.

Yazar, “Eski Hastalık” romanını, 1938 yılında kaleme almıştır. Anlatma zamanı bu yıllardır. Eserde olayın yaşandığı zaman ise “Mütareke ve Cumhuriyet Dönemi” yıllarıdır. Arada yirmi yıl gibi bir süre vardır.

Eser, bir anlatıcı tarafından ve çoğu bölümde de başkışı Züleyha'nın anlatımıyla okuyucuya aktarılmıştır. Züleyha, çevresinde geçen olayları ve zaman dilimlerini anlatırken geçmiş zamandan anımsatmalar yapar. O, dayısı Şevket Bey'e yazdığı mektuplarda da eserde geçen karakterlerin geçmişi hakkında bilgiler verir.

Eserin içinde geçen zaman dilimlerini değerlendirdiğimizde genel olarak şöyle sıralayabiliriz:

Züleyha'nın çocukluk yılları İstanbul'da geçer. Subay olan babası Anadolu'da Millî Mücadele'de görev almaktadır. 1918 sonbaharında Mondros Mütarekesi imzalanmıştır;

“Mütarekede Anadolu isyanı başlayınca Züleyha annesi ve sonradan kemik kanserinden ölmüş bir teyzesi ile beraber büsbütün yalnız kalır.” (s.26)

Koleji bitirdikten sonra babasının yanına Silifke'ye gitmek zorunda kalır. Yaklaşık altı yıl gibi bir süre geçer. Züleyha Yusuf'tan gelen evlenme teklifi üzerine bir karar vermek zorundadır:

“Yaşı yirmi ikiye giriyordu. Senelerden beri üstüne çöken rehaveti silkelemek hayatı için bir karar vermek zamanı gelip çatmıştı.” (s.123)

Uzlaşmaz bu çift için ayrılık vakti de yakındır;

“Hâkim daha fazla ısrar etmedi. Taleplerini kabul ediyordu. Bu günden itibaren ayrılmış sayılabilirlerdi: Yalnız kanuni müddeti doldurmak için, bir sene beklemek lâzımdı.” (s. 151)

Genç bir adam, dört aydır Züleyha'nın peşinden koşmaktadır. Onu, otomobiline yarı zorla bindirir ve Alemdağ-Çamlıca yolunda olaylı kaza meydana gelir:

“Bir ikinci vakti... Kendisi kalabalık bir akraba grubu ile Suadiye taraflarında bir çalgılı gazino bahçesinde uslu uslu oturmaktadır. Derken kapıda küçük bir spor

otomobili duruyor içinden genç bir adam atlıyor ve elleri ceplerinde Züleyha'nın masasına doğru yürüyor.

Bu delikanlı... İstanbul'da bulunduğu dört aydan beri de Züleyha'ya kur yapmaktadır.

Genç adam, Züleyha'yı otomobile kapadıktan sonra kendi de öte taraftan bir sıçrayışta direksiyona geçiyor ve Bostancı'ya doğru inmeye başlıyorlar.

... Sonra gittikçe ilerleyen akşam, dağ, mehtap ve yalnızlık...

Vak'a bildikler, dostlar arasında ağıza alınmaya değeri olmayan, üç gün sonra hatırası bile kalmayacak bir ehemmiyetsiz şeydir. Fakat ne çare ki bir aksi kaza, gece yarısı Alemdağ'dan dönerken parçalanan otomobil hikâyesi -meselenin hakikate uygunluk derecesi ne olursa olsun- onları iki âşık olarak memleket siciline geçirmiştir.

Gazeteler, ilk gün bazı yüksek insanlık ve ahlâk kaygıları ile onların adlarını yazmamış... Fakat kaza yerinde alınmış fotoğrafların zenginliği ve rekabet korkusu bu insaniyetin yirmi dört saatten fazla dayanmasına mâni olmuş ve ikinci sabah gazetelerde pafta pafta resimlerle beraber onların hakiki isimleri de ortaya atılmıştı.

Birinci gün, hastanenin bahçesi, koridorları adam almamıştı. Züleyha'nın kazayı haber alan bütün arkadaşları, tanıdıkları İstanbul'un dört bir tarafından koşup geliyorlardı.

Fakat ertesi günlerde vak'a bir skandal şeklini almaya başlayınca dostlar yavaş yavaş çekilmeye, hastane tenhalaşmaya başlamıştı.

Bunun sebebi, yalnız rezil olmuş bir kadının yakınlarından görünmek korkusu değildi. Dört aydan beri, İstanbul'da dayılarının birinde bulunan Züleyha'nın ta uzaklarda, İçel vilâyetinin Gölyüzü adlı bir çiftliğinde eski derebeyi torunlarından bir kocası vardı.” (s.5-8)

Züleyha'nın hastanedeki on dördüncü günüdür. Olaylı kaza anını düşünür;

“Daha birkaç saat geçerse on dört gün olacak... Buna rağmen, o on dört günden beri bu odada yatıyor; ne vakit çıkacağını, nereye gideceğini kimse bilmiyor...” (s.4-5)

Hastaneden karısını almaya gelen Yusuf, bu belirsizliğı ortadan kaldırır ve yirmi dokuz gün sürecek olan İstanbul-Silifke arası deniz yolculuğı başlar;

“Hakkınız var... Bugün yolculuğumuzun yirmi sekizinci günü... Hemen bir yarım devriâlem seyahati... Usandınız artık, dedi

Vilâyetimizin deniz hudutları içine girmiş bulunuyoruz... Anamur burnu civarındayız. Yarın sabah, Allah kısmet ederse, Taşucu'nda olacağız...” (s.250-251)

Geçmişle geleceğin birlikte verilmeye çalışıldığı bu eserde; gece, gündüz, sabah, akşam, hafta, ay, mevsim, yaz, kış, bahar, sonbahar, sene gibi kavramlar çokça kullanılmıştır:

“Bir gece yarısı, bu gecelerde, geceden evvel, ilk gecelerde, gece yarısından sonra, bir akşam vakti, bir akşamüstü, bazı akşamlar, günden güne, günlerden beri, günlerce, haftalarca, bu aylarda, şubat sonlarına doğru, ağustosun son günleri, bazı yaz akşamları, koca bir yaz, bu yaz, yaz ve sonbahar aylarında, kış ortalarında, bir kış evvel, yaz kış, baharla beraber, bir mevsimlik, bu mevsim, bir yıl önceki, birkaç senede bir, birkaç seneden beri, bir sene evvel, geçen beş sene, o sene yaz, yaz gecesi, bir yaz gecesi, her sene yaz, yaz ortalarına doğru, yazın ilk alametleri”

Ayrıca yazar, eserinde zarflara özellikle zaman zarflarına epeyce yer vermiştir:

“Biraz evvel, şimdi, birazdan, bir zamandan beri, bazen, ara sıra, öteden beri, derhal, birdenbire, şimdilik, evvelâ, evvelce, daha evvel, biraz sonra, sonra, vakit bırakmadan, birkaç gün evvel, her gün, biraz evvel, evvelden, evvelsi gün, bir müddet sonra, bir saatten fazla, birer ikişer dakika, hiçbir zaman, iki üç gün içerisinde, bir gün kala, ilk geldiğim zaman, geçen gün, üç günden beri, ilk günden itibaren, eskiden beri, uzun zamandan beri, geç vakte kadar, böyle zamanlarda, birkaç saatlik, birçok saat, ikindiye doğru, iki üç öğle saati, dün, öbür gün, bir gün kala, bu son gün, erkenden, yarın, ertesi sabah, ertesi gün, dün gece, her gece, hiçbir zaman, hemen, bu saatte, yirmi sekizinci günü, beş gün, üçüncü gün”

1.6. Eserin Mekânı

1.6.1. Kapalı Mekânlar

İstanbul Kuruçeşme'deki ev: Züleyha'nın annesi ve teyzesi ile birlikte yaşadıkları evdir.

Silifke'deki ev: Züleyha ve ailesinin kaldığı evleridir:

“Dere kıyısına inen bir yokuşun üst başındadır. Alt katta uzun taşla döşenmiş bir avlu, taşlığın bitiminde camları daima açık duran sokağa çıkan kapının yanında bir tane palmiye saksısı ve salıncaklı sandalye vardır.” (s.49)

Taşucu vapurundaki Züleyha'nın odası: İstanbul'dan Silifke'ye deniz yolculuğu yaparken Züleyha'nın kaldığı kamaradır:

“Ambalaj kâğıtları yeni sökülmiş bir demir karyola, bembeyaz yatak örtüleri üstüne serilmiş battaniye, yerde kırmızı çiçekli bir halı, karyolanın başında komedini süsleyen bir sürahi, lamba ve içine bir iki karanfil konmuş küçük vazo ve kırılmaz camlı yuvarlak pencereye geçirilmiş çiçekli bir tül perde vardır.”(s.21)

Yusuf'un Gölyüzü'ndeki odası: Yusuf'un Gölyüzü Çiftliği'ndeki bir müzeyi andıran özel olarak düzenlediği mekândır.

“Büyük bir odadır. Gölyüzü'ndeki çiftlikte bulunan taş binanın büyük bir kısmını kapsar. Bağ kirişlerinde kalın duvarlar içinde mazgal deliklerini andıran dar pencereler demir kepenklidir. Yusuf bu odayı ufak bir istiklâl muharebesi müzesi haline getirmiştir. Kırık odun baltaları, çapalar, tırmıklar, el yapımı eski yatağan palaları, paslanmış el bombaları, küçük demir parçaları, zabıt dürbünleri vardır. Türk halkı kurtuluş savaşını bu silahlarla kazanmıştır. Yusuf'un muharebe yıllarında komutanı Ali Osman Bey'le birlikte su ve çorba içtiği eğilmiş bir maşrapa da vardır. Odanın duvarlarına güçlükle tutturulmuş kartonpiyerler ve kontra plaklara tutturulmuş ünlü tablo kopyaları, bir sürü modern eşya, modern bir salon bulunmaktadır. Ayrıca odada bir camlı daire yazıhanesi, bir tane döner sandalye, Kâğıt makaslar, cetveller, deri koltuklar ve deriden yapılmış yataklı chekyat vardır. Küçük bir dâhili telefon, yeni ziraat aletleri, kataloglar mevcuttur. Odanın bir yanında Fransa hatıralarına ait bir de köşe vardır. Dolabın raflarında bir takım Fransızca kitaplar, dergiler sıralanmaktadır, bu kitapların bir kısmı dil bilgisi kitapları ve sözlükler bir kısmı da geniş kesimlere hitap eden fen kitapları ve rastgele toplanmış romanlardır.” (s.92-95)

Adana Ceyhan'daki Mahkeme odası: Yusuf ile Züleyha'nın boşandıkları mahkeme salonudur. Basık tavanlı karanlık gibi bir odadır. Odada ak saçlı bir hâkimle genç bir kâtip bulunmaktadır.

Lise (Kolej): Züleyha'nın okuduğu Amerikan Koleji'dir.

İstanbul Üniversitesi: Züleyha'nın kolejden sonra kaydını yaptırmak istediği üniversitedir lâkin babası Ali Osman Bey yüksek tahsiline izin vermemiştir.

Kilise: Züleyha'nın okuduğu kolejde Türk çocuklarının dua etmesi için götürüldükleri ibadet yeridir. Kilisede yapılan bazı dualar org çalınarak yapılmaktadır.

Erenköy'deki Şevket Bey'in köşkü: Şevket Bey'in ailesiyle birlikte kaldığı evidir. Kız kardeşi Münevver Hanım'ı ve yeğeni Züleyha'yı bazı günlerde köşküne misafir olarak götürür.

Erenköy'deki mahallede Şevket Bey'in açtığı kulüp: Şevket Bey burada fakir fukaraya tango ve fokstrot dersleri vermesi için kendi imkânlarıyla bir dans hocası tutar.

Gölyüzü Çiftliği: Mersin'in Silifke kasabasının Gölyüzü köyündeki bir çiftliktir.

“Çiftlikte bahçe bir set üstündedir. Açık olan ön kısmı dik bir uçurumla ovaya inmektedir. Ev bu bahçenin ortasında büyük bir binadır. Önceleri baskın tehlikesine karşı yapılmış taştan bir kuleden ibaretken bir takım ilave yapılarla bugün ki şeklini almıştır.” (s.77)

Gülhane: Ali Osman Bey'in tedavi olmak için gittiği askeri hastanedir.

Adana Hastanesi: Ali Osman Bey'in Silifke'de rahatsızlanınca muayene olmak için Yusuf'la birlikte gittiği ve on yedi gün kaldığı hastanedir.

İzmir Hastanesi: Doktor Emin Bey'in rahatsızlanması üzerine Yusuf tarafından götürüldüğü hastanedir.

Cerrahpaşa Hastanesi: Doktor Emin Bey'in oğlunun vefat ettiği hastanedir.

Haydarpaşa Tren İstasyonu: İstanbul Kadıköy İskelesi'ndeki tren istasyonunun adıdır. Züleyha ve ailesi İstiklâl Savaşı sona erdiğinde babası Miralay Ali Osman Bey'i burada karşılamışlardır.

Yenice İstasyonu: Mersin Yenice'de bulunan tren istasyonunun adıdır. Züleyha İstanbul'dan babasının yanına Silifke'ye gelirken Yusuf onu bu istasyonda karşılar ve boşandıktan sonra yine bu istasyondan onu uğurlar.

Tarsus İstasyonu: Mersin'in Tarsus ilçesindeki tren istasyonunun adıdır.

Konya'daki Alay: Ali Osman Bey'in tayininin çıktığı yeni birliğin adıdır.

İstanbul'a giren ilk Anadolu taburu: İstiklâl Savaşı'nın sona ermesiyle Anadolu'dan İstanbul'a şehre Bağdat Caddesi'nden giriş yapan taburdur.

Silifke Belediyesi: Yusuf'un belediye başkanı olarak görev yaptığı yerdir.

Gülнар Belediyesi: Doktor Emin Bey'in yıllarca doktorluk yaptığı belediyedir.

Boğazdaki otel: Yusuf ile Züleyha'nın İstanbul gezisi sırasında kaldıkları oteldir.

Beyoğlu mağazaları: Rum ve Ermeni esnaflara ait mağazalardır.

Arnavutköy'deki gazinolar: İstiklâl Savaşı yıllarında işgal kuvvetlerindeki düşman askerlerinin eğlendikleri yerlerdir. Millî Mücadele kazanıldıktan sonra hepsi buralardan kaçmak zorunda kalır.

Toros Ekspresi: Adana'dan kalkarak İstanbul'a hareket eden eksprestir.

Adana-İstanbul Treni: Adana-İstanbul arasında sefer yapan trendir.

Taşucu Vapuru: Akdeniz kıyılarında işleyen kömürle çalışan küçük bir yük vapurudur. Burnunda tahtadan oyulmuş ve beyaza boyanmış kaba bir denizkızı heykeli vardır. Kırmızı ve yeşil fenerleri bulunmaktadır. Yusuf'un akrabalarından biri bu küçük vapuru savaşın devam ettiği yıllarda beyaz Ruslardan satın alır. Taşucu bir ada muhacirleri vapurudur. Limni'den Kıbrıs'a kadar her adadan insan vardır. İstanbul'dan Silifke'ye yolculuk bu ufak yük vapuruyla yapılır. Yolculuk yirmi dokuz gün sürer.

Taşucu Vapurunun Sandalı: Yolculuk süresince Taşucu'nun yanaşmadığı iskelelere sandalla gidilir ve geri dönülür.

Yusuf'un otomobili: Fransızlardan kalma eski bir makinedir. Eski saray landonlarına benzer. Arkasına beyaz boya ile “Gölyüzü” yazılmış kırmızı renkli bir araçtır.

1.6.2. Açık Mekânlar

Alemdağ'dan Çamlıca'ya giden yol: Züleyha ile erkek arkadaşının olaylı otomobil kazasını geçirdiği yoldur.

Büyükdere yolu: İstanbul'da spor müsabakalarının yapıldığı yoldur.

Divan yolu: Kuvay-i Millîye Paşasının kaldığı mekândır.

Dudullu köyü: İstanbul'da bir köydür. Züleyha ile arkadaşının geçirdiği olaylı kaza buraya yakın bir yerde olur.

Altınova köyü: Yusuf'un Dikili plajında Züleyha'yı yalnız bırakarak şoförle beraber kahve içmeye gittiği köydür.

Alemdağ Ormanı: Züleyha'yı yarı zorla kaçıran arkadaşının onu otomobiliyle götürdüğü mekândır..

Boğazın Rumeli kıyısı: İstanbul'un diğer yakasıdır.

Bahçe ve salon toplantılarının yapıldığı yerler: Züleyha'nın akşamüstleri okul arkadaşlarıyla beraber eğlenmek amacıyla gittikleri mekânlardır.

Kır Kahvesi: Yusuf ile Züleyha'nın Mersin İstasyonu'ndan Silifke'ye giderken uğradıkları mola verdikleri yerdir:

“Kır kahvesinde arkası olmayan yağlı iskemleler vardır. Yıkılmış bir tuğla kemerin üstüne atılmıştır. Kemerin altından yosunlar ve dikenlerle karışmış ince bir kirli su akmaktadır. Hanın duvarlarını yabancı otlar kaplamıştır.” (s.46-47)

Balolu düğündeki bahçe: Belediyedeki komitenin organize ettiği düğünün bahçesidir. Bahçe jandarma kordonu altındadır.

Dikili Belediye parkı ve parkın yanındaki sinema salonu: Yusuf ile Züleyha'nın deniz yolculukları esnasında gezmek için gittikleri İzmir'in Dikili'deki belediyesinin yeni yaptırdığı bir park ve içinde kurulan sinema salonudur:

“Parkta daldan dala gerilmiş tellerde sallanan ampuller, bir köşede benzin motoru, küçücük bir havuzun kenarında kahve, gazoz, nargile içen erkekler, mehtaptan korkuyormuş gibi ağaç altlarına çekilmiş çarşafli kadın grupları vardır. Eski kafes ve tahta parçalarını birbirine ekleyerek meydana getirilmiş bir bölmeden parkın sinema kısmına geçilir. Sinema sessiz ve çalgısızdır. Film, sinemanın ilk icadı zamanlarından kalma, otuz-otuz beş yıllık olduğu sadece eksikliğinden değil resimlerin kesik kesik hareketlerle titreyerek birbirini takip etmesinden de anlaşılır.” (s.204-206)

Doktor Emin Bey'in avludaki cenazesi: Kemerli bir taş kapıdan avluya girilir. Cenaze bir taşın üstünde şala benzeyen bir acem basmasına sarılmıştır. Terziye ısmarlanan bayrak tabuttaki cami örtüsünün üzerine yerleştirilir ve cenaze Taşucu tayfası tarafından musalla taşının üstüne konulur ve mezarlığa defnedilir.

1.6.3. İller, İlçeler, Kasabalar, Nahiyeler, Semtler, Köyler, Caddeler

İstanbul, Bostancı, İçel(Mersin), İzmir, Adana, Çanakkale, Konya, Ankara, Sivas, Denizli, Antalya, Urfa, Halep, Bursa, Yalova, Silifke, Anamur, Gülnar, Tarsus, Karşıyaka, Çeşme, Dikili, Yeni Kale, Ceyhan, Fethiye, Edremit, Ayvalık, Nazilli, Gelibolu, Çardak, Maydos, Kilitbahir, Seddülbahir, Meis, Fenike, Yere nahiyesi, Beyoğlu, Sirkeci, Bebek, Arnavutköy, Altınova köyü, Gölyüzü, Dudullu, Bağdat Caddesi'dir.

1.6.4. İstanbul'daki Mekânlar

Alemdağ-Çamlıca yolu, Dudullu köyü, Büyükdere yolu, Alemdağ Ormanları, İstanbul Treni, Divan yolu, Sirkeci iskelesi, Arnavutköy'deki gazinolar, Bağdat Caddesi, Haydarpaşa Tren İstasyonu, Gülhane, Cerrahpaşa Hastanesi, Beyoğlu mağazaları, Bebek semti, Boğazdaki otel, Büyükada, Boğazın Rumeli kıyısı Dolmabahçe Meydanı, Kız Kulesi, Fındıklı Semti, İstanbul Üniversitesi, Amerikan Koleji, Kilisedir.

1.6.5. İçel (Mersin)'deki Mekânlar

Gölyüzü Çiftliği, Yenice İstasyonu, Gülnar Belediyesi, Tarsus İstasyonu, Silifke Belediyesi, Silefkos Harabeleri, Anamur Burnu, Anamur Plajı, Altınova köyüdür.

1.6.6. Denizler, Adalar, Dağlar, Boğazlar, Burunlar, Plajlar, Kordonlar

Marmara Denizi, Akdeniz, Saroz Denizi, Adalar Denizi, Büyükada, Kazdağı, Midilli Adası, Girit Adası, Rodos Adası, Limni Adası, Kıbrıs Adası, Sakız Adası, Sisam Adası Çanakkale Boğazı, Kilidonya Burnu, Anamur Burnu, Dikili Plajı, Anamur Plajı, İzmir Kordonu, Boğazın Rumeli kıyısıdır.

1.6.7. Tarihi ve Turistik Mekânlar

Efes ve Bergama Harabeleri, Silefkos Harabeleri, Kız Kulesi ve Kız Kalesi'dir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ATEŞ GECESİ

2.1. Eserin Konusu

Romanın başkahramanı Kemal Murat, ağabeyinin eşinin Veliaht Reşat Efendi'nin sarayında görev yapan kadınlardan biri olması ve bu durumun aykırılık teşkil etmesi nedeniyle, İstanbul'da Mühendis Mektebinde okurken alelacele Muğla'nın Milâs ilçesine sürgün edilir.

On sekiz yaşında sürgün olarak gittiği Milâs'ta Kaymakam, Doktor Selim Bey ve Ceza Reisi Akif Bey tarafından karşılanır. Rumların yaşadığı kilise mahallesindeki Ermeni bekâr bir matmazel olan Varvar Dudu'nun pansiyonuna yerleştirilir. Oradaki Rum kızlar; Stematula, Mariyanti, Eleniça, Despina, Rina, Miyeris, Penelopiça ile arkadaşlık kurar ve onlar tarafından ilgi görür. Bir akşam kilise mahallesinde düzenlenen Ateş Gecesi Yortusu'nda Afife'yi beğenir ve ona âşık olur. Afife evlidir ve bir oğlu vardır. Aynı zamanda Kemal Murat'ın subay olan babasının Girit'te görev yaparken oradaki dostlarından kahraman ve fedakâr İbrahim Bey Sklavaki'nin kızı, Doktor Selim Bey'in de kardeşidir. Genç adam bunu daha sonra öğrenir. Afife'ye olan aşkı hastalık derecesine ulaşan Kemal Murat, marazi aşkını itiraf ettikten sonra iç huzuru yakalar fakat karşılık bulamayınca o da bu aşka karşı soğukluk hisseder ve kin beslemeye başlar. Hatta Afife'den ayrılırken bile üzüntü duymaz. İki yıl süren bir sürgün hayatından sonra II. Meşrutiyet'in ilanıyla İstanbul'a geri döner. İttihatçıların kurduğu yeni hükümet tarafından küçük bir kahraman olarak karşılanır. Devlet tarafından Almanya'ya tahsile gönderilir. Beş yıllık başarılı bir eğitimden sonra İstanbul'da görev yapmaya başlar. Daha sonra ticaret işlerine atılır ve biraz da yolsuz kazanç elde ederek zenginleşir. Ailesiyle birlikte İstanbul'da yaşadığı köşkte bir gün Afife ile karşılaşır. Aradan on yıl geçmiştir. Oğlunu Kuleli Askerî Okulu'na yazdırmak için Fatih'teki akrabalarının yanına gelen Afife, sözde Kemal Murat'ın annesini görmek için köşke uğramıştır. Asıl gayesi genç adamı görmektir. O da yıllardır Kemal Murat'ı hastalıklı bir şekilde sevmektedir. Ona aşkını itiraf eder.

Rollerin değiştiğini düşünen, Sklavaki'lerin fakir ve talihsiz kızını içine düştüğü durum karşısında küçümseyen, gençliğin verdiği gururla kendini yüksek gören ve kin beslemeye devam eden Kemal Murat, Afife'nin zaaflarından da

yararlanarak Milas'a döneceği son gece onunla ilişki yaşar. Amacına ulaşmıştır. Onu vapurla yolcu etmeye bile gitmez.

Eserin Teknik Özellikleri:

Reşat Nuri'nin ustalık döneminde kaleme aldığı bu romanı, 1940 yılında Yedigün dergisinde tefrika edilmeye başlanmış, kitap halindeki ilk baskısı ise 250 sayfa halinde 1942 yılında Semih Lütfi Kitabevi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kitabın sadeleştirilmiş şekliyle 24. son baskısı 2021 yılında İnkılap Kitabevi tarafından okuyuculara sunulmuştur. Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm yirmi üç, ikinci bölüm ise beş alt başlığı kapsar. Bu alt başlıklar Romen rakamıyla yazılmıştır.

Eser, II. Dünya savaşının devam ettiği yıllarda kaleme alınmış olmasına rağmen toplumsal ve sosyal konulara fazla yer verilmemiştir. Yazar, romandaki aşk unsurunu daha çok ön plana çıkarmıştır.

Romanda yer alan duygu ve düşünceler; aşk, tutku, kıskançlık, intikam, hüzn, özlem, hasret, acı, hayal kırıklığı, umutsuzluk, kaçış, yalnızlık, intihar, özgürlük ve pişmanlıktır.

Reşat Nuri'nin bu romanında dil; diğerlerine göre daha anlaşılır, akıcı ve sadedir.

Bu çerçevede, yabancı kökenli kelimelere çok az yer verilmiştir. “Alaviyerj (s.17), estamp (s.28), agrandisman (s.29), bonmarşe (s.30), galsame (s.39), avantür (s.83), şose (s.73), estonç (s.75), rölik (s.112), cynque (s.128), partöner (s.151), tayyör (s.201), arrivist, aferist, kokot (s.240)” (Güntekin, 1942: 17-240).

Romanda ilk altı sayfa hâkim bakış açısıyla üçüncü tekil kişi (o) ağzıyla anlatılmıştır:

“Aydından Milâs’a inen posta arabasında beş kişi idiler:

Yolculardan bir de altıncısı vardı amma yüzünü görene aşk olsun! Bu, on yedi, on sekiz yaşlarında içi içine sığmayan acayip bir çocuktü.

Araba şehre girerken yolun üzerinde üç kişi görünmüştü. Bunlar biraz yaklaşıncı arabacı içerideki jandarmaya seslendi:

- Hafız çavuş, kaymakam bey geliyor.

O esnada yine arabacının yanında oturan çocuk sordu:

- Hangisi kaymakam?

- Ortadaki cüce boylu efendi...

Kaymakamın arkadaşları inadına uzun boylu iki adamdı.

- Ne var ne yok Hafız çavuş?

Jandarma:

- İyilik sağlık beyim, dedi. Ve defter içinden çıkardığı mühürlü bir zarfı kaymakama uzattı.

Sağında duran ve bastonuna dayanarak lâkayt bir tavırla uzaklara bakan kumral bıyıklı arkadaşına alçak sesle:

- Fena havadis, dedi.

- Hayrola...

- Milâs'a bir sürgün gönderiyorlar... Vilayet itina ile muhafazasını emrediyor... Herhalde belalı bir herif olacak... Hiç de hoşlanmam böyle işten... Eve yılan kaçmış gibi huylanırım... Güç iştir sürgün muhafazası vesselâm...

Bu sözleri arabacı ile çocuğun iştihasına ehemmiyet vermiyor, yan gözle içeridekilerin çehrelerini tetkik ediyordu.

Kaymakam keşfinden emin olmakla beraber yavaşça jandarmaya sordu:

- Hangisi o?

- ...

- Canım sürgünü soruyorum.

Hafız çavuş sıkıntıdaydı. Göz işareti ile kaymakama bir şey anlatıyor, beceremeyerek yutkunuyordu.

Çocuk, arabacının yanından yere atladı, çapkın bir gülümseme ile:

- Gönderilen sürgün bendenizim kaymakam bey, dedi.” (s.3-6)

“Mektepten alınıp Zaptiye Nezaretine götürüldüğü gecedan beri o kendine ermiş, yetişmiş bir delikanlı gözü ile bakıyordu. Koskoca padişahı korkutan, polisler ve tüfekli jandarmalar muhafazasında uzak yerlere sürgün gönderilen bir insan elbette ehemmiyetli bir şahıstı ve kaç günlük korku ve ye'sin tek teselli tarafı buydu.” (s.6)

İlk altı sayfadan sonra romanın tümünde hâkim olan birinci tekil kişi (ben) ağzıyla kahraman bakış açılı anlatıcıya yer verilmiştir. Olaylar, merkezi kahraman Kemal Murat tarafından anlatılmıştır:

“Şimdi elli yaşımdayım. Bu kadar çabuk bağlanan bir dostluk bağına hayatımda bir ikinci defa tesadüf etmedim. Hem de şu vardı ki, onlar yaşlı başlı adamlardı. Ben aklı başından iki karış yukarda toy bir çocuk.

Yani uzlaşmaz iki ayrı dünyanın insanı. Nihayet zoraki de olsa benim mahkûm, onun hâkim vaziyetlerimizi hesaba katmak lâzımdı.” (s.8)

“... Aradan geçen otuz seneye rağmen matmazel Varvar renkli bir estamp açıklığı ile hâlâ gözümün önünde duran bir çehredir.” (s.28)

“Bana esas yaradılışım itibari ile melânkolik bir adam denemez. Zaman zaman bazı yeis akselerim olmamış değildir. Hatta şimdi gülerek anlatıyorum. Bir defa intihara bile teşebbüs ettim. Fakat bunun başkalarına değil, sırf kendime karşı bir nümayiş ve şantaj olmadığından emin değilim. Bazı insanlarda bir ömür boyu süren büyük ihtiraslar ve büyük fikirlerden nasibim olmamıştır. Hele kırktan sonra sertleşmeye başlayan damarlar bahsettiğim geçici akselerin devam ve şiddetini seneden seneye azaltmaktadır. Bir hastalığa vücut ve sinirlerin meçhul bir afetine uğramazsam bundan sonra gelecek asıl ihtiyarlık günleri için de böyle bir tehlikeden korkmuyorum.”(s.89-90)

“Otuzla kırk beş arasında iken bunun aksini düşündüğüm ve kendi kendimle alay ettiğim çok olmuştur. Kemal yaşı dediğimiz ve fırsatını bulursak maddi menfaat, mevki, gösteriş, tahakküm vesaire hırslarımızı doludizgin salıverdiğimiz bu tam erkeklik yaşındaki insan için aşk ancak muhakeme ve tahlile kadir mütekâmil kafa ve kalplerin vergisidir.” (s.109-110)

“Otuz küsur sene evveline ait olan bu aşkta hâlâ içinden çıkamamış bulunduğum daha başka muammalar da vardır. Afife bana karşı daima ağır durmuştu. Muamelesinde, onu koketlikle, bana ümit ve hayal vermiş olmakla itham ettirecek hiçbir şey yoktu ki, buna esasen karakteri müsait değildi.” (s.111)

“Fakat şimdi elliye geçmiş bir hakem bitaraf lığı ile temin edebilirim ki Afife o gece -yüzündeki hafif boya altında heyecanlarının çeşidine göre kızarıp sararan yorgun cildi ile eskisinden daha keskin ve manalı çizgileri ile, durmadan titreyen

dudakları ve burun kanatları ile, daha genişlemiş görünen alına bir çocuk masumluluğu ile kaymış küçük saç parçasındaki aklarla- muhakkak ki eskisinden çok daha çekici, çok daha kadındı.” (s.245)

Merkezi kahraman, yukarıdaki alıntılarda olgunluk dönemine geldiği kırklı ellili yaşlarındaki bakış açısıyla o yıllarda yaşadıklarını karşılaştırır. Ayrıca olayları anlatırken geriye dönüşler yaparak geçmişi hakkında da bilgiler verir:

Nitekim ilk çocukluk aşkı hakkında okuyucuya şu bilgileri verir:

“O tarihte matmazel Varvar gibi benim kalbimin bir köşesinde de oldukça yıllanmış bir aşk yatıyordu ve galiba ev sahibimle bu kadar kolay anlaşmamın sebebi buydu.

Sevgilim eski bir mahalle komşumdu. Adı melekti. Şimdi İstanbul Darülmuallimatına gidiyordu.

Melek bize komşu olduğu zaman ben akran, yani on bir, on iki yaşlarında kıvrıcık sarı saçlı, al yanaklı, tel tel kirpikler arasında açık mavi gözlü, minimini ağız ve burunlu tumbul bir çocuktum.

... Melekten daha güzel bir kız bulunabileceğini o zamanki aklıma sığdıramadığımdan, hemen âşık olmağa ve ilerde onunla evlenmeğe karar vermiştim.

Saçlarımı büyük adamlar tarzında taramak, büyük adam kravatı takmak, uzun pantolon giymek gibi cazibelerle kendimi ona beğendirmeye çalışırdım.” (s.30-31)

Aşk anlayışı hakkındaki görüşlerini dile getiren Duygu Ünalın şu açıklamayı yapar:

“Aşkın standartlaştırılması, güzel ya da yakışıklı olanın idealize edilmesi anlayışı Ateş Gecesi romanında da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, dönemler arasında fark olsa da bireylerin ideal aşk anlayışında çok büyük farkların olmadığını göstermektedir. Her ne kadar sosyo-kültürel ortamlar değişse de aşk anlayışının bazı noktalarda değişmediği görülmektedir.” (Ünalın, 2016: 118).

Başkışı babasının fiziksel özelliklerini şöyle dile getirir:

“Çocukluğumda henüz simsiyah alâman bıyıkları, parlak üniforması ile kılıcını şakırdatarak kışlardan döndüğü günleri hatırlatan bir tavırla:

- Geçmiş olsun delikanlı, nasılsın? Diye soruyor...” (s.24)

Çocukluk döneminde anne ve babasının birbirine karşı tutumu hakkında şu açıklamayı yapar:

“Arabanın sarsıntıları ile annemin başı babamın göğsüne çarptıkça içimde o baş kendi göğsüme dokunuyormuş gibi bir şeyler hissediyordum. Çocukken onları bu kadar birbirine yakın göreydim belki bu daima böyle olacaktı.” (s.68)

Babasının çocukluğunda ona yaptığı baskıyı anlatırken şu cümleleri kurar:

“Ben gayet sıkı bir baskı altındaydım. Geveze ve şakacı bir çocuk olmamı hoş görmezler: 'Kemal neden kardeşlerine çekmedi de böyle hoppa, havaî bir şey oldu' diye adeta üzülrlerdi. Sokağa çıkmak ve komşu çocukları ile oynamak yasaktı. Sekiz dokuz yaşlarında iken arkadaşlarımdan öğrendiğim bir ayıp lakırdıyı evde tekrar ettiğim için babam beni bir sene mektepten almış, evde hususi bir hocaya okutturmuştu.” (s.26)

Tarzında dile getirir.

2.2. Eserin Olay Örgüsü

Romanın akışı içinde şu alt başlıklarla gösterebilir:

- Aydın'dan hareket eden bir posta arabasının altı yolcusuyla Milâs'a hareket etmesi,
- Yolculuk esnasında on sekiz yaşındaki delikanlının gençliğinin verdiği heyecanla yaptığı komikliklerin ve taşkınlıkların yolcuları eğlendirmesi,
- Bu taşkınlığın bir sonucu olarak gencin atı ile Çine Çayı'nda akıntıya kapılması ve köylüler tarafından kurtarılması,
- Kaymakamın iki arkadaşıyla posta arabasındaki yolcuları karşılaması,
- Jandarma çavuşunun elindeki mühürlü zarfı kaymakama vermesi, onun da çavuşa sürgün edilen kişiyi sorması,
- On sekiz yaşındaki gencin, Kemal Murat'ın, sürgün edilenin kendisinin olduğunu söylemesi üzerine kaymakamın şaşırması ve onu yanında bulunan Doktor Selim Bey ve Ceza Reisi Akif Bey ile tanıştırması,
- Sait ustanın lokantasına akşam yemeğine gitmeleri ve kaymakamın menüde balık siparişi vermesi,

- Yemekte Doktor Selim Bey'in, kaymakamın şair yönünden bahsetmesi ve onun bir Namık Kemal hayranı olduğunun ortaya çıkması,

- Kaymakamın Kemal Murat'a maddi durumunu sorması; onun da babasının verdiği on sekiz Osmanlı altınını çıkarması üzerine telaşlanması,

- Bir yaz gecesi bayat balıktan zehirlenip ölümden dönen ve meclisle yönetilen saltanat döneminin ilk günlerinde birtakım para ve altın su istimallerinde bulunan kaymakamın iki zayıf tarafının -balık ve altın- olduğunun ortaya çıkması,

- Kaymakamın genç adamı kalacağı yer olan Rumların yaşadığı kilise mahallesine götürmesi; oradaki iki Ermeni aileden biri olan pansiyonun sahibi elli yaşlarında bekâr, matmazel Varvar Dudu ile tanıştırması,

- Babasının Kemal Murat'a; Milâs'a bir seyahate çıkacağını ve bunun nedeninin yengesinin bir saraylı olması ve bu durumun aykırılık oluşturması nedeniyle diğer ağabeylerinin de Bingazi'ye ve Bağdat'a sürgün edildiğini, gidecekleri yerde tamamı ile serbest olacaklarını, bunun geçici bir durum olduğunu, bu süreçte annesiyle onları sırayla ziyaret edeceklerini söylemesi,

- Kasabalının meraklı soruları karşısında otoritesinin sarsılacağından çekinen genç adamın sürgünün asıl nedenini söylemek istememesi üzerine bu konuyla ilgili çeşitli dedikoduların yayılması,

- Kaymakamın ona az maaş karşılığında bir mühendisin yanında iş bulması; paraya ihtiyacı olmayan genç adamın bu işin kendine makam ve itibar sağlayacağını düşünmesi,

- Matmazel Varvar'ın kendi macerasını; Kegam adlı bir delikanlıya âşık olduğunu, onun hazin ölümünü, nişanlısını tabut içinde görünce ölünceye kadar yas tutmaya yemin ettiğini, yeni kiracısına anlatması,

- Onun da ilk aşkı olan Melek'ten matmazele bahsetmesi; Varvar Dudu'nun Melek'le Kegam'ı karşılaştırması üzerine bu durumun genç adamda nefret hissi uyandırması,

- Kemal Murat'ın Kilise Mahallesi'ndeki gösterişli pansiyonuna ve matmazele alışması,

- Gencin mahalledeki Rum kızları; Stematula, Mariyanti, Eleniça, Despina, Rina, Miyeris, Penelopiça ile tanışması,

- Kızların onun peşinden koşması ve onu birbirlerinden kıskanmaları,
- Stematula'nın Kemal Murat'a onun da Varvar Dudu'ya teklifiyle pansiyonun arka bahçesinde bir ziyafet düzenlemeleri,
- Ziyafetin görünüşte kaymakam, Kilise Başpapazı Baba Hrisantos ve Mahalle Muhtarı Lefter Efendi için düzenlenmiş olması.
- Varvar Dudu'nun aslında davete gelen bu kişileri sevmemesi, arkalarından konuşması fakat çıkar ilişkilerinden dolayı onlara hürmette kusur etmemesi,
- Matmazelin bu kişilerin evine gelmesini, mahalle halkına karşı bir gösteriş vesilesi yapması,
- Uyanık Stematula'nın bu ziyafeti fırsata dönüştürmesi ve diğer arkadaşlarını da pansiyona sokması böylece ziyafetin yapılmasındaki asıl amaca ulaşılması,
- Varvar Dudu'nun nişanlısı Kegam'dan bahsederek ağlaması ve misafirlerin neşesini kaçırmaması üzerine baş papaz ve kaymakamın onu teselli etmek için ölümlerle ilgili nasihat etmeleri,
- Misafirlere hizmet eden evdeki kızların ayakta durmasından rahatsız olan kaymakam ve Kemal Murat'ın, onları da yemek masasına davet etmeleri,
- Ziyafete eğlence katmak için gramofonla plak çalınması, bu durumu Baş papazın yanlış anlayacağını düşünürlerken musikiden en çok da onun hoşlanması, hatta bazı taşkınlıklar bile yapması,
- Varvar Dudu'nun bitmek bilmeyen yemek sürprizleri karşısında Baba Hrisantos'un ona iltifatlarda bulunması,
- Ziyafetteki yemeklerin kokusunu alan sokak çocuklarının, matmazel Varvar'ın ateş küreğinden nasibini almaları,
- Ziyafetin sorunsuz ve eğlenceli geçmesi,
- Mahallede Hristiyanlarca kutsal kabul edilen Ateş Yortusu Gecesi'nin düzenlenmesi,
- Hava karardıktan sonra etrafta ve sokak aralarında çocukların, gençlerin, hatta ihtiyarların öbek öbek yakılan ateşlerin üzerinden atlayarak eğlenmeleri,
- Yortu kıyafetlerini giyen mahallelinin gruplar halinde kiliseye girmeleri,

- Stematula'nın genç adamı kapıda karşılaması onu manastırın bol ağaçlı avlusunda yakılan ateşin üzerinden atlayan kızların yanına götürmesi,
- Kemal Murat'ın dikkatini acemi ve çekingen bir kızın çekmesi; birkaç defa kilisede onun kendisine karşı kaçamak bakışlarını yakalayınca ümitlenerek yanına gitmesi; onun Rumca konuşması üzerine zor durumda kalan Kemal Murat'a Stematula'nın tercümanlık etmesi,
- Avrupa'ya kaçan iki gencin (Namık Kemal ve Ziya Paşa) ardından kaymakamın Kemal Murat'ın evine jandarma göndererek onu teftiş ettirmesi,
- Kaymakamın Avrupa'da cemiyet kuran, gazete çıkaran ve devletimizi orada haklı çıkarmaya çalışan bu kişilerin gayretlerini Kemal Murat'a anlatması,
- Bir Namık Kemal hayranı olan kaymakamın ülkenin içinde bulunduğu zor durumu, Tanzimat sanatçılarından şiirler okuyarak dile getirmesi; böylece edebiyat merakını ve sevgisini genç arkadaşına aşılama çalışması,
- Kemal Murat'ın annesinin ve babasının Milâs'a gelmesi ve Varvar Dudu'nun pansiyonuna yerleşmeleri,
- Kaymakamın görüşlerinden etkilenen Kemal Murat'ın babasıyla fikir çatışmasına girmesi; padişaha tam bağlı olan askerin bu durum karşısında şaşırması ve oğluna tepki göstermesi,
- Annesi rahatsız olan Kemal Murat'ın Doktor Selim Bey'i eve çağırması,
- Doktorun Girit'te binbaşı olarak görev yapan ve oradaki halk tarafından “Bursalı Binbaşı” olarak tanınan Kemal Murat'ın babasını tanıması üzerine iki eline sarılarak öpmesi,
- Selim Bey'in Kemal Murat ve annesine binbaşının kahramanlıklarından, Girit ve Hanya'daki başarılarından, oradaki halkı cesaretlendirmesinden ve düşmana karşı örgütlemesinden hayranlıkla bahsetmesi,
- Binbaşının da ailesine Selim Bey'in babası İbrahim Bey Sklavaki'nin Girit'te saygın birisi; abisi Celâl Sklavaki'nin Rum köylerine baskın yapan fedakâr ve cesur bir delikanlı olduğunu anlatması,
- Doktor Selim Bey ve iki kız kardeşinin, genç adamın anne ve babasını kilise mahallesinde kaldıkları eve ziyarete gitmeleri üzerine ailenin de iade-i ziyarette bulunması,

- İhtiyar kadının Selim Bey'in kız kardeşlerini çok beğenmesi, onlardan övgü dolu sözlerle bahsetmesi,
- Acizliği, muhtaçlığı hiçbir zaman sevmeyen babasının, kendisini Selim Bey'e emanet etmesi karşısında içerleyen Kemal Murat'ın babasındaki bu huy değişikliğini, onun ihtiyarlamasına bağlayarak üzülməsi,
- Kırk gün sonra misafirlikleri biten ihtiyar anne ve babanın yokluğunun verdiği hissiyatla Kemal Murat'ın üzülməsi, hatta bu hüznün yıllar sonra onları kaybettiğinde bile bu kadar ağır olmadığını hissetmesi,
- Genç adamın işi daha da ileri götürerek çadırlarda, dağlarda ve kırlarda hüznünü yalnız yaşaması,
- Kemal Murat'ın kayadan kayaya atlarken bacağını kırması; bu durum karşısında Doktor Selim Bey'in, genci evine götürmesi,
- Onu, şu an İzmir'de kocasının yanında olan küçük abla Afife'nin odasına yerleştirmeleri, büyük ablanın genç adamla yakından ilgilenmesi,
- Varvar Dudu'nun Kemal Murat'ın tedavisinin Doktor Selim Bey'in evinde yapılmasına içerlemesi ve bu duruma bozulması,
- Afife'nin küçük oğlunu İzmir'de babaannesine emanet ederek altı aydır abisinin yanında kalmasının, bir takım dedikodulara neden olması,
- Afife'nin bir gece yarısı olaylı bir şekilde İzmir'deki kocasının yanından, abisi Selim Bey'in evine gelmesi,
- Kaymakamın genç adamı okumaya teşvik etmek ve ona roman sevgisi aşılacak için Rafael, Askeroğlu, İffet, Cezmi, Mai ve siyah vb. kitaplarla onu ziyarete gelmesi,
- Afife'nin Kemal Murat'ın hatırını sormak için odasına gelmesi; konuşurken ortak konularının kaymakamın hediye ettiği ve okudukları kitapların olması,
- Genç delikanlının Afife'ye farklı duygular beslemeye başlaması,
- Kemal Murat'ın iyileşmesiyle yirmi sekiz gün sonra Kilise Mahallesi'ndeki evine dönmesi,
- Onun Afife'ye karşı derin duygular beslemesi; bu hissiyatın hastalık derecesine ulaşması, nöbetler geçirmesine neden olması,

- Doktor Selim Bey'in kız kardeşleri küçük abla (Afife) ile büyük ablanın, Varvar Dudu'yu ziyarete gitmeleri; matmazelin Kemal Murat'ı, bacağını kırdığında evlerinde misafir eden kız kardeşleri, hâlâ affedememesi,

- Büyük bir nöbet geçiren Kemal Murat'ın, Afife'ye yakın olmak için değişik yollara başvurusu; Selim Bey'in gözüne girmek için Giritli muhacirlerle dost olmaya çalışması,

- Bu tutkusunun genç adama kendisini kontrol edemeyecek davranışlar yaptırması; akşam gideceği yemek davetinin heyecanı ile matmazel Varvar'ı kucaklayıp onu taşlıta döndürmeye başlaması, daha da ileri giderek Rina'yı sokak kapısında sıkıştırıp öpmesi,

- Kemal Murat'ın Afife'yi bir an görebilmek için kahvelerde, yol ağızlarında, sokak aralarında saatlerce beklemesi,

- Genç adamın kaymakamı her gün araba gezintisine davet etmesi; geri dönerken mutlaka Selim Beylerin evine uğramaları,

- Yoğun hislerin etkisiyle etrafındaki insanlara, dostlarına sinirli davranan gencin onları kırması; dolayısıyla yalnızlaşması,

- Bu zaman diliminde genç adamın kaymakamın verdiği kitaplara sığınması; bu okumaların onu bir nebze olsa rahatlatması ve terbiye etmesi,

- Afife'nin kocası Rıfkı Bey'in Selim Beylere gelmesi üzerine Kemal Murat'ın kaymakamla oraya gitmeleri,

- Rıfkı Bey'in aile içindeki durumunda herhangi bir olumsuzluk görülmemesi, büyük ablayla damadın şakalaşması, hatta Afife'nin kocasıyla cilveleşmesi,

- Kaymakamın Rıfkı Bey'le iki çeyrek altın karşılığında oynadığı oyunu kaybetmesi üzerine Rıfkı Bey'in arkasından konuşması,

- Büyük abladan Afife'nin İzmir'e gideceğini öğrenen genç adamın telaşlanması; tutarsız hareketler yapması üzerine annesinin rahatsız olduğu yalanını söyleyerek kendine bir kaçış yolu bulması,

- Bu duruma üzülen büyük ablanın, onu rahatlatmak için evlerine davet etmesi,

- Bahçede Afife ile karşılaşan Kemal Murat'ın ısrarlı soruları karşısında onun İzmir'e kışa doğru gideceğini öğrenmesi üzerine yine bir heyecan nöbetine girmesi; genç kadına alakasız iltifatlarda bulunması; Afife'nin bu durum karşısında şaşırması,
- Kemal Murat'ın Selim Beylerin evindeyken Afife'den ayrılacağı vakit kafasında intihar fikrinin oluşması,
- Afife'ye mektubunda her şeyi anlatıp intihar ettikten sonra genç kadının ona üzüleceği ve onu seveceği fikrinin zihninde hâkim olması,
- Rıfki Bey'in kimseye haber vermeden sessizce ortadan kaybolması,
- Erzurum'da askeri bir doktor olan Yüzbaşı Kemal'in rahatsızlığı nedeniyle Rodos'a sevk edilmesi; oradan hava değişimi alarak akrabası Selim Beylerin evine ziyarete gelmesi üzerine Selim Bey'in doktoru göndermeyerek iki ay misafir etmek istemesi,
- Bu durumun Kemal Murat'ı rahatsız etmesi ve yüzbaşını Afife'den kıskanması,
- Kemal Murat'ın kaymakamla Selim Beylere giderken yüzbaşını çekiştirmesi; dönüş yolunda doktorla Afife'yi birbirine yakıştıran kaymakama, nöbet geçiren gencin, tutarsız sözler söylemesi,
- Şüphencilik hastalığına yakalanan genç adamın Afife'ye iftira atması, onun Rıfki Bey'e ve çocuğuna ihanet ettiğini düşünmesi, bu durumu daha da ileri götürerek Rıfki Bey'e telgraf çekmeyi zihninde tasarlaması,
- İkinci defa kafasında intihar fikri oluşan genç adamın rovelver marka oyuncak bir silah alarak aynanın karşısında intihar provaları yapması,
- Selim Bey ve büyük abladan helallik almak için son kez gittiği evin bahçesinde Afife ile karşılaşması; ondan Yüzbaşı Kemal'in gittiğini ve akrabalarından bir kızla evleneceğini öğrenmesi üzerine, genç adamda yine bir nöbet halinin oluşması,
- Afife'ye olan duygularını bastıran gencin, aniden zihninde tasarladığı doktor ve Afife hakkındaki ahlaksız düşüncelerinden bahsetmesi üzerine genç kadının bu duruma üzülmesi ve ona küsmesi,

- Kemal Murat'ın her gün Sklavaki'lerin evine giderek Afife'ye kendini affettirmeye çalışması,

- İçinde bulunduğu bunalımlı durum nedeniyle karakter zafiyeti de yaşayan genç adamın, Mariyanti'yi taciz etmesi,

- Kaymakamın genç adamın içinde bulunduğu hastalıklı durumu öğrenmek için bir yalan uydurarak vali ile konuştuğunu, onun gurbette hastalandığını söylemesi üzerine valinin ona acıdığını, İzmir Bayındırlık Bakanlığı'nda üç misli fazla maaş karşılığında ona iş bulduğunu, hatta valinin Saray'dan affını isteyeceğini söylemesi,

- Bu haber karşısında telaşa kapılan, yerinde duramayan yeni bir nöbet geçiren gencin bir müddet sonra kaymakama padişahın emriyle buraya geldiğini, buradan onu kimsenin gönderemeyeceğini söylemesi,

- Tecrübeli adamın, gencin bu sert çıkışı karşısında onu sakinleştirmesi; Kemal Murat'ın gerçeğini, onun Afife'yi sevdiğini öğrenmesi üzerine bunu normal karşılayarak ona tavsiyelerde bulunması,

- Kasabanın ileri gelenlerinden bir avukatın kızı olan küçük Seniye'nin Kemal Murat'a âşık olması ve kasabadaki insanların bu olayı konuşması.

- Seniye'nin İstanbullu annesinin, kızını İstanbullu olan Kemal Murat'a vermek için Varvar Dudu ve Selim Bey'in kız kardeşlerine yakın davranması ve onları ziyarete gitmesi.

- Milâs'ın dağ köyünün ileri gelenlerinden birinin düğününe davet edilen Selim Beylerin yanında Kemal Murat'ın da düğüne katılması,

- Düğün evinde erkeklerin ve kadınların ayrı yerlerde eğlenmeleri; bu durum nedeniyle genç adamın zamanının çoğunu Afife'yi görmek ve Seniye'den kaçmak için geçirmesi,

- Düğünde Kemal Murat'la karşılaşan Afife'nin, küçük Seniye'ye ümit vermesinin doğru olmadığını söyleyerek ona sitem etmesi,

- Kemal Murat'ın sakin ve mutlu bir anında gerçeği, Afife'yi sevdiğini söylemesi üzerine genç kadının gözlerini açarak çılgılık atması,

- Sakinliğinin verdiği parlak bakışlarıyla kibar bir şekilde yapılan teklifin ardından korkularından dolayı genç adamın bir çocuk gibi ağlamaya başlaması,
- Afife'nin sert tutumu karşısında Kemal Murat'ın bir çıkış yolu bulmak için zaten intihar edecektim diye söylenmesi,
- Bu durum karşısında üzülen genç kadının konuyu kimseye açmayacağına dair ondan teminat alması ve onu teselli etmeye çalışması,
- Afife'ye kendisini ölesiye sevdiğini söylediği halde onun soğuk davranması ve kaçması; bu durumun Kemal Murat'taki marazi aşkın soğumasına, hatta ona kin beslemesine sebep olması,
- Meşrutiyetin ilanıyla iki senelik sürgün hayatı biten Kemal Murat'ın Milâs'tan ayrılırken Selim Bey ve kız kardeşlerinin onu uğurlamaları; genç adamın son defa Afife'nin elini sıkarken üzülmemesine kendisinin de şaşırması,
- Yıkılan rejimin ittihatçılar tarafından pay edilip, küçük ihvan hareketine kucak açarak onlara büyük memuriyetler vermesi; Kemâl Murat'ın ve abisinin de bu oluşumun içinde bulunması,
- Milâs'a on sekiz yaşında sürgün edilen genç mühendis talebesinin, hem halkın hem de ittihatçıların nazarında sempati uyandırması,
- Yeni kurulan hükümetin bayındırlık işlerinin Kemal Murat'ı tahsil için beş yıllığına Almanya'ya göndermesi; onun başarılı bir eğitimden sonra tekrar İstanbul'a dönmesi,
- Çok çalışan ayrıca ticaret işlerine atılan genç adamın biraz da yolsuz kazanç elde ederek zenginleşmesi,
- Babasının Balkan Savaşı'nda şehit olmasından sonra Kemal Murat'ın İstanbul'da bir köşkte annesi, abisi, yengesi ve onların çocukları ile yaşamaya başlaması,
- Başarıya ulaşmak için her ne pahasına olursa olsun her yolu deneyen, yolsuz kazançlara alışıarak bunu yaşam tarzına dönüştüren genç adamın, otuzlu yaşlara geldiğinde hayatın bütün zevklerini tatmış olması,
- Bir akşam vakti İstanbul'daki köşkte karşısında Afife'yi görünce şaşırması,

- Selim Bey'in Balkan Savaş'larında ölmesi, Afife'nin kocası Rıfkı Bey'in yedi sekiz sene önce İzmir Limanı'nda bir vapur kazasında boğulması, büyük ablanın böbreklerindeki ve kalbindeki rahatsızlığın artması, Selim Bey'in ölümüyle zor günler geçiren kız kardeşlerin Milâs'taki bahçeli evi satarak başka bir eve yerleşmeleri haberini Afife'den öğrenmeleri,

- Afife'nin, on beş yaşına gelen oğlunu kuleli askeri okuluna yazdırmak için İstanbul'a geldiğini, işlerini halledemeyince köşke gelerek sözde Kemal Murat'ın annesini ziyaret etmek istediğini ve en kısa zamanda Milâs'a ablasının yanına döneceğini söylemesi,

- Kemal Murat'ın subay olan abisinin, Afife'nin oğlunun Kuleli Askeri Lisesine yazdırılması konusunda yardımcı olması,

- Milâs'a ablasının yanına dönmek isteyen Afife'ye Kemal Murat'ın annesinin biraz daha İstanbul'da kalması için ısrar etmesi,

- İhtiyar kadının Afife'ye aşırı ilgi göstermesi karşısında genç kadının, köşktekilerin tutumundan çekinmesi,

- Köşkün bahçesinde baş başa kalan Kemal Murat ile Afife'nin Milâs'tan konuşmaları, genç adamın Selim Bey'i anması, büyük abla ve tanıdıkları hakkında ayrıntıları sorması,

- Afife'nin Kemal Murat'a olan marazi aşkıyla büyük acı çektiğini gören büyük ablanın genç adamın öldüğünü söylemesi ve bunun üzerine yemin etmesi,

- Tüm ümitleri tükenen Afife'nin, Kemal Murat'a bunları anlatırken yaşadığını bir gazeteden öğrendiğini, İstanbul'a gelmek için iki senedir uğraştığını, büyük ablanın “Git Fofa öleceksin sen” diyerek onu gönderdiğini anlatması,

- Kemal Murat'ın kendisinin on sene öncesinde geçirdiği nöbetleri, Afife'nin de şu an geçirdiğini görmesi,

- Afife'nin bu kadar uzun bir zaman diliminde Kemal Murat'ın öldüğünü bilmesine rağmen bu aşka bu kadar sarılmasının genç kadının hayatında o dönemde unutamayacağı romanesk aşkın etkilerinin onda derin izler bırakmasının sebep olması,

- Afife'nin Kemal Murat'ı çok sevdiğini itiraf etmesi üzerine onda Afife'ye karşı eski hissettiği duyguların tekrar canlanmaya başlaması,

- İhtiyar kadının Afife'yi yolcu etmek için ısrarlı davranışları karşısında ailenin ağız birliği ederek, düşman uçaklarının bir iki gece içerisinde her zamankinden daha şiddetli baskın yapacağı yalanını uydurarak, onu bu fikrinden vazgeçirmeye çalışmaları,

- Onun, Afife'nin gitmesine son bir gün kala birlikte bir araba gezintisi yapmak istediğini ve bunun ölmeden önce son arzusu olduğunu söylemesi,

- Kemal Murat'ın; annesini, Afife'yi ve iki yeğenini de alarak arabayla Kısıklı'daki bir gaziye götürmesi ve etrafındaki masaları seyretmesi,

- Bir yortu gününde Rum ve Ermeni ailelerine rastlamaları, gazinonun masaları üzerinde fakir esnaf ailelerinin bir bayram sevinci içinde yiyip içip eğlenmelerinin Kemal Murat'ı eskiye götürmesi,

- Kilise Mahallesi'ndeki Rum kız arkadaşlarını, Muhtar Lefter Efendi'yi, Varvar Dudu'yu hatırlaması, bu hayallerin anında kaybolarak yerini sadece Afife'nin aşkına bırakması,

- Afife'nin Kemal Murat'ın yeğenlerini atlıkarıncaya bindirirken genç adama dönerek; “Bizim için artık yarın yok.” diyerek ağlamaya başlaması,

- Kemal Murat'ın on sene önce bir romandan alıntı yaptığı bu sözü, Afife'ye âşıkken onun için söylediğini hatırlaması,

- Afife'nin dönüş yolunda aniden arabadan inerek hasta bir ihtiyar kollarından tutan bir kadınla konuşmaya başlaması ve onun minyatür kilise resimlerine bakarak ağladığını gören Kemal Murat'ın şaşırması,

- Sklavaki'lerin son kızının yabancı bir dinin resimleri ve mumları arasında ne aradığını ve niçin ağladığını görmesi karşısında dinlerin farklı olmasına karşın üzüntülerin ortak olduğunu düşünmesi,

- Kemal Murat'ın Afife'nin gözyaşlarında dünyanın içinde bulunduğu yıkılmışlığın çaresizliğini görmesi, kendisini bundan sorumlu hissetmesi,

- O gece düşman uçaklarının topçu ateşine maruz kalmaları karşısında ailenin daha çok da yaşlı kadının korkarak köşkün bodrumundaki sığınağa geçmeleri,

- Subay olan oğlunun rahat tavırları karşısında şaşırان ihtiyar annenin, “Senin gibi geniş insana koca orduları nasıl emniyet etmişler bilmem ki” sonra küçük oğlu Kemal Murat'a dönerek; “Aman oğlum... Börekçi ustası gibi bu nasıl asker böyle... Muharebelerde de böyle mi uyudu bu?” diyerek sitem etmesi,

- Yaşlı kadının sığınakta Afife'yi göremeyince ortalığı birbirine katması üzerine Kemal Murat'ın onu aramak için tavan arasına çıkması,

- Tavan arasında karşılaşan iki aşışın birbirlerinin üzerine düşmeleri, bu durumu daha da ileri götürerek ilişkiye girmeleri,

- Muhafazakâr bir kadın olan Afife'nin, o gece tüm tabularını yıkarak “Ben çok ahlaksız oldum Murat Bey” diyerek rahat tavırlarla Kemal Murat'ın odasına girmesi,

- Genç adamın farklı kadınlarla geçirdiğı onca gecelerden sonra Afife ile baş başa kaldığı o geceyi unutamayışını seven bir kadının gücüne ve yeteneğine bağlaması,

- Kemal Murat'ın Afife'den istediğini aldığını itiraf etmesi ve onu uğurlamaya gitmemesi,

- Etrafında birkaç akrabası kalan, hayattan bir beklentisi kalmayan, bir hastalığı, geçim sıkıntısı, büyük hayalleri olmayan fakat bununla beraber içinde daima umut ettiği şeyi yerine getirememenin sıkıntısını, ağırlığını ellili yaşlara geldiğinde bile hisseden Kemal Murat'a, bu durumun acı ve hüznü vermesi.

2.3. Eserin Şahıslar Kadrosu

2.3.1. Başkişi

Kemal Murat: Ateş Gecesi romanının merkezi kahramanıdır. Olaylar ve diğer karakterler hakkındaki bilgi onun anlatımıyla verilir. Başkişi, “Hayatı seven, aktif, gösteriş meraklısı; bu özelliklerine nazaran hüznü ve vesveseli” bir tiptir.

Kemal Murat'ın vurdumduymaz ve rahat hareketleri, asker olan babasının ona karşı disiplinli, titiz ve biraz da katı bir tutum takınmasına neden olur.

“Ben gayet sıkı bir baskı altındaydım. Geveze ve şakacı bir çocuk olmamı hoş görmezler: 'Kemal neden kardeşlerine çekmedi de böyle hoppa, havaî bir şey oldu' diye âdeta üzülrlerdi. Sokağa çıkmak ve komşu çocukları ile oynamak yasaktı. Sekiz, dokuz yaşlarında iken arkadaşlarımdan öğrendiğim bir ayıp lakırdıyı evde tekrar ettiğim için babam beni bir sene mektepten almış evde hususi bir hocaya okutturmuştu.” (s.26)

Baskı altında geçen çocukluk döneminden sonra İstanbul'da yatılı bir mühendis mektebine başlaması onun için kurtuluş olur. İkinci sınıfta okurken kolluk kuvvetleri tarafından zorla okulundan alınarak Muğla'nın Milâs ilçesine sürgün edilir.

Delikanlı kasabaya geldiğinde kendini tamamen özgür hisseder. Ve şu ifadeler yer verir:

“Şimdi ise sürgün bu hürriyeti büsbütün genişletiyor, beni birdenbire karışanı, görüşeni olmayan bir büyük insan mertebesine çıkarıyordu.” (s.27)

Başka bir şehirde tek başına mücadele vermek on sekiz yaşında karakteri oturmamış birisi için bir takım zorluklara neden olur.

M. Fatih Kanter başkişi Kemal Murat'ın karakteri hakkında şu bilgileri verir:

“Kemal Murat'ın Milas'a sürgün edilmesiyle başlayan karakter değişimi ve gelişimi

- Kişisel Özgürlük
- Maddi Özgürlük
- Karşı cinsle ilişkiler/aşk
- Saygınlık (Toplum tarafından kabul edilme) unsurlarının deneyimlenmesi ile tamamlanır.” (Kanter, 2008: 383).

Genç sürgün, kasabanın kaymakamı tarafından karşılanır. Çocuk sayılacak yaşta birini karşısında gören kaymakam, Kemal Murat'ı sever hatta ona arkadaş gibi davranır. Rumların yaşadığı kilise mahallesinde Ermeni bir matmazelin yanında kalacak yer ayarladıktan sonra bir mühendisin yanında da iş bulur.

“Fazla olarak kaymakam bana bir kaç yüz kuruş aylıklı bir mühendis yamaklığı da bulmuştu. Bunun adı Nafia kondöktörlüğü idi. Gündüzleri Nafia dairesinde ufak tefek işlerle meşgul olur beş on günde bir de başmühendisle beraber yahut yalnız olarak civardaki yol ve köprü amelesini kontrole giderdim.” (s.27)

Bu iş ona daha çok güven ve saygınlık kazandırır çünkü onun maddi açıdan herhangi bir sıkıntısı yoktur.

Milâs'a sürgün edilme nedeni ailesiyle ilgili olmasına rağmen genç adam bunun nedenini kimseye söylemek istemez.

“Bir gizli cemiyete mensup olduğuma, mektepte arkadaşları ihtilale teşvik ettiğime, Avrupa'ya kaçmak isterken yakalandığıma dair bir takım dedikodular kulağıma çalınıyordu. Hatta padişaha atılan bombada elim olduğunu mahalledeki yarı meczup bir ihtiyar Rum'dan öğrenmiştim.” (s.28)

Kasabalının yaptığı bu dedikodular, gösterişi ve caka satmayı seven genç adam için bir fırsattır.

“Bana gelince, ben de Matmazel Varvardan daha az gösterişçi değildim. Fakat benim merakım başka cihettendi. Hele babamın arkamdan gönderdiği elbise bavulu geldikten sonra her gün başka bir kıyafette sokağa çıkmak, renk renk gömleklerimi, kravatlarımı, iskarpinlerimi göstermek son derece zevkime gidiyordu.” (s.35)

Rum kızlardan gördüğü alakayla şımaran kendini beğenmiş delikanlı, bir Ateş Yortusu Gecesi'nde arkadaşlarının ilgisinin bir kızın üzerinde olduğunu görünce bu duruma içerler.

“Kilise mahallesinde bir prens bir şehzade muamelesi görmeğe alışık olduğum için bu gece bu 'baba çok büyük adam' kızın meclisinde ikinci plana düşmek bir parça kibrime dokunuyordu.” (s.59)

M. Fatih Kanter merkezi karakterin ruh halindeki değişime neden olan hastalıklı aşkıyla ilgili şu cümleleri kurar:

“Kemal Murat’ın kişisel anlamdaki yalnızlığını bir anda başka yöne kaydıran olay ise Afife ile karşılaşmasıdır. Rum mahallesindeki kızlara karşı kazandığı saygınlığa rağmen Afife’nin duyarsız tavrı karşısında kendini gösterme/kanıtlama çabası, başkişinin ruhsal dengesini alt üst eder. Afife’ye ulaşamamak Kemal Murat’ın marazi bir aşk davranışı içine girmesine sebep olur. Bu bağlamda aşk, Kemal Murat’ın Milas’ta geçirdiği iki yıllık zaman içerisinde ruhsal değişimini sağlayan unsur olarak önemlidir.” (Kanter, 2008: 383).

Kemal Murat, sakın ve çekingen hareketleriyle dikkatini çeken bu genç kızın adının Afife ve Doktor Selim Bey’in kız kardeşi olduğunu sonradan öğrenir. Evlidir ve bir oğlu vardır. Genç adam ona, marazi bir şekilde âşık olur.

“Afife’yi sevmeye başladığımın birkaç günden beri farkındaydım. Fakat bunun derecesini o gece odamda yalnız kaldığım zaman anladım.” (s.109)

Hastalık derecesine ulaşan bu aşk onda inanılmaz sarsıntılara ve kalbinde derin yaralara neden olur. Umutsuzluğa düşer. Bir boşluğun içindedir. İntihar etmeyi düşünür hatta revolver marka oyuncak bir silah alarak aynanın karşısında intihar provası yapar.

“Kısa kadar o kadar çok o kadar uzun günler vardı ki! Fakat uzakta olsa nihayet geleceğini kabul etmek lâzım olan o gün için de bir kolaylık icat etmiştim. Afife'den ayrılır ayrılmaz kendimi öldürecektim.” (s.141)

“Kararımdaki ciddiyete kendimi inandırmak için ara sıra onu kılıfından çıkarıyor, emniyet tetiğini kontrol ettikten sonra ayna karşısında gülünç intihar taklitleri yapıyordum.” (s.151)

Kemal Murat’ın şüphecilik hastalığına yakalanıp Afife’yi Yüzbaşı Kemal’den kıskanması ve genç adamın biraz da manevi duygularının zayıf olması evli, çocuklu bir kadına çirkin iftiralar atmasına neden olur. Ve yıllar sonra bunu şöyle itiraf eder:

“Afife’ye olan bütün hürmetimi kaybetmiştim. Selim Bey’in evini bir şenaaat yuvası, Afife’yi fahişelerin en yüz­süzü gibi görüyor ve ona ne büyük bir haksızlık yaptığımı fark edemiyordum.” (s.150)

Gerçekleri anlamadan dinlemeden peşin hükümlü davranan, marazi aşkının verdiği tesirlerle aldığı iyi haberler karşısında kendisini kontrol edemeyerek fena hareketler yapan genç adam, karakteriyle ilgili bir itirafta daha bulunur:

“Karakterimin değişik ve çürük bir tarafı daha... Afife'nin suçsuz olduğuna kanaat getirerek biraz rahatlaştım... Kilise mahallesine döner dönmez vakti ile yine böyle bir sevinç ve taşkınlık gününde Rinaya yaptığım sarkıntılık nev'inden bir ahlâksızlık yapma ihtiyacı duydum. Fakat bu defa karşıma Mariyanti'yi çıkarmıştı.”

Saklavaki ailesinin yardıma muhtaç ve zor durumda olanın elinden tutmak, onun yaralarına ortak olmak gibi hasletleri vardır. Aileyi çok iyi tanıyan Kemal Murat yine karakterinin zayıf bir tarafıyla bu durumu su istimal eder:

“Sonra onun zayıf taraflarını da iyice yakalamıştım. Bir sözümünden alındığını, bana ciddi surette darılmağa hazırlandığını hissettiğim vakit yalnızlıktan bunaldığımı anlatan kelimeler ve tavırlarla kendime acındırıyordum.” (s.164-165)

Büyük aşkının önündeki engelleri bir türlü aşamayan, kabuğundan çıkamayan, korkularını yenemeyen genç adam, içinde bulunduğu ruhsal durumu şöyle özetler:

“İşte bu noktada muhafazakâr aile terbiyemden, aşka karşı enstenktif çocuk korkularımdan Selim Bey'in şimeî vefasına kadar bir sürü mâniler, önümde kale duvarları gibi set set yükseliyor ve ufkumda en küçük bir ümide yer bırakmıyordu.” (s.185)

Nitekim Kemal Murat, Afife'ye olan büyük ve marazi aşkını şöyle itiraf eder:

“... Kim olabilir acaba? Dedi.

Bu Afife'nin seri halindeki suallerinden en vahimiydi. Fakat belki de şaşkınlığın bir başka şekli olan ve çiçekli bir balkona çıkar gibi mesut adımlarla dar ağacı iskemlesine çıkan bazı mahkûmlarda görülen serin ve neşeli sükûnetimle:

Siz küçük abla, dedim, siz...

Afife gözlerini açarak bir çığlık kopardı:

- Ne dediniz? Ne dediniz?

İşte o zaman çıkardığım kazanın azameti birdenbire bütün neticeleri ile karşımda belirdi ve sinirlerimde beklenen boşanmayı yaptı.

Havaya atıp tutmakla eğlendiği bir antika billûru düşürüp parçaladığını gören bir çocuk dehşeti ile titremeğe ve ağlamağa başladım.

Başladığım tarzda devamı muvaffak olaydım netice belki başka türlü olabilecekti. Fakat biraz evvel sükûnetimin verdiği parlak bakışlarla, derin sesle ve bütün jestlerimdeki hesaplı ve muammalı ahenkle hemen hemen zarif bir genç erkekken şimdi ceza korkusu ile afallamış bir mektep çocuğu gibi gülünçtüm.” (s.186-187)

Kendisini yetişkin genç bir erkekten çok daha fazla tutkuyla sevdiğini söylemesine rağmen Afife'nin buna kayıtsız kalması, genç adamdan kaçması onun sözlerine ilgi göstermemesi, soğuk ve resmi tavırları karşısında bir süre sonra Kemal Murat'ta ona kin beslemeye, hayallerinden ve düşüncelerinden zevk almamaya başlar.

Yıllar sonra olgun bir yaşa eriştiğinde, hâlâ kibrini yenemeyen ve kendini yüksek gören Kemal Murat, Sklavaki'lerin son kızının fakir ve talihsiz hali karşısında şu ifadelere yer verir:

“Biraz yaldız ve boyadan ibaret olan bu basit kadın, bu boş ve huysuz heykel için neden bu kadar yandım, derdim. Anlaşılan ben o zaman adamakıllı budala ve şaşkın bir çocukmuşum!” (s.206)

Recep Salar, Başkişi Kemal Murat hakkında şu bilgileri verir:

“Ahlaki açıdan olgun davranmayan Kemal Murat ileriki yaşamında da aynı şekilde düşünür. Afife tarafından reddedilmeyi hala kabul edemeyen Kemal Murat otuz yaşında gördüğü Afife ile birlikte olarak ondan adeta oç alır. Aşık olmayı basit bir davranış olarak gören Kemal Murat artık Afife'ye karşı bir aşk beslemediğini sadece onu istediğini belirtir.” (Salar, 2011: 89).

2.3.2. Norm Karakterler

Romandaki olay örgüsünün ilerlemesinde en önemli norm karakterler Afife ve kaymakamdır.

Afife: Girit'in kurtuluş mücadelesini veren İbrahim Bey Sklavaki'nin kızı, Doktor Selim Bey ve büyük ablanın kız kardeşidir. Kemal Murat'ın da büyük bir aşkla sevdiği kadındır. “Samimi, mütevazi, yardımsever aynı zamanda tutkulu” bir tip olarak karşımıza çıkar.

Saklavaki ailesi Girit'ten Milâs'a göç ettiklerinde Afife on altı yaşlarındadır. Abisi ona küçük abla, ablası ise Fofo diye hitap eder. Selim Bey, Afife yirmi yaşına geldiğinde kız kardeşini İzmirli bir tüccar olan Rıfkı bey ile evlendirir. Bir çocuğu vardır. Fakat sonraki zamanlarda kocasıyla arasında problemler çıkar. Genç kadın, senenin yarısından fazlasını Milas'ta abisinin evinde geçirir. Küçük çocuklarına İzmir'de babaannesi bakar.

Afife Girit'te büyümesine rağmen Türkçeyi akıcı konuşan yeri geldiğinde insanlarla çekinmeden iletişim kurabilen bir kadındır.

“Afife konuşkanlık itibari ile kardeşlerin ikisinden de çok farklıydı. Söze başladığı zaman fikirler ve kelimeler ona kolaylıkla geliyor ve rastgele bir mevzu üzerinde oradan oraya atlayarak uzun uzun konuşuyordu.” (s.104)

Kemal Murat'ın Afife'ye olan hastalıklı aşkını söyleyememesi, ruhunda ve bedeninde büyük sarsıntılara neden olur. Onu her yerde görmek her an onunla olmak ister. Afife'nin çehresine bakarken onu şöyle tasvir eder:

“Pencereden gelen ufkî ışık benim tarafımdaki yanağı gölgede bırakmasına mukabil bu profilin kenarını -alnın üst kısmında saçların sarı tüyleri hafifliği ile bitmeğe başladığı noktadan boyun çukuruna kadar olan kısmı- âdeta bir resim kalemi netliği ve temizliği ile çiziyor ince kanatlı düz grek burnunu kemiklerin iskeleti seçilecek kadar şeffaflaştırıyordu.

Kapalı gibi görünen kirpiklerin ucunda yine böyle damladan küçük bir ziya sızıntısı; lâl gibi kızarmış sivrisinde ve üst dişinin ucunda iki başka parlak damla...” (s.104-105)

Genç adam bir akşam vakti, Afife'yi ölümüne sevdiğini ve ona âşık olduğunu itiraf eder. Sevdiği kadının bu durum karşısında soğuk ve ilgisiz davranması, onda da bir zaman sonra bu aşkın ve hayallerin bittiği hissini oluşturur. Kemal Murat yıllar sonra İstanbul'daki evinde Afife ile karşılaştığında şu ifadeleri kullanır:

“Bu çehre artık karanlıkta parlamıyordu. Gözlerinin altı hafifçe çukurlaşarak kararmış, yanakları süzölmüş, çizgiler derinleşip yumuşamıştı. İnce bir gölgeden ibaret kalmış dudakları ile gülümseyerek elini uzattığı zaman üst çenesinde bir altın diş gözüme çarptı. Afife'yi bıraktığım yaşta bir kadın için on sene epeyce bir zamandı.” (s.201)

Recep Salar, Afife'nin ve Kemal Murat'ın aşkları hakkında şunları söyler:

“Uzun bir süre sonra dul bir kadın olarak İstanbul'a gelen Afife, Kemal Murat'ın aşkına on yıl aradan sonra İstanbul'da karşılık verir. Aslında Kemal Murat'a ilgisi olan Afife, zamanın şartları yüzünden ona öyle ilgisiz davranmıştır. Onun bu ilgisizliği Kemal Murat'ın aşkına marazi bir hal katmıştır.” (Salar, 2011: 89).

Afife de yıllarca genç adamı hastalık derecesinde sevmiş fakat o da bunu söyleyememiştir. Güçlü ve seven iki marazi aşkın birlikteliğini Kemal Murat şöyle anlatır:

“Onun gibi seven bir kadının nasıl bir kudret olduğunu ben o gece anladım. Saklavakilerin kızı tanıdığım birçoklarına nispetle cahil ve görgüsüz sayılmak lâzım gelen bir kadındı. Fakat onunla geçirdiğim o gece bana bir an yorgunluk vermedi. Neler bulup söylüyordu! Benim şimdi bir kısmını zorlukla bulabildiğim çocuk gevezelikleri, kırık dökük birtakım hatıralar... Bunlar onun ağzından -menşur arasından görülen cisimler gibi- şekil değiştiriyor, etraflarına ışık ve renkten saçaklar, sayvanlar, tuğlar salıyordu.” (s.248)

Kaymakam: Romanın akışında ve olay örgüsünde etkin rol oynayan norm karakterlerden biridir. “Olgun, sabırlı, dost canlısı ve kafadar” bir tiptir. Merkezi kahraman onun hakkında okuyucuya şu bilgileri verir:

“Kaymakam babacan adamdı, şen adamdı. Kısa boylular daha doğrusu cücelerde pek ender tesadüf edilen kalın, ferah bir sesi vardı. Fakat ara sıra kahkahayı bastığı zaman bu ses birdenbire bir bayram düdüğü inceliği alıyordu.” (s.8)

O, edebiyatı seven bir Namık Kemal hayranıdır. Ve genç arkadaşı Kemal Murat'a da kitaplar getirerek ona okuma alışkanlığı kazandırmak, edebiyat ve roman sevgisini aşılamak ister.

“Hele bunları oku... Sonra daha büyük eserler vereceğim sana... Adaşının Cezmi'si, İzmirli bir gencin Mavi ve Siyah diye harikulâde bir romanı. Onları okursan anlarsın dünyanın kaç köşe olduğunu.” (s.97-98)

Kaymakamın iki zayıf tarafı, onun sıkıntılı dönemler geçirmesine neden olur:

“Bu adamcağızın iki büyük zaafı vardı: Balık ve altın.

Bir yaz gecesi bozuk bir balıktan zehirlenerek hastaneye kaldırıldı.

Altına gelince; onun yüzünden uğradığı felaket bundan da feci olmuştur. Meşrutiyet inkılâbının ilk günlerinde halk onu rüşvetçilikle itham etti. Halk arasında sonradan bu muameleyi ağır bulanlar, hatta iftiradan bahsedenler olmuştur.” (s.15)

O koskoca bir idari âmir olmasına rağmen şakacı ve esprili yönüyle insanları eğlendiren bir tiptir:

“Kaymakam Varvar Dudu ile acayip bir şaka tutturmuştu.

- Kız sen yine mi buradasın? Ben bu işten şüphelenmeğe başladım. Sen galiba Kegam merhumunun pabuçlarını dama atıp bu güzel delikanlıyı oynaş tuttun.

İhtiyar kız şakayı şaka gibi karşılasa mesele kapanacak ve belki bir daha tekerrür etmeyecekti. Fakat Varvar Dudu işi ciddiye alarak utanıp sıkılmağa, yahut hiddetlenmeğe kalkıyor ve bizi bazen saatlerce güldürüyordu.” (s.96)

Kemal Murat yıllar sonra olgun bir yaşa geldiğinde kaymakam hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklar:

“Bu yaşlı adama neşeli desek tam manası ile neşeli değil, zeki, malumatlı şair desek yine tam olarak bunların hiçbirisi değildi. Biçarenin her şeyi boyu gibi yarımды. Fakat insana daima bilinmez bir şeyler vadeden ve bekleten bir hali vardı ki, onunla geçmiş saatlerin doluluğuna ve süratine sonradan âdeta hayret ederdiniz.

Öyle sanırım ki, onunla şimdi de karşılaşmak mümkün olsa beni aynı heyecanlarla önüne katıp sürükleyecek ve elli yaşımın fazla esrar ve büyüğü kalmamış dünyasında bana bir şeyler bekletmeğe muvaffak olacaktı.” (s.98)

Varvar Dudu: “İşgüzar ve gösteriş meraklısı” tiplerdendir. Rumların yaşadığı kilise mahallesinde pansiyonu bulunan elli yaşlarında hiç evlenmemiş Ermeni bir matmazeldir. Temiz, bakımlı, iyi niyetli, biraz da hava atmayı seven bir kadındır.

Başkişi Kemal Murat, Varvar Dudu'nun pansiyonuna geldiğinde onun hakkındaki izlenimlerini şöyle anlatır:

“Etrafımızda gittikçe kalabalıklaşan Rum kızları arasında nihayet ev sahibim de göründü. Beklediğim hantal vücutlu, kalın kaşlı, kartal burunlu ihtiyar duduya mukabil siyah elbiseleri içinde uzun ve narin bir vücut, rüzgâra tutulmuş fidanlar gibi ahenkli salıntılarla ağır ağır bizi karşılamağa geliyordu.

İnce ince örgülerle başının iki tarafından omuzlarına inen alaviyerj saçları üzerinde siyah dantelden bir eşarp, omuzlarında bir şal, elinde siyah tülde bir mendil, ayağında parlak rugan iskarpinler vardı.

Fakat pencerelerin ışığında birdenbire aydınlanan çehre bir virane idi. Öyle ki vücudunu bütün o siyahlar yerine beş, altı arşınlık beyaz bir Amerikan bezine sarmak ve eline uzun saplı bir tırpan vermek kabil olsa bu karanlıklar perisini kolayca ölüm meleği zannedebilirdiniz.

Hafif bir yağlı düzgün tabakası ile tamir edilmiş bir delik deşigi tıkanmış olmasına rağmen mini mini yüzü bir cenaze başı kadar renksizdi. Burnu küçük ve yüzünün ortasına sıkı sıkıya dikilmiş bir sedef düğme gibi toparlak ve yapışıktı. Kaşları yok denecek kadar tek tüktü. Bu birkaç seyrek tel üzerine rastıkla çizilmiş iki ince hilâl, otuz sene sonra doğacak modanın uzak bir müjdecisi gibi görünüyordu.” (s.17-18)

“Matmazel Varvar'ın gayet uzun ve ince bir boynu vardı. Bu boyun başın ağırlığını çekemiyor gibi baş hafifçe yana, sağ omuzuna doğru eğilir ve ihtiyar kız konuşurken onu daima sağ avucu ile desteklerdi. Bu onun bilhassa utandığı ve utanılacak bir şey anlattığı zamanlara mahsus bir jestiydi. İnce omuzlar kalkar, tahta gibi dümdüz göğüs bir kat daha içeri kaçır, göğsün üzerinden geçen sol kolu ona derede yıkanırken üzerine birdenbire adam gelen bir çıplak kadın hali verirdi.” (s.30)

İhtiyar matmazel kavuşamadığı romanesk aşkının hikâyesini Kemal Murat'a anlatırken âdeta o anı yaşar:

“Kendi rivayetine göre otuz sene evvel Milâs'ın en güzel kızıymış. Osmanlı, Ermeni, Rum, Yahudi; kasabanın bütün delikanlıları onun peşindeymiş. O kadar ki anası onu Müslüman kızları gibi çarşaf ve peçe ile gezdirmeğe mecbur kalırmış.

Bunların arasında Yusuf peygamber gibi güzel, Süleyman peygamber gibi varlıklı ve hökelekli olanlar varmış. Fakat Matmazel Varvar bunların hiçbirine yüz vermemiş. Gönül zengine, fakire, ihtiyara, gence, güzele, çirkine bakar mı? O Kegam adlı bir delikanlıya tutkunmuş.

Nihayet, karşıkı kilisenin papazı insafa gelmiş ve Matmazel Varvar'ın anasını,iki âşığı biri birine vermeğe razı etmiş.

Fakat bunca mihnetten sonra düğüne on beş gün kala zavallı Kegam, satılcın hastalığından ölüvermez mi?

Genç kız nişanlısını kilisede tabut içinde görünce ölünceye kadar karalar giymeğe ve kimse ile evlenmemeğe yemin etmiş.” (s.28-29)

Matmazel Varvar zarif ve kibar görünümüne karşın tuttuğunu koparan, biraz da etrafına karşı gösteriş yapmaktan haz duyan, aynı zamanda idare etmeyi de bilen bir kadındır.

Merkezi karakter Kemal Murat, onun bu özelliklerini şu ifadelerle dile getirir:

“Dudu romanesk görünüşüne rağmen son derece tutumlu ve çakırpençe bir ev kadınıydı. Yiyecek parası olarak verdiğim birkaç lira onun elinde birkaç yüz liralık bir iştira kuvveti alıyor, evimizi lüks bir otel haline getiriyordu.

Matmazel aynı zamanda gösterişi de çok seviyordu. Kapının önünde saatlerce beklettiği köylülerden en ucuz fiyatla aldığı peynirler ve tereyağları komşulara tattırılır, birkaç günde bir kesilen besili hindiler dinlendirilmek bahanesi ile sokak kapısının demirine asılarak gelene geçene seyrettirilirdi.” (s.34-35)

Romandaki diğer norm karakterler büyük abla ve Doktor Selim Bey'dir.

Büyük abla: Giritli İbrahim Bey'in büyük kızı, Afife'nin ablası ve Doktor Selim Bey'in kız kardeşidir. Kırklı yaşlardadır. Zor ve mağdur durumda olanların her zaman yanındadır. “İyi kalpli, yardımsever” bir tip olarak karşımıza çıkar.

Yirmi küsur yıl önce Girit'in soylu bir ailesinin oğluyla evlenmiş, bir sene dolmadan kocası bir gece baskınında Rum çeteleri tarafından şehit edilmiştir. Duldur ve o zamandan beri yastadır.

Kemal Murat ayağını kırdığında büyük abla ona çok iyi bakar. Genç adam onunla ilgili şunları söyler:

“Büyük abla bana hiçbir profesyonel hastabakıcının gösteremeyeceği ihtimamlarla bakıyordu. Bu biçare kendi hayatlarında meşgul olmağa değer bir şey kalmadığı için başkalarına yardımla oyalanan ümitsizlerdendi. Muvakkaten de olsa ıstırap çeken bir insan olmam beni ona âdeta yakınlaştırmış ve sevdirmişti.” (s.95)

Doktor Selim Bey: “İçe dönük, vefakâr ve idealist” bir tipte bulunan nitelikleri taşır. Uzun boylu, kumral, soğuk, sakın ve sıkılgan mizaçlı, çok fazla konuşmayı sevmeyen bir karakterdir. Babası Giritli saygın kişilerden İbrahim Bey

Sklavaki'dir. Afife ve büyük ablanın abisidir. Selim Bey kız kardeşlerine büyük abla ve küçük abla diye seslenir. Milâs'ta doktorluk yapar.

Kemal Murat'ın babasının Girit ve Hanya'daki kahramanlıkları ve oradaki halkla dayanışma içinde olması Doktor Selim Bey'de güçlü bir vefa duygusu uyandırır. Genç adamın Milâs'ta sürgün kaldığı yıllarda ona yardımcı olur, hatta ayağı kırıldığında iyileşene kadar onu evinde misafir eder.

2.3.3. İleri Yaştaki Tipler:

Kemal Murat'ın Annesi: “Gamsız, tasasız, çocuk ruhlu” bir tipin özelliklerini yansıtır. Diğer iki oğlu kocası gibi askerdir. Bir aile meselesi nedeniyle üç oğlu da başka illere sürgün edilir. Kocasını Balkan Savaşları'nda şehit olur. Yıllar sonra küçük oğlu Kemal Murat ile İstanbul Üsküdar'da bir köşke yerleşir ve orada huzurlu bir hayat sürer.

Kemal Murat çocukluğuna dönerek annesinin ruh hali hakkında bilgiler verir:

“Annem mütemadiyen ölülerinden bahseden neşesiz bir kadındı. Binde bir gülecek olsa ayıp bir şey yapmış gibi hemen pişman olur 'nemize gülüyoruz bilmem ki' diye içini çekerti.” (s.26)

Kocasını kaybeden ve çocuklarının ilgisiyle biraz da şımaran ihtiyar kadında yıllar sonra bir takım değişiklikleri fark eden oğlu, bu duruma şaşırır:

“Annemin esas karakterinde de bir değişiklik olmuştu. Gençliğini müzmin bir isteksizlik ve bedbinlik içinde geçirmiş olan bu ihtiyar kadın, şimdi her şeyini rüzgâra savurduğu bu zamanda, yeni başlayan bir hayat karşısında gibi çocukça ümitler ve heveslerle heyecanlanıyordu.” (s.86)

“Bununla beraber aralarında en mesudu muhakkak annemdi. Gençliğini ağır bir melâle ile boğan sebepsiz bedbinlik ve azabı yaşla sükûn bulmuş, kafacığı zayıfladıkça ve saçları ağardıkça yeşeren taze bir çocuk ruhu ile heves ve nikbinlik dolu bir sonbahar geçiriyordu.” (s.197)

Kemal Murat'ın Babası: Başarılı ve disiplinli bir askerdir. “İçe dönük, titiz ve kuralcı” bir tiptir. Merkezi karakter çocukluğundaki babasını şöyle anlatır:

“Babama gelince o canlı ve gürültücü bir askerdi. Fakat sonradan anladığıma göre annem onu eve bağlayamamıştı. Günlerini kışlada, gecelerini mahallemizdeki kıraathanede geçirir, binde bir evde kaldığı zaman da bahçede ağaç aşlamak ve

budamakla meşgul olurdu. Tekaütlüğünden biraz sonra hastalanınca evimizin içini büsbütün bir neşesizlik kaplamıştı.” (s.26)

Girit'in savunmasında görev almış oradaki halkla dayanışma içine girerek onların takdirini kazanmıştır.

Doktor Selim Bey, o zamanlarda binbaşı olan Kemal Murat'ın babasını tanıyarak ellerini hürmetle öper. Ve onun kahramanlıklarını binbaşının karısına ve oğluna anlatırken o günki gibi heyecan duyar:

“Hanımefendi... Hanyalılar hep Bursalı Binbaşının oğlu sayılırız. Ah onun gibi birkaç binbaşı daha gönderseydiler Giride.. Vasos, dağları tutmuştu.” (s.69)

Babasının kendisini başkasına emanet etmesine içerleyen Kemal Murat, onun mizacındaki ve davranışlarındaki değişimleri fark eder ve buna üzülür:

“Öteki çocuklarım yaşlı başlı faili muhtar adamlar... Fakat bu çocuk beni çok düşündürüyor... Gurbet illerde pek yalnız, pek baskısız kaldı. Kuzum beyim, mademki arada bir eski hukuk da var. Allah rızası için siz göz kulak oluverin... Babalık ağabeylik edin. Ummam ya, bir yolsuzluğunu görürseniz bana iki satır bir şey çiziktiriverin kâfi... Bu suretle gittiğim zaman gözüm arkada kalmaz...”

Babam kahvesini dökmekten korktuğu için fincanı tutan sağ elinin altına sol kolunu destek yapmıştı. Yudumlarını çekeceği zaman vücudunu eğiyor, başını ve dudaklarını zorlukla fincana uzatıyordu. Zayıf boynunun iki tarafında ok gibi dikilen iki kalın damar belirmişti. O zaman anladım ki, vücudunu ve beyaz bıyıklarını dik tutmak için hâlâ büyük bir gayret sarf etmesine rağmen babam kendisine artık darılmamak zamanı gelmiş bir ihtiyardır.” (s.79-80)

2.3.4. Fon Karakterler

Yazarın, eserinde okuyucunun dikkatini çekmek için oluşturduğu fon karakterler, olay ya da olay örgüsünün göz önüne serilmesini sağlar.

Kemal Murat'ın kilise mahallesindeki kız arkadaşları romanda dikkat çeken karakterlerdir.

Stematula: Rumların yaşadığı kilise mahallesinin en serbest ve şamatacı kızlarından biridir. Akşam piyasalarında erkekler ile açık şakalar yaptığı için biraz da kötü gözle görülür.

Simsiyah kıvrık saçları, biraz yukarı kalkık küçük burnu vardır. Tembel, yalancı, arsız, açgözlü ve terbiyesiz bir kızdır. Önüne gelen delikanlılarla, hatta evli barklı büyük adamlarla flört eder.

Mariyanti: Heykel vücutlu, sivri, kırmızı dudaklarının üzerinde ince bıyık gölgesi olan saçları plâtin renginde kalın örgüleri güneşte yıldız gibi parlayan iri yarı bir kızdır.

Biraz saf ve aptaldır. Gözleri görmediği için çalışamayan bir ihtiyar kuyumcunun kızıdır.

Rina: Rum kızların en uyanık ve kurnazıdır. Geniş ve parlak alınlı, güzel ağızlı, güzel burunlu, yanakları çilli, çenesi hafifçe çarpıktır.

Piça: Çıkık alınlı, kalın karakaşlı, uzun kirpikli, sivri çenesi olan, kızların en biçimsizi ve çirkin olanıdır.

Eleniça: İri vücuduna rağmen bebek gibi bir yüzü ve gamzeleri olan küçük gözlü, etli yanaklı bir kızdır.

Lefter Efendi: Kilise mahallesinin muhtarıdır. Hükûmet ve mahkemelerde tanıdıkları olan hatırı sayılır eski bir Osmanlı memurudur. İnce seyrek sakalları vardır.

Büyük insanlardan konuşacağı zaman ölçülü bir dille önce dua ve övgülerle söze başlar sonrasında yergisini acımasızca yapan bir adamdır..

Baba Hrisantos: Rum Kilisesi'nin başpapazıdır. Kilise mahallesinde Matmazel Varvar'ın evinin bahçesinde verilen yemekte Varvar Dudu'nun patavatsızlık yaparak ölen nişanlısından bahsetmesi üzerine Kemal Murat, Başpapazın ortamı yumuşatmak için yaptığı konuşmayı şöyle anlatır:

“Bereket versin Baba Hrisantos cenazeye ait işlerde çok usta bir meslek adamıydı. İri vücudu ile yerinden doğruldu, tepesindeki bir kilise kubbesine çarpıp geri geliyormuş gibi uğultulu bir ses ve lâhutî bir ahenkle kısa bir vaaz verdi: Allah ne isterse o olurdu. Ölülerini kabirlerinde rahat bırakmak lâzımdı. Duadan gayri hallerde ve ölümler yortusundan başka günlerde ölümlerden bahsedilirse onların kemikleri cehennemde gibi yanardı.” (s.51-52)

Aristidi Efendi: Kilise'nin içinde çocuklara armoni eşliğinde ilahi söylettiren eczacı emekli bir askerdir.

Madam Angeliki: Varvar Dudu'nun yan komşusudur. Fakir çamaşırcı bir kadındır. Hasta ve ihtiyar bir kocası vardır.

Simi: Bir barakada yaşayan, kimsesi olmayan bir sokak çocuğudur. Mahalle halkı önceleri onu avlularında yatırırken hırsızlık yaptığından dolayı kimse ona acımaz, hatta kovar.

Suphi Bey: Matmazel Varvar'ın pansiyonunda oturan bekâr bir doktordur. İzmir'e taşınır.

Kegam: Varvar Dudu'nun satlıcan hastalığından ölen çok sevdiği nişanlısıdır.

Ceza Reisi Âkif Bey: İlçenin mahkeme işlerine bakan başkanıdır

İrfan: Kemal Murat'ın mühendis mektebindeki sınıf arkadaşıdır. Sınavda kopya çekerken Kemal Murat'ın da yakalanmasına neden olur. Babası aşçılık yapar.

Müdür: Mühendis mektebindeki yatılı okulun yöneticisidir.

Üniformalı Komiser: Kemal Murat'ı mühendis mektebinden alıp karakola götüren iki kişiden biridir.

Altın gözlüklü, dolgun kumral bıyıklı zat: Üniformalı komiserin yanındaki diğer şahıstır.

Zâbit: Kemal Murat'ın karakola getirildiğinde kaydını yapan askerdir.

Başmühendis: Kemal Murat'ın Milâs'ta iken çalıştığı işverenidir.

Kemal Murat'ın Ağabeyleri: Soğuk Çeşme Askeri Okulu'nu bitirerek subay olmuşlardır. İkisi de evlidir. Bir aile meselesinden dolayı onlarda Bingazi ve Trablus'a geçici olarak sürgün edilir. Daha sonraları Kemal Murat'ın büyük abisi Suriye'de, küçük abisi ise Harbiye Nezareti'nde görev yapar.

Sabiha yenge: Kemal Murat'ın abisinin karısıdır. Veliaht Reşat'ın sarayında görev yapan kadınlardandır. Bu durumun aykırılık teşkil etmesi kocasının ve iki kayınbiraderinin başka şehirlere sürgün edilmesine neden olur.

Süheyla: Kemal Murat'ın yeğenlerinin en büyüğüdür.

Seniye: Kasabanın ileri gelenlerinden bir avukatın kızıdır. Kıvrırcık sarı saçlı, uzun kirpikli, renkli gözlü, güzel denilebilecek bir kızdır. Kemal Murat'a âşık olur. Seniye'nin İstanbullu olan annesi, kızını İstanbullu olan genç adama vermek ister.

Eyüp Bey: Seniye'nin babasıdır. Kasabada avukatlık yapan asil bir adamdır. Evleri, dükkânları, bağları, bahçeleri olan hali vakti yerinde zengin biridir.

İbrahim Bey Sklavaki: Aslen Tekirdağlıdır. Yirmi yıllık bir esir hayatından sonra bir yolunu bulup Girit'e kaçar. Orada çoluk çocuğa karışarak bir daha memleketine dönmez. Esirken onu Sklavaki diye çağırdıkları için özgürlüğüne kavuştuktan sonra da bu kötü hatırayı bırakmaz ve soy İsimleri Sklavaki olarak kalır. Girit'te sevilen ve sayılan bir kişidir.

Celâl Bey Sklavaki: İbrahim Bey Sklavaki'nin oğlu, Doktor Selim Bey, büyük abla ve Afife'nin abisidir. Babası gibi cesur bir gençtir. Rum çeteleri tarafından pusuya düşürülerek şehit edilmiştir.

Mina: Diğer adı Emine'dir. Doktor Selim Bey'in evinde çalışan hizmetçidir. Evde o da söz sahibidir. Dik yürüyüşü ile bir askeri andırır.

Sklavaki'lerin Uzak Akrabalarından Olan Giritli İhtiyar: Fakir bir adamdır. Yarı bunamış olan yaşlı adam, anlattığı tuhaf şeylerle oradakileri güldürür.

Harputlu Amele Onbaşı: Kemal Murat bacağını kırıdığında ona ilk pansumanı yapan kişidir. Yaptığı yanlış tedavi genç adamın ayağının şişmesine ve ayağında kırık oluşmasına neden olur.

Rıfkı Bey: Afife'nin kocasıdır. Zengin bir halı tüccarının oğludur. Tahsil ve iş için Avrupa'ya gider fakat babasının vaziyetini devam ettiremez. Onun ölümünden sonra da işleri bozulur. Aslında zeki ve girişimci biridir perakende işler yaparak çok para da kazanır. Lâkin parayı tutmasını bilmez.

Bir aile babası, bir ev erkeği olmayı beceremeyen sürekli macera peşinde koşan bir adamdır.

Yüzbaşı Kemal: Otuz iki yaşlarında askeri bir tabiptir. Yüzünde hafif bir çiçek boğuğu bulunmasına karşın güzel çehreli ve düzgün vücutludur. Şakacı, neşeli, terbiyeli, nazik ve hoşsohbet biridir. Doktor Selim Bey'in uzaktan akrabasıdır. Erzurum'da görevdeyken boğazından hastalanır. Sıcak bir yer olan Rodos'taki hastaneye sevk edilir. Hastaneden hava değişimi alınca Selim Beylerin evine misafir olarak gelir.

Yüzbaşıyı Afife'den kıskanan Kemal Murat, kaymakama onu çekiştirir. Kaymakam ise onunla tanıştıktan sonra yüzbaşı hakkında şunları söyler:

“Senin tarifine göre ben bu Kemal Bey'i hakikaten suratsız, herzevekil bir adam sanmıştım... Hâlbuki karşıma akarsu gibi kıvrak, canlı bir insan çıktı. Yüzünde beş, on çiçek izi varmış ne çıkar? Manası olan, zekâsı olan çehreyi hangi çiçek bozabilir ki? Fazla olarak da neşeli insan... Sklavakilerin Protestan kiliselerine benzeyen evlerinin tadı tuzu gelmiş...” (s.148)

Perihan: Yüzbaşı Kemal'in evleneceği şakacı ve güzel bir kızdır. Afife'nin akrabasıdır. Kızını askere vermek istemeyen babası, Selim Bey'in de araya girmesiyle razı olur.

Bayram Ağa: Kemal Murat ve ailesinin oturduğu İstanbul'daki köşkün bahçıvanıdır. Kıvrımlı uzun bıyıkları olan kartal gibi kocaman bir burnu, çıkık kaşı ve derin göz çukurları ile sepmatik bir Arnavut'tur.

Aydın'dan Milâs' a hareket eden posta arabasındaki yolcular: İki incir komisyoncusu, yüzü çiçek bozuğundan delik deşik avcı ceketli bir adam, kıranta bir reji kâtibi, ihtiyar jandarma Hafız Çavuş ve on sekiz yaşındaki Kemal Murat'tır.

2.4. Eserin Zamanı:

Romandaki zaman kavramını, olayların anlatıldığı anlatma zamanı ve olayların yaşandığı başlangıç ve bitiş süreci olarak üç aşamada değerlendirebiliriz.

Yazar, “Ateş Gecesi” romanını 1942 yılında kaleme almıştır. Anlatma zamanı bu yıllardır. Olay örgüsünün asıl yaşandığı zaman dilimi ise Kemal Murat'ın 1906 yılında sürgün olarak geldiği Milâs'ta geçen bu iki yıllık süredir. (Bu süre romanda birinci kısmın anlatıldığı zamanı kapsar.) Arada otuz beş yıllık bir süre vardır.

On sekiz yaşında yeni bir hayata başlayan, yeni insanlarla tanışan biraz da çocuksu bir genç için bu iki yıllık süre hiç bitmeyecekmiş bir zaman dilimi gibi gelir ve bu durum karşısında hüzünlenerak ağlamaya başlar. Kaymakam onu şu sözleriyle teselli etmeye çalışır:

“Gam yeme, demişti, bu da geçer. ‘Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar’. Yani demek istiyorum ki, padişahımızın inayet ve keremi büyüktür. Bir, iki seneye kadar affedilirsin. Bir, iki yıl göz açıp kapayıncaya kadar geçer.” (s.19)

Genç adam II. Meşrutiyet'in ilanıyla (1908) hürriyetine kavuşur ve hayatında yeni başlangıçlar yapar. Bu zaman diliminde devlet tarafından beş yıllığına Almanya'ya tahsil için gönderilir. Yurt dışından döndüğünde İstanbul'da göreve başlar ve aynı zamanda burada ticari faaliyetlerde bulunur.

Romanın ikinci kısmındaki zaman dilimi ise II. Meşrutiyet'in ilanından on yıl sonrasını yani 1918 yıllarını kapsamaktadır.

Kemal Murat, bu sürede yaşadıklarını şu cümleler ile anlatır:

“Milâs'tan dönüşümün ikinci ayında Nafia Nezareti beni Avrupa'da tahsile gönderdi. Beş sene Almanya'da kalarak oldukça muvaffakiyetli bir tahsil yaptım. Dönüşte Anadolu'da bir yere gönderileceğimi beklerken -yine eski vatanî hizmetime hürmeten- beni İstanbul'da alıkoydular. Bir iki sene içinde umulmayacak şekilde parlardım ve bir kaç sene içinde halime göre küçük bir harp zengini vaziyetine geldim.

Aradan on sene gibi büyücek bir zaman geçmiş olmasına rağmen aile kadromuzda büyük bir değişiklik yoktu. Yalnız Balkan muharebesinde babamı kaybetmiştik. Annem yetmiş geçiren yaşına ve öteden beri bozuk sıhhatine rağmen yaşıyor ve bir kaza olmazsa daha bir zaman bizi ağlatmayacak gibi görünüyordu.” (s.195-196)

Merkezi karakter Kemal Murat, olayları ve olayların yaşandığı zaman dilimini anlatırken geçmişinden de hatırlatmalarda bulunarak okuyucuyu şöyle bilgilendirir:

“O tarihte Matmazel Varvar gibi benim kalbimin bir köşesinde de oldukça yılanmış bir aşk yatıyordu.” (s.30)

Aynı zamanda karakterlerin geçmişi hakkında da bilgiler verir:

“Otuz sene evvel Milâs'ın en güzel kızımıymış...” (s.28)

Delikanlı, sevdiği kadına ulaştıramadığı büyük ve marazi aşkını zihninde yakalayabilmek için geçmişte yaşadıklarını hayal eder ve onu ilk gördüğü yer olan Manastır'ın bahçesindeki ânı düşünerek rahatlamaya çalışır, hatta kilisedeki bahçeye giderek Afife'yi orada arar:

“Bir pazar sabahıydı. Aynı ihtiyaçla çoluk çocuğa katılarak kiliseye girdim. Küçük ablayı yakası kalkık gri seyahat pardösü ile, saçlarını -uçlarında iki küçük altın halka sallanan- kulaklarına kadar kapamış siyah fişüsü ile sütunların arasında görmeğe çalışıyordum.” (s.112-113)

Başkişi belli bir olgunluk yaşına geldiğinde yaşadıklarıyla ilgili düşüncelerini şimdiki zamanla geçmiş zamanı karşılaştırarak değerlendirmelerini şöyle yapar:

“Aradan geçen otuz seneye rağmen matmazel Varvar renkli bir estamp açıklığı ile hâlâ gözümün önünde duran bir çehredir.” (s.28)

“Stematula simsiyah kıvrıcık saçları, parlak gözleri, ucu hafifçe kalkık zarif burnu ile çok tatlı bir esmer güzeliydi. Fakat bunu şimdi böyle söylüyorum. Yoksa onu o zaman zihnimde güzel diye kabul ettiğim tipe uymadığı için beğenmemiş ve zevkini çıkaramamıştım.” (s.35)

“Bugünkü benliğimle tekrar kilise mahallesine dönmek, aynı hayatı bir kere daha yaşamak mümkün olsa, muhakkak bir vandallık yapar, Mariyantiyi heykel vücudu deste deste yaldızlı saçları ile en geriye atar, sivri kırmızı dudaklarının üstündeki ince bıyık gölgesi ile, burnunun balık galsameleri gibi durmadan oynayan narin kanatları ile yedi kızın en biçimsizi sayılması lazım gelen Piça'yı bile ona tercih ederdim.” (s.39-40)

“Mariyanti'yi bu kadar güzel bir ışık içinde bu kadar teferruatı ile seyretmek belki ileride kocasına bile nasip olmayacaktır.

Yalnız şunu söylemeliyim ki, bu mahrumiyet benim için o zaman zannettiğim kadar ehemmiyetli değildi.” (s.44)

“Büyük aşk denen şey bu mudur bilmiyorum. Fakat o gecedan itibaren başlayan nöbetlerin hatta uzaktan benzeyenini bir daha kimseye karşı geçirmemiş olduğuma göre, hiç olmazsa kendim için, öyle kabul etmek lazım...

Otuzla kırk beş arasında iken bunun aksini düşündüğüm ve kendi kendimle alay ettiğim çok olmuştur. Fakat artık öyle düşünmüyor ve hayatta normal bir seyri ile derece derece yükselerek mukadder kavsimi çizdikten sonra şimdi kendimi çocukla daha fazla anlaşılabilecek bir seviyeye yaklaşmış buluyorum.” (s.109-110)

“Otuz küsur sene evveline ait olan bu  şkta hâlâ içinden çıkmamış bulunduğum daha başka muammalar da vardır.” (s.111)

2.5. Eserin Mekânı

2.5.1.Kapalı Mekânlar

Sait Usta'nın Lokantası: İstanbul'dan Milas'a sürgün geldiğinde Kemal Murat'ın; Kaymakam ve Doktor Selim Bey'le yemek yedikleri yerdir:

“Ufak bir aşçı d kk nıdır. Lokantanın arka kısmındaki bölme seçkin ve ayrıcalıklı olanlara özel bir bölümdür. Duvarları kırmızıya boyanmış, denizkızı ve sanatsal tablolar ile süslenmiş, tavandan sarkan sarı yaldızlı l mbası olan bir mekândır.” (s.10)

Varvar Dudu'nun Pansiyonu: Matmazelin kilise mahallesindeki pansiyonudur. İnce, uzun, dar cepheli ve biraz yana eğilmiş ahşap bir evdir. Ev gemi sereni heybetinde iki destekle ayakta durmasına rağmen seçkin ve ayrıcalıklı binalardan biridir.

İstanbul'daki Mühendis Mektebi: Kemal Murat'ın eğitim gördüğü mühendis okuludur.

Zaptiye Nezareti: Kemal Murat'ın Milas'a sürgün gönderilmeden önce iki gün kaldığı karakoldur.

“Bina taştan yapılmıştır. Binanın kapısında, geniş bir kapı kemerine asılı bir fener bulunur. İçerisinde dolaplı defterlerle dolu ufak bir oda, odanın içerisinde muşamba kaplı bir masa, demirden karyola, iskemle ve tahta dolap vardır. Yüksek tavanlı, uzun pencereli bir odadır.” (s.23-24)

Selim Beylerin Evleri:

Silifke'de kasabanın u  kısmında yer alan Doktor Selim Bey ve iki kız kardeşinin yaşadığı bahçeli evdir:

“Kasabanın  te ucunda, Küllük sotesinin başladığı yerdedir. Bahçesinde atkestanesi ve okalıpt sler vardır. Ev soluk fıstık  renktedir. Evin camek nlı bir taşlığı vardır. Oradan geniş bir salona geçilir. Misafir odasında sedef kakmalı Arap işi bir oda takımından başka büyüklü küçüklü masalar, sigara iskemleleri, içi ve üstü kristaller, biblolarla dolu vitrinler, Acem basmaları ve halılarla kaplı duvarlarda

yatağanlar, mızraklar, eski ve yeni silâhlardan trofeler, yazı levhaları, büyüklü küçüklü fotoğraflar; kapının yanındaki bir küçük yazıhanenin üstünde estonç takımı, hastaları dinlemeğe mahsus boru vesaire gibi bazı doktor âletleri...” (s.73-75)

İstanbul Dârülmuallimâtı: Kemal Murat'ın çocukluk aşkı olan Melek'in okuduğu İstanbul'daki kız öğretmen okuludur.

Milâs'taki Kasaba Hastanesi: Doktor Selim Bey'in görev yaptığı hastanedir.

Üsküdar Sultantepe'deki Köşk: Kemal Murat ve ailesinin yaşadığı mekândır.

“İstanbul'daki köşkün en sağlam kalmış kısmı oymalı kaplamaların cilası ve tavan nakışlarının boya ve yaldızı hâlâ terütaze duran yemek salonu, en lüks eşyası ise mabeyinciden kalma bir muhteşem flörenden masa idi.” (s.204-205)

Posta Arabası: Kemal Murat'ın yanındaki beş kişiyle Aydın'dan Milâs'a yolculuk yaptığı araçtır.

Kupa Arabası: Komiserin ve yanındaki kişinin Kemal Murat'ı Mühendis Okulundan alarak karakola götürdüğü araçtır.

Hacı Davut Vapuru: İstanbul'dan Aydın'a asker götüren bir vapurdur. Kemal Murat'ta Aydın'a bu vapurla gitmiştir.

Fuat Vapuru: Bursalı Binbaşının Girit ve Hanya'daki yerli halkı örgütleyip silahlı birkaç yüz kişiyle Rum çeteleriyle savaşmak için denize açılan fakat daha kuvvetli Yunan zırhlısı ile karşılaşınca cesaretsiz bir kaç kişi yüzünden limana geri dönen Giritlileri taşıyan vapurdur.

2.5.2. Açık Mekânlar

İstanbul Üsküdar Sultantepe'deki köşkün bahçesi, Selim Beylerin Milâs'taki evlerinin bahçesi, Milâs'taki dağ köyündeki düğün yeridir.

2.5.3. İller, İlçeler, Kasabalar, Nahiyeler, Köyler, Semtler, Caddeler:

Muğla, Aydın, İstanbul, İzmir, Bursa, Erzurum, Mersin, Çanakkale, Tekirdağ, Milâs, Bodrum, Küllük, Üsküdar, Fatih, Beyoğlu, Haliç, İstinye, Kuzguncuk, Kısıklı, Ayazma, Sarayburnu, Sultantepe, Şehzadebaşı, Hisarbaşı, Hayıtlı, Kavaklı, Turunçluk, Yeldeğirmeni, Sarıçay, Kilise Mahallesi, Rum Mahallesi, Yahudi Mahallesi, Hacıilyas Mahallesi'dir.

Merkezi kahraman Kemal Murat sürgün yıllarında iken yaşadığı mahalleyi şöyle tasvir eder:

“Kilise mahallesi kışın çamur, yazın bir güneş ve toz deryası haline gelen bir meydanın etrafına dizili çarpık çurpuk eski zaman evlerinden meydana gelmiş bir mahalleydi.

Gündüzleri erkekler ve genç kızlar işe, çocuklar kilisenin mektebine giderler, mahallede yalnız kadınlar ve ihtiyarlar kalırdı.

Pencere cam ve perdelerinin inik bulunmasına mukabil sokak kapıları daima açıktı. İkide birde sulanan loş avlularda dokuma şalvarlı, siyah yemenili ihtiyar kadınlar tezgâh dokur, çocuk salıncakları sallanır, başları beyaz bir bezle kundaklanmış çıplak bacaklı, kılıksız ve şapşal genç kadınlar şarkı söyleyerek çamaşır yıkarlardı.

Fakat akşama doğru güneşin çekilmesi ile manzara birdenbire değişirdi. Evlerin kül rengi cephelerinde garip boyalar belirir, gündüz ışığında fark edilmeyen ince asmalar ve sarmaşıklar oyulgalamaya başlar, açılan pencerelerin önü sardunya ve fesleğen saksıları ile dolardı.

Pazar kurulur gibi kapıların önüne kerevetler, iskemleler, çıkırıklar, testiler, zerzevat tepsileri çıkar, hasırlar serilirdi. Gündüz tezgâh dokuyan şalvarlı ihtiyarlar şimdi çıkırık çevirirler, genç kadınlar birkaçı bir araya gelerek zerzevat ayıklarlar, yahut dolma sararlardı. Kundaktaki çocuklardan hafif hastalarına ve yatalak ihtiyarlarına kadar Kilise mahallesinin bütün nüfusu bu saatte sokaktaydı.

Misafirlikler ve ikramlar orada yapılır, ufak tefek para ve miras davaları orada fasletilir, düğün ve drahoma pazarlıkları orada neticelendirilir, suçlu çocuklar orada dövülürdü. Guruba doğru akşam gezintisine çıkan kilise başpapazı hemen her kapıda durup konuşur, bazılarında içeriden merasimle çıkarılan bir koltuğa oturarak kahve veya likör içerdi.

Kilise mahallesi yalnız meydanın etrafındaki sıra evlerden ibaret değildi. Burası daha ziyade kibarlara mahsus kısımdı. Asıl demokrat kalabalık arka sokaklardaki izbelerde yaşar ve geceyle beraber, eğlenceli bir karnaval kalabalığı halinde ara yollardan meydana dökülürdü.

Kapı ve pencerelerinin ortalık karardıkça kuvvetlenen mavimtırak ışıkları

içinde âdeta kibarlaşan ve güzelliği artan genç kadın kılıksız kocasının koluna aşkla asılıyor, göğsünü, kalçalarını sımsıkı kavrayan beyaz keten elbisesi ile, dalgalı saçlar ve tertemiz iskarpinleri ile aristokrat bir mektep talebesine benzeyen genç kız, kuşaklı, yamalı cepkenli nişanlısının peşini kovalamaktan usanmıyordu.” (s.32-34)

2.5.4. Ülkeler, Ülkelerin İlçeleri ve Köyleri

Suriye, Almanya, Arnavutluk, Rusya, İngiltere, Bulgaristan, Trablusgarp, Bingazi, Derne köyü.

2.5.5. Çaylar, Adalar, Dağlar, Tepeler, Boğazlar, Limanlar, Kordonlar, Kıyılar, Korolar, Rıhtımlar

Çine Çayı, Girit Adası, Kıbrıs Adası, Sakız Adası, Midilli Adası, Hanya Adası, Rodos Adası, Manastır Dağı, Dumanlı Dağı, Çamlıca Tepesi, İstanbul Boğazı, İzmir Limanı, İzmir Kordonu, Dalmaçya Kıyıları, Fethipaşa Korosu, Beylerbeyi Korosu, Galata Rıhtımıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEĞİRMEN

3.1. Eserin Konusu

Sarıpınar Anadolu'nun küçük, şirin ve fakir bir kasabasıdır. Kasabanın önemli kişilerinden Ömer Bey, konağında düzenlediği içkili ve dansözlü eğlenceye kaimakamı, kamu idaresinde çalışan memurları ve tanınmış kişileri davet eder.

O gece yaşanan zelzelede Kaymakam Halil Hilmi Efendi yaralanmıştır. Paniğe kapılan Karakol Komutanı Niyazi Efendi, kaimakamın ağır yaralı olduğunu, kasabada hasarın, ölülerin ve yaralıların çok olduğunu haberini merkeze bildirir. Aynı gün Belediye Başkâtibi Rifat'ın, taraftarı olduğu “Nidâyı Hak” gazetesine yaranmak için gönderdiği abartılı resimlerin ve haberlerin manşetlerden verilmesi üzerine Sarıpınar zelzelesini duymayan kalmaz. Olay memlekette büyük üzüntüye neden olur. İstanbul'daki rakip gazetelerin çıkar ilişkilerinden dolayı hadiseyi büyüterek günlerdir gazetelerin birinci sayfasından haber yapmaları dikkatleri Sarıpınar'a çeker, hatta ülke sınırlarını aşır Avrupa'ya yayılır. Kampanyalar düzenlenir ve yüksek miktarda yardım paraları toplanır. İstanbul'da Şair Selim Şevket'in Sarıpınar zelzelesi ile ilgili yazdığı manzume halk arasında büyük yankı uyandırır. Kasabaya ilk önce Mutasarrıf Hamit Efendi daha sonra vali gider. He ikisi de bu abartılı durum karşısında şaşkıındır. Vali, kaimakam ve belediye başkanına emir vererek halkın belediyenin önünde toplanmasını ister. Onlara Şehzade Şemsettin Efendi ile beraber İngiliz ve Alman gazetecilerin de olduğu bir heyetin geleceği haberini verir. Bulundukları durumdan kurtulmanın tek yolunun baş başa vererek bir çözüm üretmek gerektiğini oradakilerle paylaşır. Kalabalığın içinden bir ses, Deli Kâzım, Sarıpınar'ın zelzelede zarar gördüğünü, binaların yarısından fazlasının hasarlı olduğunu ve emir verildiğinde bir devlet mühendisi olarak raporlarını hemen yazıp faaliyete başlayacağını söyler. Vali'nin desteğini alan mühendis, raporlarını yazdıktan sonra formaliteyi beklemeden kazma kürekle icraata geçer ve kısa sürede kasabayı bir viran şehir haline getirir. Şehzade Şemsettin Efendi Sarıpınar'ın bu halini görünce üzölür. Hükümet Konağı'nın yıkık halini de gören Şehzade; "burada mı çalışılıyor" diye sorar. Vali, Kaymakam Halil Hilmi Efendi'yi göstererek,

hastalığına ve yerine vekil tayin edilmesine rağmen onun zor şartlar altında görevini en iyi şekilde yaptığını söyler.

Ziyaret sonrası Sarıpınar zelzelesi yerli ve yabancı basında bir kez daha yer alır. Toplanan paraların üzerine yüksek bir miktar daha ilave edilir. Yardım paralarıyla kasaba yeni bir görünüme kavuşur. Padişah tarafından gönderilen “Osmani nişanı” vatanperver Halil Hilmi Efendi için onur kaynağı olur.

3.2. Eserin Teknik Özellikleri

Reşat Nuri'nin ustalık döneminde kaleme aldığı son romanlarından olan Değirmen, 1943 yılında Yedigün dergisinde tefrika edilmeye başlanmış, kitap halindeki ilk baskısı ise 120 sayfa halinde 1944 yılında Semih Lütfi Kitabevi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kitabın sadeleştirilmiş şekliyle 29. son baskısı 2019 yılında İnkılap Kitabevi tarafından okuyuculara sunulmuştur. Eser Romen rakamıyla yazılmış 31 alt başlıktan oluşmaktadır ve isimleri sırasıyla şöyledir:

“Zelzele; Kaymakam ve jandarması; Kaymakam ve karısı; Bulgar kızı, yahut Kızanlıklı Naciye; jandarma kumandanı; Doktor, Belediye Reisi, Belediye Başkâtibi; İstanbul’da; Müderris ve Mühendis; Nazik bir mesele; Tahkikat ve Rapor; Muallim Mâsum; Dörtler Komisyonunda; Muhacirler; Yardım Heyeti; Kaymakam vekili; Halil Hilmi Efendi Partisi; Yeni İdare; Sarıpınar Panayırı; Mutasarrıf; Âblarla Dolaplar; Mutasarrıfın nazik damarları!; Hava Değişiyor; Viran olası hanede...; Ortalık karışıyor; Vali geliyor!; Sarıpınar'a gidiş; Vali dehşet saçıyor; Çevirme Hareketi; Ya devlet başa, ya kuzgun leşe” (Güntekin, 1958: 5-123).

Başlıklara verilen isimler, okurların bir sonraki olay örgüsü hakkında zihinlerinde bir merak unsuru oluşturmaya neden olur.

“Reşat Nuri Güntekin’in “Değirmen” adlı romanından Turgut Özakman tarafından ‘Sarıpınar 1914’ adıyla oyun hâline getirilerek tiyatro sahnesine taşınan eser, Çetin Öner’in yönetmenliğinde 4 bölümlük bir dizi şeklinde televizyona uyarlanır.” (Kale, 2015: 134).

Yazar, hâkim bakış açısıyla yazdığı sosyal ve toplumsal bir konuyu ele aldığı bu romanında, Anadolu'nun bir kasabasında hafif şiddette yaşanan bir zelzele

hadisesinin abartılarak içinden çıkılmaz bir hale getirilmesini, kamu idare heyetinin bu durum karşısındaki çaresizliğini anlatır. Osmanlı bürokrasisinin o dönemki durumunu trajikomik ve alaylı bir şekilde okuyucuya gösterir.

Eserde olaylar, I. Dünya Savaşı'nın başlayacağı 1914 yılında geçer. Yazarın romanı kaleme aldığı zaman dilimi ise 1943-1944 yıllarını kapsar. Arada 30 yıl gibi bir süre vardır.

Değirmen romanı, her kesimden okuyucunun anlayabileceği sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.

3.3. Eserin Olay Örgüsü

Bunu, romanın akışı içinde şu alt başlıklarla gösterebiliriz:

- Sarıpınar kasabasının ileri gelenlerinden Ömer Bey'in konağına eğlenmek için giden Mal Müdürü Cevdet Efendi'nin zelzeleyi hissetmesi,

- Konakta bulunanların sarhoş olmalarının da tesiriyle bu sarsıntının Bulgar kızının oynadığı zillerden kaynaklandığını söyleyerek Cevdet Bey'e inanmamaları,

- Kaymakamdan yardım istemeleri üzerine Halil Hilmi Efendi'nin kendisiyle ilgili olmayan bu konuya yorum yapmak istememesi,

- İkinci bir sarsıntının yaşanması üzerine insanların panik içinde kaçışmaları, bağışmaları...

- Kaymakamın gözlerini açtığı anda kendini hükûmet binasının bahçesinde yatar vaziyette bulması,

- Zelzelede yaralanan Halil Hilmi Efendi'nin kolunu, bacağı ve başını sargı içinde görünce korkması, kendisinde bir sıkıntı olmadığına kanaat getirdikten sonra jandarması Hurşit'e neler olduğunu sorması,

- Hurşit'in kaymakama zelzele sonrası olanları anlatması; belediye reisi, evkaf müdürü, mal müdürü ve Mühendis Deli Kâzım'ın belli bir süre başında beklediklerini hatta Doktor Arif Bey'in bütün gece kendisiyle yaralıları arasında sürekli gidip geldiğini söylemesi,

- Kaymakamın zelzelenin olduğu geceyi, sarhoş halini ve Bulgar kızını hatırlayınca bu durumdan utanması ve zihninde bir sarsıntı yaşaması,

- Kaymakamın kasabalıya ahlaki açıdan kötü örnek teşkil eden Bulgar kızı Nadya'yı mutasarrıfa şikâyet etmesi,

-Gelen mektupta onun Dışişleri Bakanlığının emriyle Sarıpınar kazasında ikamet ettiği bilgisinin verilmesi,

- Halil Hilmi Efendi'nin Bulgar kızını makamına çağırarak ona kızması ve sonrasında nasihat etmesi,

- Halil Hilmi Efendi'nin karısını Isparta'ya kayınbabasının yanına gönderdikten sonra, evleri de tamir göreceğinden dolayı, geceleri hükûmet konağının yanındaki makam odasının yanındaki depoda kalması,

- Jandarma Komutanı Niyazi Bey'in zelzele sonrası kasabayı teftiş ettikten sonra kaymakama zayıtın olmadığını haber vermesi fakat merkeze gönderdiği telgrafta bunun tersini yazarak hasarın çok olduğunu ve kaymakamın da ağır yaralıları arasında bulunduğunu bildirmesi,

- Kaymakamın Jandarma Komutanı Niyazi Efendi'ye kızarak İstanbul'a gönderdiği telgrafi okutturması,

- Niyazi Efendi'nin bu telgrafi Başkâtip Rıfat'ın yazdığını söylemesi üzerine öteden beri resmi kıyafetli kişilerden çekinen Halil Hilmi Efendi'nin Rıfat'a kızarak arkasından ona söylenmesi ve onu tehdit etmesi,

- Kaymakamın yatağında yaralı da olsa kasabanın mesuliyetinin kendi omuzlarında olduğunu bilmesi ve jandarma komutanı ile durum değerlendirmesi yapması,

- Zelzeleden bir sonraki gün Doktor Arif Bey ve Eczacı Ohanes'in Kaymakam'ı ziyaret etmesi ve doktorun ondan, bir gün yatağından kalkmamasını ve görevine bu şekilde devam etmesini istemesi,

- İstanbul'un olaysız bir zamanına rastlayan Sarıpınar zelzelesinin, başkâtip Rıfat'ın gönderdiği haber ve resimlerle “Nidâyı Hak” gazetesinin ilk sayfasından verilmesinin memlekette büyük yankılara neden olması,

- Olayı gazeteden okuyan Şair Selim Şevket'in bu durumu bir fırsat olarak görüp Sarıpınar zelzelesiyle ilgili bir şiir yazmak istemesi,

- Servet-i Fünun sanatçısı Tevfik Fikret'in bile şöhretini “Balıkesir zelzelesi” şiirine borçlu olduğunu söylemesi,

- Kaymakamın odasının gelen ziyaretçilerle dolup taşması,

- Kasabanın âlimlerinden Müderris Hacı Fikri Efendi'nin ziyareti esnasında, belediye mühendisi yenilik taraftarı Deli Kâzım'ın ve Muallim Ahmet Mâsum'un odaya girmesiyle kaymakamın telaşlanması,

- Deli Kâzım'ın deli dolu söylenmeye başlaması üzerine kaymakamın rahatsızlığını ortaya atarak konuyu değiştirmesi üzerine tarafların kendi davalarını unutmaması,

- Halil Hilmi Efendi'nin, olayın İstanbul'da derin bir üzüntüyle karşılandığını ve yardım heyetinin yola çıktığını öğrenmesi üzerine Başkâtip Rıfat ile Jandarma Komutanı Niyazi Efendi'ye söylenmesi,

- Halil Hilmi Efendi ile Niyazi Efendi'nin baş başa vererek yazdıkları telgrafa; zararın az olduğunu, hasta, yaralı ve ölü sayısının tespit edilmeye çalışıldığını yazarak merkeze göndermeleri,

- Hem merkezden gelen hem de mal müdürlüğünden alınacak paranın kontrolü ayrıca zelzenenin oluşturduğu tahribatın tespit edilmesi ve denetlenmesi için kaymakamın önerisiyle üç kişilik bir komisyonun oluşturulması,

- Bu komisyona Mal Müdürü Cevdet Efendi, evkaf müdürü ve Devlet Mühendisi Deli Kâzım'ın görevlendirilmesi,

- Halil Hilmi Efendi'nin zelzele sonrası durum tespiti yaptıktan sonra kaymakamlık makamına ait telgrafi mutasarrıfa kırk sekiz saat sonra göndermesi,

- Millet gazetesi yazarı Hüseyin Rüşûhi'nin görevlendirdiği Çopur Resmî'nin kaymakamı ziyaret ederek zelzele ile ilgili sorular sorması,

- Halil Hilmi Efendi'nin Resmî'nin merkezden geldiğini idrak edemeyerek onun sorularını geçiştirip başından savması,

- Muallim Ahmet Mâsum'un kaymakamın makamına gelerek okulun zelzeleden zarar gördüğünü söylemesi ve merkezden gelecek paradan buraya da bir hisse ayrılmasını ondan talep etmesi,

- Ahmet Mâsum'un Çinili Medrese'nin hocasının; zelzelenin Ömer Bey'in konağındaki içkili, kadınlı eğlenceden kaynaklandığını bunun sorumlusunun orada bulunan kaymakamın olduğu dedikodusunu yaptığını kaymakama söylemesi,

- Oluşturulan dörtler komisyonunda bulunanlar arasında birtakım anlaşmazlıklar çıkması üzerine kaymakamın ortamı yatıştırmaya çalışması,

- Zelzele sonrası devletin para dağıtacağı haberini alan kasaba halkının ve kasabada yaşayan muhacirlerin hükûmet konağına akın etmeleri,

- Bu durum karşısında kaymakamın Muallim Ahmet Mâsum'dan şüphelenmesi,

- Kaymakamla belediye başkanı'nın çözüm üretmek için baş başa vermeleri,

- İstanbul'dan gelen yardım heyetinin arabalar ve atlarla kasabaya gelmesi; heyette üç doktor, iki cerrah, üç idareci, sıhhiye memurları, hastabakıcılar ve bir tabur imamının bulunması,

- Belediye Başkanı Reşit Bey'in heyet misafirlerine kalacak yer ayarlaması, ayrıca evinin kapılarını misafirlere açarak ikram ve hizmette kusur etmemesi,

- Kaymakamın makamına vekil tayin edildiğini öğrenmesi üzerine kendi derdine düşmesi,

- Halil Hilmi Efendi ile vekil Eşref'in makam odasında konuşmaları, Halil Hilmi Efendi'nin sağlığının iyi olduğuna, Eşref'in de göreve başladığına dair telgraf yazısını yazmaları,

- Doktor Arif Bey'in, Halil Hilmi Efendi'nin her zaman yanında olacağını belirtmesi üzerine kaymakamın bu duruma sevinmesi,

- Doktorun kasabada Halil Hilmi Efendi'yi sevenler için bir hareket başlatması hatta bu işlerde yüksek kabiliyeti olan Eczacı Ohones'le birlikte çalışmaya razı olması,

- Doktor Arif Bey'in Halil Hilmi Efendi için yaptığı çalışmalardan dolayı kendini mutlu hissetmesi; her akşam kaymakamın yanına gelerek ona bilgi vermesi,

- Hükûmet konağındaki memurların vekil Eşref ve Halil Hilmi Efendi ile baş başa kaldıklarında iki tarafa da gülücük dağıtarak ikili oynamaları,

- Yardım heyetinin uzun süre kasabada kalması, bu durumun kasaba halkının tepkisine neden olması,

- Teftişleri sona eren yardım heyetinin başındaki doktorun, mutasarrıfa yazacağı telgrafta olayın çok abartıldığını, zarar ve ziyanın çok az olduğunu üzümlerek haber vereceğini söylemesi,

- Valinin mutasarrıfa emir vererek derhal Sarıpınar'a gitmesini oradaki hadiseleri saati saatine kendisine rapor etmesini istemesi üzerine, Mutasarrıf Hamit Efendi'nin aynı gün bir heyetle yola çıkması,

- Kaymakam vekili Eşref'in, mutasarrıfın gün içerisinde geleceğini haber vermesi üzerine kamu idare heyeti ve yardım heyetinin telaşlanması,

- Şair Selim Şevket'in Sarıpınar zelzelesi hakkında yazdığı manzumeyi Tepebaşı Tiyatrosu'nda günlerce okuması ve bunun halk arasında büyük yankıya neden olması,

- Nidâyı Hak ve Millet Sesi gazetelerinin aralarındaki çıkar ilişkileri yüzünden Sarıpınar zelzelesini abartarak günlerce manşetlerden haber yapmaları,

- Halil Hilmi Efendi'nin, mutasarrıfın geleceğini işitmesi üzerine görevinden alınacağı ve sürgüne gönderileceği endişesine kapılması,

- Mutasarrıf Hamit Efendi'nin kasabaya gelmesi ve heyetin onu karşılaması,

- Mutasarrıfın şerefine Belediye Başkanı Reşit Bey'in evinde akşam yemeği vermesi,

- Davete Mutasarrıf Hamit Bey, Halil Hilmi Efendi, vekil Eşref, yardım heyetindeki kekeme Doktor, Ömer Bey, Muallim Ahmet Mâsum, Eczacı Ohanes ve kasabanın tanınmış simalarının katılması,

- Münasebetsiz çıkışlarıyla bilinen Mühendis Deli Kâzım'ın yemekte Halil Hilmi Efendi'den bahsetmesiyle bu ortamın bozulmasına izin vermeyen belediye başkanı ve misafirlerin anlaşmış gibi birbirleriyle yüksek sesle konuşmaları ve gülmeleri,

- Öğretmen Hayrullah Efendi'ye hayvan taklitleri yaptırarak ortamdaki havayı yumuşatmak istemeleri,

- Halil Hilmi Efendi'nin bir kaza sonrası buraya gelen ve kendisine geçmiş olsun demeyen, hal hatır sormayan mutasarrıftan çekinmesi,

- Mutasarrıf Hamit Bey'in Belediye Başkanı Reşit Bey'i de yanına alarak kasabayı dolaşması ve belediyede ziyaretleri kabul etmesi,

- Kasaba'nın ileri gelenlerinden Ömer Bey'in, mutasarrıfı ve tanınmış kişileri akşam yemeği için konağına davet etmesi,

- Kaymakam Halil Hilmi Efendi'nin bu davet üzerine telaşlanması ve kendini savunmak için Doktor Arif Bey'le hazırladığı -görevi sahiplenemeyecek kadar hasta olduğu- tezini kafasında tasarlaması, akşam yemeğinin sorunsuz geçmesi,

- Kaymakam'ın, belediye başkanının evinde kalan mutasarrıfı ziyarete gitmesi,

- Hamit Efendi'nin hava değişikliği nedeniyle hasta olması üzerine kaymakam'ı odasında gece kıyafetiyle karşılaması,

- Mutasarrıf ile kaymakamın aile durumlarından konuşarak her ikisinin de hasta olan eşlerinden bahsetmesi,

- Kaymakamla muhabbetini ileri götürdüğünü fark eden Hamit Efendi'nin tavrını değiştirerek zelzeleyle ilgili işin aslı nedir diye sorması üzerine Halil Hilmi Efendi'nin cevap verememesi,

- Mutasarrıfın “mademki, neden öyle ise...” ile başlayan bitip tükenmek bilmeyen soruları karşısında kaymakamın zor anlar geçirmesi, buna rağmen suçlamaları kabul etmemesi,

- Yumuşak huylu olan Hamit Efendi'nin, kaymakama karşı yaptığı bu çıkışlarını koruyamayarak ona acıması, kaymakamın da zayıf karakterli amirine bunları yaptıran gücün farkında olması,

- Halil Hilmi Efendi'nin hükûmet konağından ayrılıp kendi evine geçmesi ve evinden dışarıya adımını atmaması,

- Mutasarrıfın vatandaşlarla konuşurken boşboğazlık yapması üzerine kasabada dedikodunun yayılması ve bu işlerin ancak ve ancak kaymakamın görevinden alınmasıyla düzeleceği fikrinin oluşması,

- Kaymakamın yalnız kalması, ziyaretine sadece jandarması Hurşit'in ve Doktor Arif Bey'in gitmesi,
- Kasabalının mutasarrıfa, Halil Hilmi Efendi'yi şikâyet etmesi,
- Onun da, kaymakamı yanına çağırarak bu dedikoduların aslını sorması üzerine bütün suçlamaları kabul eden, lalasına benzettiği, Halil Hilmi Efendi'ye acıması,
- Hamit Bey'in valinin istediği gibi bütün olup biteni saati saatine haber vermesi,
- Birinci Dünya Savaşı'nın başlayacağı yıllarda meydana gelen Sarıpınar'daki zelzelenin ülke sınırlarını aşması ve yardım paralarının çok büyük meblağlara ulaşması,
- Almanya, Avusturya-Macaristan, Londra, Paris, Cava ve Sumatra Müslümanlarının da maddi ve manevi destekte bulunmaları,
- Dışişleri Bakanı'nın müsteşara işin aslını sorması, onun da zelzelenin abartıldığını ve bunun sorumlusunun mutasarrıf olduğunu bakana söylemesi üzerine valiyi Sarıpınar'a görevlendirmeleri,
- Kasaba'nın tanınmış kişilerinden Ömer Bey'in çiftliğinde Eşref ile yardım heyetindeki genç bir doktorun Bulgar kızını kıskanmaları; Ömer Bey'in de bunları kapı dışarı etmesi, bu olayın Sarıpınar'da dedikodulara neden olması,
- Halil Hilmi Efendi'nin, vekili Eşref'in içine düştüğü bu duruma içten içe sevinmesi,
- Bu olayın unutularak valinin kasabaya geleceği haberinin duyulmasıyla telaş ve endişenin başlaması,
- Belediye Başkanı Reşit Bey'in mutasarrıfa, valinin geleceğini haber vererek ona da evinde bir oda tahsis edeceğini söylemesi üzerine zaten validen çekinen Hamit Efendi'nin apar topar orayı terk ederek Nalcızâde Ömer Bey'in evine yerleşmesi,
- Mutasarrıfa evinden gitmemesi için ikiyüzlü bir şekilde ısrar eden Belediye Başkanı Reşit Efendi'nin amacına ulaşması ve valiye evinde yer açması,

- Heyet'in valiyi karşılaması; valinin sadece heyetteki Ömer Bey'le ilgilenmesi ve ona misafir olacağını söylemesi,
- Sarıpınar'a gelen valinin, Hamit Bey'le alay eder gibi konuşması ve yollardaki çukurlardan dolayı belediye başkanına kızması,
- Bu duruma içerleyen Mutasarrıf Hamit Bey'in, kaldığı eve geri dönmeyi düşünürken valinin onu sorması üzerine hızlı adımlarla yanına gitmesi,
- Valinin eski bir çeşmenin üstündeki beyitleri okuyamaması üzerine yanına çağırdığı Hamit Efendi'nin eski yazıyı tercüme edememesi,
- Validen izin isteyen Deli Kâzım'ın kitabeyi başından sonuna kadar bir çırpıda okuması,
- Karşılama heyetine zorla götürülen Deli Kâzım'ın ondan aldığı aferinle aniden saf değiştirerek valiye övgüler düzmesi,
- Kasabadaki esnafları ve dükkânları ziyaret eden valinin, yanında olan mutasarrıfa, belediye başkanına daha çok da kaymakama kızması,
- Vali ile kaymakamın yalnız olduğu bir anda Halil Hilmi Efendi'nin valiye “Bir kanlı kelle atılmadan bu meselenin kapanmayacağını ben de anladım. Siz sağ olun!” demesi üzerine valinin daha çok da kaymakamın bu sözü kendisinin söylediğine şaşırması,
- Valinin toplantı yapması; acil gelen kırmızı telgrafta yazanları törenle okuması üzerine belediye başkanı ve kaymakama emir vererek iki saat içinde kasabadaki halkın belediye önünde toplanmasını istemesi,
- İstanbul'dan geceleyin yeni bir haber alan valinin, belediye çavuşlarını ve bekçilerini görevlendirerek kamu idare heyetini ve önemli kişileri toplantıya çağırması,
- Telgrafın kendine ait olduğunu sanan Halil Hilmi Efendi'nin gece vakti çağırıldığı için söylenmesi,
- Valinin odasında Mutasarrıf Hamit Bey'e, Kaymakam Halil Hilmi Efendi'ye ve Kaymakam vekili Eşref'e, “İstanbul'dan Şehzade Şemsettin Efendi'nin geleceğini

ve yanındaki heyette Alman ve İngiliz gazetecilerine kadar birçok kişinin olacağını” haber vermesi,

- Valinin Kaymakam Halil Hilmi Efendi'ye seslenerek “bu iş için sadece kaymakamın kellesinin az geleceğini, Mutasarrıf Bey'in ve kendisinin de bu işten zarar göreceklerini” biraz da gülümseyerek ifade etmesi, “ancak ve ancak Sarıpınar'da gerçek bir zelzelenin yaşanması halinde bu durumdan kurtulabileceklerini” oradakilere söylemesi,

- Valinin salonda bulunan kalabalığa “Şehzade Şemsettin Efendi'nin ve onunla birlikte Avrupalı gazeteciler ve daha birçok kişinin geleceğini” müjdelemesi,

- “Kasabadaki zelzelenin İstanbul'a giden abartılı bilgiler nedeniyle yanlış anlaşıldığını, şu an gelecek heyet karşısında zor anlar yaşanacağını, bu durumdan baş başa vererek kurtulabileceklerini” oradakilerle paylaşması,

- “Deli Kâzım'ın söz isteyerek konuşması; Sarıpınar'da gerçek bir zelzelenin yaşandığını, binaların dörtte üçünün yıkık vaziyette bulunduğunu, kendisinin devlet mühendisi olduğunu, emir verildiği takdirde yüzlerce hasarlı binanın listesini ve raporunu verebileceğini” söylemesi,

- Orada bulunanların Deli Kâzım'ın bu sözlerinin her zamanki gevezelikleri olduğunu düşünerek kendi aralarında söylenmeleri,

- Valinin mühendise destek vermesi ve onu yanına çağırması,

- Valinin başkanlığında bir komitenin oluşturulması; bu oluşumda kasabanın ileri gelenlerine, avukatlarına ve parlak gençlerine Şehzade Şemsettin Efendi ve beraberindeki heyeti karşılamak için görev verilmesi,

- Deli Kâzım'ın valinin desteğini de arkasına alarak raporlarını yazdıktan sonra formaliteyi beklemeden kazma ve kürekli kişilerle faaliyete geçmesi,

- Mühendisin bazı bahçeli evler için de sadece hasarlı ve oturulamaz raporu vererek içindekileri bir kaç eşyası ile beraber bahçeye çadır ve çardak altına çıkarması,

- Muallim Ahmet Mâsum'un kasabadaki mahalleleri dolaşarak “Şehzade'nin zelzele nedeniyle dışarda kalanlara para dağıtacağı” haberini yayması üzerine halkın

ses çıkarmaması, hatta birçok fakir ve gariban ailenin Deli Kâzım'ın raporunu beklemeden kendilerinin dışarı taşınmaları,

- Bazı medrese hocalarının iki deli kasabayı yıkıyor haberini Ahmet Mâsum'dan alan valinin haber göndererek oraya kazma kürekle değil iple geleceğini haber göndermesi üzerine seslerini kesmeleri,

- Şehzade Şemsettin Efendi'nin ve beraberindeki heyetin, vali ve Mühendis Kâzım'ın rehberliğinde kasabayı dolaşması ve gördüğü manzara karşısında üzülmeleri,

- Kasaba'nın diğer tarafında oturan muhacirlerin içler acısı durumları karşısında Şehzade Efendi'nin gözyaşlarını tutamaması,

- Hükûmet binasının yıkık halini gören Şehzade'nin “burada mı çalışılıyor” diye sorması,

- Valinin Kaymakam Halil Hilmi Efendi'yi parmağıyla göstererek; “onun zor şartlar altında dahi rahatsızlığına ve yerine vekil tayin edilmesine rağmen görevine devam ettiğini” söylemesi üzerine Şemsettin Efendi'nin kaymakamı takdir etmesi,

- Bu ziyaret sonrasında Sarıpınar zelzelesinin yerli ve yabancı gazetecilerin manşetlerinde bir kez daha yer alması; ayrıca yüksek bir meblağ daha para yardımı yapılması,

- Toplanan yardım paralarıyla kasabada yeni binaların inşa edilmesi; birçok hasarlı binanın tamir edilmesi, hatta hükûmet binasının karşısına havuzlu bir park yapılması için de para artması,

- Günün birinde padişah tarafından gönderilen “Osmani nişanı” ile şereflendirilen yurtsever Halil Hilmi Efendi'nin gururlanması,

3.4. Eserin Şahıslar Kadrosu

3.4.1. Başkişi

Halil Hilmi Efendi: Değirmen romanının merkezi kahramanıdır. Bir Anadolu kasabası olan Sarıpınar'da kaymakam olarak görev yapar. Mesleğinde yirmi beş yılını tamamlamıştır. Aslen Beykozludur. Zayıf ve ihtiyarca, kırk beş yaşlarında bir adamdır.

Kaymakam “olgun, iyi niyetli biraz da pasif ” tiplerdendir. Hâkim anlatıcı, bu başkişi hakkında okuyucuya şu bilgileri verir:

“Yirmi beş senelik idare hayatında bir kere bile gözlerini bir kadın yüzüne dikmemişti. Bu masanın önünde birçok çarşafli, peçeli (hemşire hanımlar), meramlarını burnunun altından iğnelemiş birçok köylü ablalar geçmemiş değildi. Fakat o, hiçbir zaman bunların yüzüne bakmamış, bakışın tesirini sesine verdiği bir hayvan homurtusu ile telafiye çalışmıştı.” (s.19)

Kaymakam Halil Hilmi Efendi, Ömer Bey'in evinde yaşadığı zelzele sonrasında hasta yatağında yatarken pişmanlıklarını şöyle haykırır:

“Onun içtiği birkaç kadeh rakı başkalarının, meselâ ev sahibi Ömer Bey'in içtiğine nispeten neydi? Fakat kendisinin ihtiyar ve yıprak vücudu için bu birkaç kadeh rakı ve.. Bulgar kızının zilleri öyle bir şeydi ki, onu yalnız bu gece değil, türlü türlü şekillere bürünerek kim bilir daha kaç geceler, hatta aylar sarhoş yaşatacaktı. Daha beter olsun. O, bu akıbeta çanak tutmuştu. Ataların dediği gibi, ancak teneşir temizlerdi ihtiyarlıkta azanı.” (s.15-16)

Recep Salar, başkişi hakkındaki düşüncelerini ifade ederken şunları söyler:

“Pasif bir kişiliğe sahip Halil Hilmi Efendi, olayları yönlendiremez; fakat yönlendirilen olaylardan doğrudan etkilenir. Kendisinin yerine gönderilen kaymakam vekiline mührünü teslim etmekle kalmaz, mutasarrıftan fırça yer. Aynı zamanda bir sorumlu arandığında da ilk olarak kendisinden hesap sorulacağını farkındadır.” (Salar, 2011: 93).

Jandarma Komutanı Niyazi Efendi'nin zelzeleyi abartarak zayıfın çok olduğunu, hatta Kaymakam'ın ağır yaralıları arasında bulunduğunu bildirmesi üzerine Halil Hilmi Efendi bu duruma kızar ve tepkisini şu şekilde dile getirir:

“Aman, be birader, ne yaptın? diye bağırdı.

O klasik bir idare adamıydı; meslek hayatında vakaları daima olduklarından hafif göstermeyi bir idare kaidesi olarak bellemişti. Dolu, zelzele, orman yangını, su

baskını gibi insan mesuliyetini aşan gök afetleri karşısında da, ne olur ne olmaz bu kaideyi değiştirmezdı.

-Vallahi billâhi karışmam, temizlersin yaptığını diye söyleniyordu.” (s.25)

Kaymakam, omuzlarındaki yükün ve içinde bulunduğu durumun farkındadır. Kendisi dışında gerçekleşen bu olaylar karşısında Jandarma Komutanı Niyazi Efendi'ye, Doktor Arif Bey'e, Belediye Başkanı Reşit Efendi'ye söylenir. Onların ani tepkileri karşısında ağırbaşlı ve olgun davranmak zorunda kalır ve şu yapıcı sözleri söyler:

“Gel kumandan bey gel, otur da şu işi bana etraflıca anlat!..” (s.27)

“Aziz kardeşim... Biz, biri birine hürmeti olan iki ağır başlı insanız. Bu meselelerin münakaşasına girersek çıkamayız işin içinden şimdi bize düşen, baş başa verip bir çıkar yol aramaktır.” (s.60)

Mutasarrıfın yolda olduğunu öğrenen Halil Hilmi Efendi'yi bir endişe kaplar. Kaymakam, korkularını dile getirirken şu cümleleri kurar:

“İlk korkusu Sarıpınar'dan başka bir yere atılmaktı. Hâlbuki şimdi, onu öpüp başına koyuyordu.

Tekaütlüğüne kalan altı sene dört ay on küsur günü doldurmak için memleketin en ücra kazasına oynaya oynaya giderdi. Fakat azledileceği ve yıllarca süründürüleceği artık kör kör, parmağım gözünde idi.” (s.82)

Kasabanın tanınmış kişilerinden Ömer Bey'in, mutasarrıfın şerefine verdiği davete kaymakamı da çağırması, Halil Hilmi Efendi'de büyük tedirginliğe neden olur. O, endişelerini şöyle beyan eder:

“- Bu sefer hakikaten: ‘Buyurun cenaze namazına!.. Vay sarhoş edepsiz vay’ İşte bu, aklıma gelmezdi. Kasabada topu topu sekiz, on yaralı var. Mutasarrıfa, ben, başta olduğum halde hepsinin burada yaralandığını söyleyince ne kalır? Bu âdeti mahallinde bir keşif olacak... İster misin rakı içtiğimizi, kadın oynattığımızı, sonra zelzele olunca hep birden kaçtığımızı, benim yemek tepsisine girerek merdivene fırladığımı herife anlatsınlar. Hatta edepsiz sarhoşun, bir iş yapıyorum diye bu gece Bulgar kızını getirmeyeceği ne malûm?” (s.86)

Mutasarrıfın yanına giden kaymakam onun, ardı arkası kesilmeyen soruları karşısında zor durumda kalır. Fakat Hamit Efendi lalasına benzettiği bu adama karşı sert tavrını koruyamaz ve Halil Hilmi Efendi, kendisini teselli etmeye kalkışan amirine karşı şunları söyler:

“Halil Hilmi Efendi, az tecrübeli bir adam olaydı bunlara inanabilirdi. Fakat demin ki buhran gibi bunun da akar bir su üzerindeki sükûn ve dalga gibi, geçici bir şey olduğunu bildiği ve hele doğuştan yırtıcı olmayan bu zayıf adamı kendi üzerine saldıran sebebi çok iyi takdir ettiği için köşe başını döndükten sonra acı acı:

- Çare yok.. Yakacak beni kerata, diye söylendi.” (s.97)

Kasaba halkı mutasarrıfa Halil Hilmi Efendi’yi şikâyet eder. Bu şikâyetler onun için bir delil niteliğindedir. Kaymakamla ilgili düşüncelerini şöyle paylaşır:

“Bak, bak, bak, bak... Hakikaten sakalının telleri sayısınca mesaisi ve idraksizliği olan bir herif... Hak etmiş efendim, hak etmiş... Hatta fazlasını bile. Böyle adamı korumak vazifeyi su istimal demektir.”

Şikâyet vakalarının artması üzerine Halil Hilmi Efendi’yi yanına çağırarak mutasarrıf hakkında kaymakam korkularını şöyle dile getirir:

“Biliyorum be herif, yiyeceksin başımı... Ye de kurtul... Benimle artık ne alıp vereceğin kalıyor? Ölmüş eşeğin kurttan korkusu olur mu? Vallahi, billâhi bu sefer artık beteleceğim.” (s.99)

Kasabadaki zelzele olayını mutasarrıf da çözemez. İçişleri Bakanlığı’nın emriyle vali Sarıpınar’a gelir. İşleri bir iki günde halledip İstanbul’a döneceğini zanneder fakat öyle olmaz.

Gece yarısı merkezden gelen haber üzerine belediye çavuşuyla kaymakama haber gönderilir. Sadece kendisinin çağırıldığını zanneden Halil Hilmi Efendi yolda gelirken valiye sitem eder:

“Zulüm değil mi bu birader? Anlaşıldı kovacaksınız... Asacak haliniz yok ya beni... Ne diye kuyruğumda koca fitil ile beni gece vakti sokaklarda süründürüyorsunuz?..” (s.118)

Olayın memleket sınırlarını aşması üzerine Şehzade Şemsettin Efendi ve beraberinde yabancı gazetelerin de bulunduğu heyet Sarıpınar’a gelir.

Valinin Şehzade Şemsettin Efendi'ye kaymakamı tanıtırken, “bir mucizeyle ölümden döndüğünü, ağır yaralı olduğu ve yerine vekil tayin edildiği halde görevini bırakmadığını” söylemesi üzerine Şehzade Efendi kaymakama yönelerek:

“Demek yaralı olduğunuz halde vazife başında kaldınız kaymakam bey?

Bir anda işin seyrinin değiştiğini gören Halil Hilmi Efendi, iki büklüm vaziyette, gözlerinden yaşlar akarak:

- Halk memura vediatullahtır, dedi, ölmeyince hizmetinden ayrılmamalıdır.”
(s.126)

Der.

3.4.2. Norm Karakterler

Romandaki olay örgüsünün ilerlemesinde başından sonuna kadar etkili olan önemli norm karakterler şunlardır:

Belediye Reisi Reşit Bey, Doktor Arif Bey, Mühendis Deli Kâzım, Jandarma Komutanı İştıpli Niyazi Efendi ve Muallim Ahmet Mâsum’dur.

Belediye Reisi Reşit Bey: Sarıpınar Belediye Başkanı’dır. Konuşma ve yazma konusunda yeteneği olmayan fakat idare işlerini çok iyi bilen biridir.

Başkâtip Rıfat’ın abartılı olarak kendi taraftarı olan gazetesine gönderdiği haberlerden rahatsız olun kaymakamın, belediye reisine söylenmesi üzerine Reşit Bey’in tepkisi şu şekilde olur:

“Duydum beyefendi. Çapkın, hakikaten edepsizlik etmiş. Yalnız, affına mağruren sorayım; Rıfat, neden hassaten ‘benim başkâtip’ oluyor?” (s.32)

Reşit Bey’le konuşurken onun tavırlarından şüphelenen Halil Hilmi Efendi şunları söyler:

“Bu adamın kendiliğinden bir telgraf Sureti yazamayacağı muhakkak. Şu halde buradan çıkar çıkmaz kendisini yine o Rıfat habisinin kucağına atacak. Dün akşam muhabir telgrafı olarak İstanbul’a giden o abuk sabuk yazılar, bu akşam da

belediye mührü ile damgalanarak ve bir resmî tahrirat şekli alarak merkeze gidecek. Ayıkla bakalım pirincin taşını!” (s.45)

İşlerin içinden çıkılmaz hale gelmesi, kaymakam ile belediye başkanının birbirlerine laf sokmaları ve Reşit Efendi’nin şu sözlerine:

“Çarpıklık işin başında, diyordu, her nasılsa verilen yanlış haber üzerine sancak merkezinden hareketzedegâne dağıtılmak üzere para geldi. Ortada hareket zede yok. Mutasarrıfa bunu açıkça bildirmeye cesaret edemediğimiz için başladık kasabada pertavsızla hareket zede aramaya. Bütün pislik buradan çıktı.” (s.62)

Halil Hilmi Efendi’nin alınması üzerine Reşit Efendi, zelzele sonrasında yaşananların onunla bir ilgisi olmadığını şu sözleriyle ifade eder:

“Sözlerimin katiyen zatiâlinize şümulü yok. Nihayet siz de insansınız. Yaralandınız, bir yahut iki gün, hem de doktor raporu ile yatağınızdan çıkamadınız. Ne olduysa sizin hastalığınızda oldu.” (s.62)

Diyerek onun gönlünü almaya çalışır.

Valinin kasabaya geleceği haberi üzerine en çok da telaşa kapılan Belediye Başkanı Reşit Bey’dir. Onun için vali gibi bir devlet büyüğünü evinde ağırlamak hem kendi hem de kasabası adına büyük bir şereftir. İçinde bulunduğu sıkıntılı durumu şöyle anlatır:

“Vali’yi evine misafir etmek onun için bir aile meselesiydi. Halbuki kendi evinin tavanları yıldızlar ve avizelerle süslü baş odasında sepetlenmesine imkân olmayan başka bir misafir mutasarrıf Hamit Bey vardı. İster misiniz, yukarı sokakta güzel bir evi olan Nalcızade Hattat Ömer Bey, bir açığözlük ederek Valiyi elinden kapsın!” (s.106)

İşler Reşit Bey’in planladığı gibi gitmez. Mutasarrıf Hamit Efendi valinin geleceği haberini duyunca Nalcızade’nin evine yerleşir. Karşılama heyetindeki Ömer Bey’i gören vali, onun evinde misafir olarak kalacağını söyler.

Doktor Arif Bey: Sarıpınar kasabasının doktorudur. Hasta, yaşlı bir Kaymakam emeklisidir. “fedakâr” bir tipte olması gereken özellikleri yansıtır.

Zelzele sonrasında hasta ve yaralıların tedavisi için büyük uğraş veren doktor hakkında şu bilgiler verilir:

“Doktor Arif Bey, bütün gece Çinili mescit avlusunda yatan öteki yaralılarla kendisi arasında mekik dokumuştı. Bey’in kendine gelememesini, ‘lokman ruhu’ koklattıkça ‘az ayılır gibi’ olduktan sonra tekrar gözlerini kapayıp dalmasını evvelâ beğenemiyormuş. Fakat son gelişinde onun horladığını görerek ‘az ferahlamış’ ve ‘bir, iki, üç saat’ yatmak üzere evine gitmişti.” (s.9)

“Doğrusu aranırsa doktor, albümünden şişmiş çehresi, iki mor halka ortasında boncuk kadar kalmış gözleriyle kaymakamdan daha acınacak halde idi. Fakat ne de olsa ordu terbiyesi.” (s.30)

Kaymakam için ağır yaralı raporu veren Doktor Arif Bey, Halil Hilmi Efendi’nin, beni hep birlikte bu duruma düşürdünüz sözüne, şöyle sitem eder:

“Hatırınız kalmasın, hal-i tabîînizde değildiniz. Yani açıkçası sarhoştunuz ve sızmıştınız. Sorarım size; etrafıma toplananlara: ‘Efendiler, ağalar, merak edilecek bir şey, yok, Kaymakamınız küp gibi sarhoştur!’ desem daha mı iyi kaçırdı?

Halil Hilmi Efendi doktoru kendi tarafında hissetmekten büyük bir kuvvet duyuyordu. İdare hayatında doktor çok ehemmiyetli bir şeydi. İki kelimesi dipdiri bir insanı tekaüt ve hacrettirir, darağacına çıkarır yahut da dar ağacından indirirdi.” (s.71)

Doktorun samimiyetinden kaymakam memnuniyet duyar, kendini daha güçlü ve mutlu hisseder.

Deli Kâzım: Kasabada devlet mühendisi olarak çalışmaktadır. Dürüst, zeki tahsilli ve çalışkandır. Fakat gereksiz ve çok konuşması, deli dolu hareketleri değerini halkın nazarında düşürür. “İş bitirici” bir tiptir. Yenilik taraftarıdır. Eskiye ait ne varsa hepsini korkmadan eleştirir. Onun hakkında okuyucuya şu bilgiler verilir:

“Deli Kâzım, tarihin bütün felaketlerini softalık ve softa kafasıyla izah eden coşkun ve ölçüsüz bir yenilik âşığıydı. Daha bir ay evvel Meşrutiyet gazinosunda: “Medreseleri yıkmadıkça, softaların sarığını hayvanların boynuna yular yapmadıkça bu memleket kurtulamaz!” diye bağırarak kasaba ahalisini birbirine düşürmüştü. Deli

Kâzım Meşrutiyet mektebi başmuallimi kendine uydurmuştu. Nereye gitse onu da - cılız ve minimini vücudu ile- peşinde sürüklerdi” (s.41)

Ayrıca Merve Güler, onun romandaki rolünü değerlendirirken şunları söyler.

“Değirmen romanında cesaret isteyen fikirleri dile getiren Deli Kâzım, medreselerin düşmanı olarak kurgulanmış bir kahramandır.” (Güler, 2019: 43).

Vali kasaba halkını belediye salonunda toplar. Sarıpınar zelzelesinin içinden çıkılmaz hale geldiğini ve ancak baş başa vererek bu durumdan çıkılabileceğini söyler.

Kasabada gerçek bir zelzenenin yaşandığını başından beri söyleyen Deli Kâzım valiye fikirlerini şu şekilde açıklar:

“Çok doğru olarak işaret buyurduğunuz gibi memleket hudutlarını aşarak medeni dünyaya akseden ve Sarıpınar halkını selâm-ı şahane ile taltif kılan bir felaket gayrivaki olamaz. Hatta kanaat-i âcizanemce mübalağalı dahi olamaz. Sarıpınarın yarısı, hatta dörtte üçü haraptır. Çatılar yıkılmamışsa da çatlamış, çarpılmıştır. En göz önünde binaları ele alalım. Hükümet konağının hali malûm. Mekteplerde yüzlerce masumun hayatı her an tehlike içindedir. Kendini sigorta ettirmeden ve eşi, dostu ile helâlleşmeden birçok dairelere, adliye ve şer’iye mahkemelerine vesaireye ayak atmak caiz değildir. Böyle bir kasabaya zelzele denmezse nereye denebilir? Sarıpınar için büyük para yardımları olduğundan bahis buyurdunuz. Felâketimizin büyüklüğüne göre bu ianeler dişimizin kovuğuna bile gitmez. Ben devlet mühendisiyim. Emredin, yarından tezi yok size hayat tehlikesinden dolayı derhal boşaltılması lâzım gelen yüzlerce binanın listesini, raporunu vereyim. Ve Allah’a karşı da yüzümün kara çıkmayacağından emin olarak altına kalıbımı basarım.” (s.121-122)

Valinin desteğini arkasına alan Deli Kâzım kısa sürede raporlarını yazarak formaliteyi beklemeden faaliyete geçer. Sarıpınar’ın içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulup, güzel bir görünüme kavuşmasına en büyük katkısı o sağlar.

Muallim Ahmet Mâsum: Kasabadaki okulda öğretmendir. “Sinsi ve kurnaz” bir tiptir. Cılız ve kısa boylu, çıkık alınlı, sürekli yere bakan kapalı gözleriyle

kendisini çekingen bir vaziyette gösteren fakat yine de yapacağını yapan, söyleyeceği sözü esirgemeyen bir kişiliktir. Deli Kâzım gibi o da yenilik taraftarıdır.

Başkişi Kaymakam Halil Hilmi Efendi ondan şöyle bahseder:

“Onun yanılmaz bazı alâmetlere dayanan derin kanaatine göre asıl mâsum, zavallı Deli Kâzım’ın kendisiydi ve bu bacaksız münafık oğlan onun habis ruhu idi. Görünüşte bir gölge gibi ezile büzüle arkasından gidiyor görüldüğü halde hakikatte onu her türlü çılgınlığa ve pislige sürükleyen bu frengi karhasına benzeyen Ahmet Mâsumdu. Bu Ahmet Mâsum’un adı gibi yüzü de ilk bakışta insanı aldatıyordu.” (s.41)

Jandarma Komutanı İштиpli Niyazi Efendi: Sarıpınar kasabasının Jandarma komutanıdır. Görevini layıkıyla yapmaya çalışan bir askerdir. Sert mizaçlıdır. Hürriyet kahramanı Niyazi Bey’e benzetilir:

“O Meşrutiyetin ilk senesinde bir gün Gümölcine’de bir sokaktan geçerken halkın kendisini Niyazi Bey sanarak alkışlaması üzerine bunun farkında olmuştu.” (s.25)

Kasabada meydana gelen zelzeleden sonra endişelenen Niyazi Efendi merkeze gönderdiği telgrafta şunları yazar:

“Şedit hareketi arz vuku bulup ehemmiyetli hasar ve zaiyat bulunduğu maruzdur. Kaymakam ağır mecruhlar arasındadır” (s.26)

Olayların abartıldığını düşünen Halil Hilmi Efendi’nin bu telgrafta aşırı tepki göstermesi üzerine Jandarma Komutanı, durumu şöyle açıklamaya çalışır:

“Müsaadelerine mağrur en görürüm kaymakam bey na böyle ortada yatar... Doktor resmen der ki: ‘Ağır mecruhtur; belki ölmüştür nezf-i dimağ iden, hâfızallah! Anladın mı efendim, başsız kalır mı ya bu memleket? ‘Sen eşekbaşımı idin?’ derlerse ne cevap veririm? Ben askerim. Bilmem ne dersiniz kara kaplı?”(s.26)

Olay örgüsüne sonradan dâhil olan önemli norm karakterler ise Mutasarrıf Hamit Efendi ve validir.

Mutasarrıf Hamit Efendi: Çocukluğunun çoğunluğunu Karagöz oynatmakla geçirmiş bir paşa oğludur. Kalamış'ta köşkü vardır. İstanbul Hükûmeti tarafından bir sancakta mutasarrıf olarak görevlendirilir. Ebcet hesabıyla tarihler yazmaya, bilmece çözmeye meraklıdır. Otuz beş yıldır evlidir. Çocuğu olmaz. İnce bir sese ve sinirli bir yapıya sahiptir. “Mıymıntı” bir tipin özelliklerini yansıtır.

Kaymakamı sorguya çekerken onun ruh halinin mimiklerine yansımaları şöyle anlatılır:

“Hamit Bey’in sesi gittikçe inceliyor: ‘Neden öyle ise?’ diye bağırırken hallaç tokmağı ile vurulan yay kirişi gibi dızlıyordu. Göz kapakları gerilerek uzamıştı. Bunların bir kibrit çöpü kadar daralmış aralıklarında iki şaşkın ışık iki cıvata damlası akıcılığı ile oradan oraya kayıyor, sivrilerle yukarı kalkmış göz kuyruklarından akacak gibi duruyordu.” (s 94-95)

Mutasarrıf Hamit Efendi olaylar karşısında aniden sinirlenmesine karşın bu tavrını koruyamayan ve yaptığından pişmanlık duyan bir yapıya sahiptir:

“Her şeyi yoluna koymuş görünen bu celallenme sahnesinden sonra Kaymakam’a yumuşak yüz göstermenin doğru olmadığını gayet iyi anladığı halde kendini tutamadı. Halil Hilmi Efendi’nin gönlünü alacak birkaç söz söylemeye kalktı ve elinde olmadan ölçüyü kaçırdı. Nerede ise iki ihtiyar ağlaşarak biri birlerinin boynuna sarılacaklardı.” (s.96)

Vali, emrinde çalışan Mutasarrıf Hamit Efendi hakkında şu düşüncelere sahiptir:

“Mutasarrıfın ebcet gibi ne ölüye, ne diriye hayrı olmayan kokmaz, bulaşmaz bir Babiâli efendisi olduğunu söyleye söyleye dilinde tüy bitmişti” (s.114)

Vali: Sert mizaçlı, “tutuğunu koparan” bir tiptir. Yenilik taraftarı bir devlet adamıdır. Onun hakkında okuyucuya şu bilgiler verilir:

“Vali, halkın ‘öperken ısıırır’ dediği cinsten ortası olmayan bir adamdı. Ya son derece kalender ve uysal yahut barut gibi sertti.

Her gün münasebette bulunduğu insanlar, esasen ‘ne verseler ona şakir, ne kılsalar ona şad’ nev’inden ufak adamlar oldukları için, bir keman veya piyano

virtüozerü süratiyle bir salisede, bu gamların en aşğısından en yukarisına fırlar ve karşısındakini, oynarken burnuna fiske yemiş kedi yavrusuna çevirirdi.” (s.107-108)

Mutasarrıf Hamit Bey, valinin emrini alınca telaşa kapılır. Hazırlıklarını hızlandırarak ertesi gün Sarıpınar’a hareket eder. Vali hakkındaki korkularını şöyle dile getirir:

“Vali ittihatçı kodamanlarındandı. İnsanla ‘kardeşim, şeker ağabeyciğim’ diye konuşan bu adamların, dallarına basıldığı zaman, ne yaptıklarını Hamit Bey gayet iyi bilirdi. Üstelik de askerdi. Hareket ordusu ile İstanbul’a yürüyenlerdendi.” (s.79)

İşleri hemen halledip merkeze döneceğini uman vali, durumun hiç de öyle olmadığını görür; mutasarrıf ve kaymakam hakkında şunları söyler:

“Vaziyet hakikaten dediğı gibiydi. Kaymakam berbat etmiş, Mutasarrıf tüy dikmişti. Zaten hâlâ neden kullandıklarına bir türlü akıl erdiremediğı, böyle Hacivat çelebi kılıklı, eski devir döküntülerinden başka ne beklenebilirdi.” (s.114)

3.4.3. Fon Karakterler

Okuyucunun dikkatini çekmek için oluşturulan fon karakterler, olay ya da olay örgüsünün göz önüne serilmesine katkı sağlar.

Değirmen romanındaki fon karakterler şunlardır:

Ömer Bey: Sarıpınar kasabasının tanınmış kişilerindendir. Kasabanın birkaç kilometre uzağındaki konağında oturur. Sarıpınar zelzelesi, Ömer Bey’in evinde meydana gelir ve kaymakam da onun davetlileri arasındadır.

Eczacı Ohanes: İki yıl tıp eğitimi gördüğünden kendini bir doktor gibi görür. Doktor Arif Bey’i hatta ilçenin önde gelen doktorlarını bile beğenmez. Onları arkalarından çekiştirir. Edebiyata merakı vardır. Tarsus Kolejinde okumuştur.

Başkâtip Rıfat: Sarıpınar’ın yerlilerindendir. Meşrutiyet yıllarında belediyenin yardımıyla İstanbul’a Hukuk Fakültesine tahsil için gönderilir. Üniversite yıllarında tavuk pazarında bir hemşehrisiyle beraber oturur. Her ay memleketten gönderilen iki yüz kuruş yetmediğı için muhalif bir gazetede çalışır.

Tahsilini bitirdikten sonra memleketi Sarıpınar'a dönerek belediyede başkâtip olarak işe başlar.

Rıfat, kasabadaki zelzele havadisini telgrafla İstanbul'daki taraftar olduğu gazeteye gönderen kişidir.

Mal Müdürü Cevdet Efendi: Saçkıran hastalığından dolayı saçında ve suratında kıl olmayan uzun ve zayıf biridir. Siyah gözlükleri vardır. Çökmüş avurtlarıyla ağzına sığmayan büyük dişleri olan, kamburlaşmış omuzlarından sarkan uzun kolları ile bir iskelete benzer. İşinde kurallara bağlı bir memur olarak bilinir. Para isteyenlere karşı surat yapar. Zelzele sonrasında oluşturulan komitenin içinde o da vardır.

Evkaf Müdürü: Belediyede yardım ve vakıf işlerinden sorumludur. Kaymakam ve Belediye başkanı tarafından zelzele sonrasında işlerin takibi ve toplanan paraların denetim için kurulan komisyondaki kişiler arasındadır.

Hurşit: Kaymakamın jandarmasıdır. Onun en yakınındaki yardımcısıdır.

Melek: Kaymakam Halil Hilmi Efendi'nin karısıdır. Soluk ve ufacık kalmış bir yüzü vardır. Dişleri olmayan, saçları dağınık, yün çoraplarını ayağından; kalın hırkasını sırtından hiç çıkarmayan, gerekli gereksiz her şeye ağlayan duygusal bir kadındır. Yirmi senedir hastadır. Buna rağmen yemek pişiren, çocuk bezi yıkayan evdeki bütün işlerini yapan iyi bir kadındır.

Çerkez Murat: Sarıpınar'ın dağ köylerinin birinde yaşayan kılıksız, güven vermeyen biridir. I. Yunan Savaşı'ndan sonra bir Bulgar kadını ve yanındaki kızıyla köyüne geri döner. Çerkez Murat tütün kaçakçılığı yaptığı bir esnada eşkıyalar tarafından kurşuna dizilerek öldürülür.

Çerkez Murat'ın Bulgar karısı: Çerkez Murat'la evlendikten sonra Müslüman olur. Kızına Naciye adını verir ve ona namaz surelerini öğretir. Kocası öldükten sonra bekâr çamaşırı yıkayarak geçimini sağlar. Birkaç yıl sonra da o ölür. Küçük kızı Naciye sokakta kalır.

Bulgar kızı Kızanlıklı Naciye: Asıl adı Nadya'dır. Üvey babası onu, annesinin yanında getirir. Babasının ve annesinin ölümü üzerine on, on iki yaşlarında sokakta kalır. Erkek çocuklarla beraber bahçelerden yemiş ve zerzevat çalarak

sokaklarda satar. Düğün evlerinde oynar. Nerede yatıp kalktığı belli değildir. Evlatlık olarak verildiği bir evde on dört yaşını bitirmeden istismar edilir. Hükûmetin de desteğiyle İstanbul'a gönderilir. Üç sene sonra İstanbul'da yaşanan bir ahlak krizi nedeniyle Sarıpınar'a geri döner.

Naciye hakkında okuyucuya şu bilgiler verilir:

“Yalnız Naciye şimdi eski Naciye değildir. İstanbul mekteplerinde okumaya gönderilmiş en kabiliyetli memleket çocuklarından birçoğunun fena doktor, fena avukat, fena mühendis olarak geri dönmüş olmalarına mukabil o, sanatının tam eri bir kokottur. Şık çarşafı, elmas yüzükleri, hatta biraz hazır parası vardır ve marifetlerinin hepsi bundan ibaret değildir.

Çehresi gibi hareketleri ve konuşması da inanılmaz derecede başkalaşmıştı. Sancak merkezinde ve kazada nüfuzlu hamiler buluyor, onları aralarında hır çıkmadan idare ediyor. Otuz bir Martta Sarıpınarlı birkaç softa asıldıktan sonra yenilik cereyanı adamakıllı kuvvetlendiği için memleket, kendisine pek açıktan açığa ses çıkaramıyor. Zaten onun en büyük mahareti her türlü taşkınlıktan çekinerek kendine tahammül ettirmeyi bilmesinde, kına gecelerinde oynamayı hemen hemen bir resmî meslek yapmış olmasındadır. Gerçi Naciye'nin zaman zaman erkek meclislerinde de oynadığı oluyor. Fakat oynatanlar sen, ben değin. Hem zaten bu kızın bir Müslüman kızı olmadığı da artık anlaşılmıştır. Murat serserisi Naciyeyi köy kütüğüne kendi kızı diye kaydettirivermiştir, amma o, karısının ilk kocasından olma bir Bulgar çocuğudur.” (s.23-24)

Nusret: Halil Hilmi Efendi'den önce Sarıpınar kazasında kaymakamlık yapan kişidir.

Durmuş: Kaymakamın, zelzele sonrası kasabayı gezerken bindiği arabanın şoförüdür.

Yardım heyetinin başındaki Doktor: Hükûmet tarafından Sarıpınar zelzelesinden sonra gönderilen yardım heyetinin başkanıdır. Kekemedir.

Eşref: Sarı, kıvrıkcık saçlı, yirmili yaşlarda bir gençtir. Mülkiye'den mezun olunca yüksek makamlı bir memurun yanında göreve başlar. Sarıpınar zelzelesinden

sonra Kaymakam Halil Hilmi Efendi'nin yerine vekil olarak atanır. Doktor Arif Bey, kaymakamla konuşurken Vekil Eşref hakkında şu cümleleri kurar:

“Şu Leh yahudisi suratlı, çıyan gözlü oğlanı bir ayak evvel kasabadan atlatmak için behemehâl bir çare bulmalıyız.” (s.71)

Şehzade Şemsettin Efendi: Dönemin Osmanlı şehzadelerindendir. Sarıpınar zelzelesinin büyük yankı uyandırmasıyla beraberindeki heyetle Sarıpınar'a gelir

Hüseyin Rüşûhi: Millet Sesi gazetesinin başyazarıdır.

Ali Ferdi: Millet Sesi gazetesinin düzeltmeni ve gece sekreteridir.

Çopur Resmî: İyi yazılar yazan birisidir. Asıl görevi memurluktur. Memurluğu yazarlığa tercih eder. Bir yıldır Sancak Lisesinde Fransızca ve Tarih öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Şair Selim Şevket: Dönemin küskün Servet-i Fünun şairlerindendir. “Sanat sanat içindir” görüşünü benimseyerek aruz ölçüsünü kullanır fakat döneme ve zamana ayak uydurmak için hece ölçüsüyle şiirler yazar. Sarıpınar zelzelesi ile ilgili yazdığı şiir İstanbul'da büyük yankı uyandırır.

Rum Garson: Tepebaşı Tiyatrosu'nda çalışan bir işçidir.

Nikolaki Efendi: Belediye doktorudur. Mutasarrıf Hamid Efendi ile beraber Sarıpınar kasabasına gider

Mahmure: Mutasarrıfın karısıdır. Yıllardır sinir hastalığıyla mücadele eder.

Nalan Kalfa: Mutasarrıf Hamit Efendi'nin evindeki hizmetçisidir.

Hayrullah Efendi: Erkek öğretmen okulunda hocadır. Hayvan taklidi yapmakta yeteneklidir.

Nalcızade Hattat Ömer Bey: Kasabanın yerlilerindendir. Güzel bir konağı vardır. Mutasarrıf Hamit Efendi'yi konağında misafir eder.

Hacı Fikri Efendi: Büyük bir âlimdir. Geçmişte Yıldız Sarayı'nda Abdülhamit şehzadelerinin hocalığını yapmıştır. Şehzadelerden birini “domuz oğlu domuz” diye azarladığı için II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Bağdat'ta sürgün kalır. Karakter olarak huysuz ve aksi bir adamdır.

Tahrirat Kâtibi: Kaymakam Halil Hilmi Efendi'nin yazı işleri memurudur.

Hacı Hafız: Sarıpınar kasabasındaki caminin imamıdır. Yetmiş yaşlarındadır. Sesi çok iyi değildir.

Müderri Efendi: Çinili Medrese'nin hocasıdır. Muallim Ahmet Mâsum Müderri Efendi'yi İspanyol asıllı Katolik din adamı İgnas de Loyola'ya benzetir.

Dâhiliye Nazırı: O dönemdeki İçişleri Bakanı'dır.

Kurt Köpeği Bolatin: Jandarma Komutanı Niyazi Efendi'nin devriye atarken yanında gezdirdiği boz renkli kurt köpeğidir.

Eserde sadece adı geçen fon karakterler ise şunlardır:

Ziver, Belediye çavuşu, bekçiler, Muhasebe kâtibi, Kosovalı ihtiyar, Hurşit'in kayınbiraderi, Kaymakam'ın kayınbabası, Bulgar Sırp ve Molisar çeteleri, Dağ köyleri ahalisi, Yağcı Şefik Bey, Mahmut Şevket Paşa, Hürriyet Kahramanı Niyazi Bey, Enver Paşa, Sakallı Mehmet Paşa, Gümülcineli İsmailler, Şaban Ağalar, Muhacirler, imamlar, muhtarlar, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Eliza Binemeciyan, İgnas de Loyola, kasabadaki memurlar, çarşı esnafı, hacılar, hocalar, dervişler, simsar ve konturatçılar, az bir bedelle evi istimplâk edilmiş adam, tarladan karpuz çalarken işinden çıkarılmış bir bekçi, üç çocuğu ile kendisini boşayan memur kocasını azlettirememiş kadın, kasabın zelzelede ölen anası, İstanbul bekçileri, kızlar, genç muallimler, İstanbul Kapalı Çarşı'daki örücü, Yahudi terzi, gazete idarehanelerindeki spor elbiseli, kalın gözlüklü ve kunduralı birtakım adamlar, Almanya İmparatoru İkinci Vilhelm, Avusturya ve Macaristan kralı Fransova Jazefin, Cava ve Sumatra Müslümanları, Alman ve İngiliz gazeteciler, Ecnebi gazetecilerdir.”

3.5. Eserin Zamanı

Romandaki zaman kavramını; olayların bir anlatıcı tarafından belirli bir süre diliminde anlatma zamanı, olayların başlangıç ve bitiş sürecine göre üç aşamalı olarak değerlendirebiliriz.

Yazar, “Değirmen” romanını, 1944 yılında kaleme almıştır. Anlatma zamanı bu yıllardır. Eserde asıl olayın, Sarıpınar zelzelesinin, yaşandığı zaman dilimi ise “Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıç yıllarıdır.” Arada otuz yıl gibi bir süre vardır.

Anlatıcı asıl olayın yaşandığı zaman dilimi hakkındaki bilgiyi ayrıca ülkenin ve dünyanın içinde bulunduğu karışık durumu okuyucuya şöyle aktarır:

“Birinci Umumi Harbi yaklaşıyor, Sarıpınar zelzelesi hâlâ hızını kaybetmemekle beraber, bazı günler gazetelerin ikinci, üçüncü sayfalarına düşerek yerine: ‘Ufku siyasi kararıyor!’ ‘Almanya İmparatoru bir tehdit nutku söyledi. Rusya’da umumi seferberlik şayiaları’ şeklinde korkunç başlıklar belirliyordu.” (s.102)

Karakterlerin geçmişi hakkında bilgi verilirken, ülkenin o yıllardaki siyasi ve tarihi zaman dilimlerine de değinilir:

“Sarıpınar’ın dağ köylerinden birinde Çerkez Murat diye bir at hırsızı yaşardı. Birinci Yunan muharebesi zamanlarında bu serseri bir kaç sene ortadan kaybolmuş, sonra günün birinde yanında Kızanlıklılı bir Bulgar kadını ve iki üç yaşında bir kız çocuğu ile tekrar çıkagelmişti.” (s.22)

Başkâtip Rıfat’ın geçmişine gidildiğinde ise o dönemin siyasi zamanı hakkında şu bilgi verilir:

“Belediye başkâtibi Rıfat, Sarıpınar yerlilerinden bir çocuktur. Meşrutiyet senesi belediyenin yardımıyla İstanbul’da Hukuk tahsiline gitmişti.” (s.32)

Karakterlerden Müderris Hacı Fikri Efendi ile ilgili bilgi verilirken dönemin siyasi vakalarına da şöyle değinilir:

“Kendisi vaktiyle Yıldız sarayında Abdülhamit şehzadelerinin hocası idi. Bir gün bunlardan birini ‘domuz oğlu domuz’ diye azarladığı için gazaba uğramış ve 1908 inkılâbına kadar Bağdat da sürgün kalmıştı.

Müderris Hacı Fikri Efendi senelerden beri ittihatçılara dargındı. İttihatçıların zayıf bir zamanında 31 Martın bütün kılıç artıkları kafiye kafiye itilâf ve Hürriyete geçerlerken, Hoca -sırf onlara inat- kaya gibi yerinde durmuştu. Sonra, büyük kabine zamanında da- yine sırf akıntının tersine kürek çekmiş olmak için- olanca aksiliğiyle ittihatçıları tutmuştu.” (s.40)

Yazar eserinde “bir seneden beri, ertesi sabah, üç saat evvel, gecenin bu saatinde, birkaç yıl sonra, ilk senesinde, gece yarısı, sabaha kadar vb.” zaman zarflarını çok fazla kullanmıştır.

3.6. Eserin Mekânı

3.6.1. Kapalı Mekânlar

Konaklar, evler, han odaları, tekkeler, tiyatrolar, okullar, medreseler, saraylar, hanlar, oteller, gazinolar, bölükler, belediyeler, çarşılar, kiraathaneler, vapurlar, sefarethaneler, eczaneler, kaplıcalar, vapurlar:

Hükûmet Konağı, Ömer Bey'in konağı, Nalcızade Hattat Efendi'nin Konağı, Belediye Reisi Reşit Bey'in evi, Han odaları, Kalem odası, Muhasebe odası, Kaymakamın makam odası, depo odası, Karaca Ahmet Tekkesi, Tepebaşı Tiyatrosu, Meşrutiyet Mektebi, Kız Rüştîyesi, Tarsus Koleji, Tıbbiye, Çinili Medrese, Yıldız Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Zincirli Han, Meşrutiyet ve Gündoğdu otelleri, Meşrutiyet Gazinosu, Bekir ağa Bölüğü, Sarıpınar Belediyesi, Kapalı Çarşı, Çarşamba pazarı, Meşrutiyet kiraathanesidir.

3.6.2. Açık Mekânlar

3.6.3. Dağlar, Tepeler, Koylar, Korular, Bahçeler, Avlular, Pazarlar

Makedonya Dağları Yuşa Tepesi, Kalamış Koyu, Abraham Paşa Korusu, Hükûmet Konağı bahçesi, Çinili Mescit avlusu, Zincirli Han avlusu, Medrese avlusu, Çarşamba pazarıdır.

3.6.4. Ülkeler, Bölgeler, İller, İlçeler, Kasabalar, Köyler, Mahalleler

Osmanlı İmparatorluğu, Almanya, Rusya, Bulgaristan, Makedonya, Kosova, İstanbul, Isparta, Sinop, Aksaray, Balıkesir, Beşiktaş, Kandilli, Kalamış, Fenerbahçe, Tarabya, Ortaköy, Çengelköy, Beykoz, Kadıköy, Karakulak, Taşdelen, Tavukpazarı, Sarıpınar, Pınarbaşı, Gümülcine, Hicaz, Kızanlık, Yörük köyü, Dağ köyleri, Gaziler Mahallesi, Çaybaşı Mahallesi, Muhacir Mahallesi'dir.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ülkede büyük yeniliklerin yaşanmasına vesile olur. Reşat Nuri Güntekin bu geçiş dönemini yaşayan bir yazardır. Bu süreçte, öğretmenlik, maarif müfettişliği, milletvekilliği, ataşelik, gazetecilik, yazarlık ve şehir tiyatrolarında edebi heyet üyeliği görevlerinde bulunur. Onu ve romanlarını incelerken buna göre değerlendirmek uygun olacaktır.

Yazarlığının ilk yıllarında daha çok bireysel; belli bir olgunluk dönemine ulaştığında ise sosyal ve toplumsal konulara yönelmiştir. Kendisi Millî Mücadele yıllarında yaşadığı için romanlarındaki olay örgüsü de çoğu zaman Anadolu'da geçer. Dolayısıyla mekân da buralardan seçilir. Ancak yazar, başkarakterlerin İstanbul ile bağlantısını da koparmaz.

Bu çerçevede, çalışmamda Reşat Nuri'nin olgunluk döneminde yazdığı, "Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen" romanlarını; olay örgüsü, şahıslar kadrosu, zaman ve mekân bakımından inceledim.

Eski Hastalık'ta; Başkışı Züleyha'nın çocukluk, gençlik yılları ve bu zaman dilimlerinde yaşadıkları anlatılır. Olaylar Anadolu'da ve İstanbul'da geçer. Dolayısıyla mekânlar da buralardır. Zaman ise Millî Mücadele'nin yaşandığı yıllardır.

Ateş Gecesi'nde; tıpkı Eski Hastalık'taki gibi Başkarakter Kemal Murat'ın çocukluk ve gençlik yıllarında başından geçen olaylar anlatılır. Mekân olarak yine Anadolu ve İstanbul seçilmiştir. Zaman ise II. Meşrutiyet yıllarıdır.

Yazar, bu iki romanında bireysel konuları ele almasına nazaran Değirmen'de sosyal ve toplumsal bir konuyu işlemiştir. Eserde, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış dönemindeki yavaş işleyen bürokrasisi gözler önüne serilir.

Eski Hastalık, Ateş Gecesi ve Değirmen romanlarında benzer yanlar ise şunlardır:

Yazarın her üç eserinde de dili sade, anlaşılır; üslûbu akıcı ve etkileyicidir. Karakterlerini yaşadığı çevrenin şivesiyle başarılı bir şekilde konuşturan Reşat Nuri; şahıs tahlilleri, mekân tasvirleri yaparken sıfatlara, kalıplaşmış kelime ve cümlelere oldukça yer verir. Ayrıca zarflar ve özellikle zaman zarflarını çok kullanır. Bu

durumlar da onun romanlarına ahenk ve canlılık katar. Okuyucu yazarın ikinci bir romanını okuduğunda bunun Reşat Nuri'nin eseri olduğunu anlayabilir.

Reşat Nuri romanlarında edebiyatı seven edebiyatla ilgilenen bir karaktere yer vermeyi ihmal etmez. Buna Eski Hastalık'ta, Züleyha; Ateş Gecesi'nde, kaymakam; Değirmen'de ise Halil Hilmi Efendi örnek verilebilir.

Üç romanda da gayr-i Müslim karakterlere çokça yer verilir. Bunun nedenini yazarın okuduğu yabancı okulların ve yaşadığı çevrenin etkisine bağlayabiliriz. Bu karakterlere; Eski Hastalık'ta; Svester Magda, Babafendi, Franşe Despare, Pele, Rum ve Ermeni kızlar ve satıcılar, Ecnebi subaylar; Ateş Gecesi'nde; Varvar Dudu, Stematula, Mariyanti, Rina, Piça, Eleniça, Lefter Efendi, Baba Hirisantos, Aristidi Efendi, Madam Angeliki, Simi, Kegam; Değirmen'de ise Nikolaki Efendi, Bulgar kızı Nadya, Eczacı Ohanes, Eliza Binemeciyan, İgnas de Loyola, Rum Garson, Yahudi terziyi örnek verilebilir..

Köylü-şehirli; eski-yeni; gerici-aydın çatışmasına yer veren Reşat Nuri, Eski Hastalık'ta Züleyha ile Yusuf (köylü-şehirli); Değirmen'de kaymakam, mutasarrıf ile vali (eski-yeni); yine Değirmen'de Hacı Fikri Efendi, Müderris Efendi ile Deli Kâzım, Muallim Ahmet Mâsum (gerici-aydın) çatışmasına örnek verilebilir.

Yazarın romanlarındaki başkarakterleri genel olarak incelediğimizde öğretmen, doktor, memur, kaymakam, mutasarrıf, mühendis gibi meslek gruplarına rastlanır. Babasının ve kendi mesleğinden dolayı memleketin değişik yerlerinde görev yapmasının bu seçimde etkili olduğu söylenebilir.

Çalıkuşu, Acımak ve Yeşil Gece'de öğretmen, Harabelerin Çiçeği ve Kavak Yelleri'nde doktor, Acımak'ta diğer başkarakter memur, Yaprak Dökümü'nde mutasarrıf, Ateş Gecesi'nde ise mühendistir.

Sonuç olarak; bu üç eseri ile Reşat Nuri'ye romancı kimliği etrafında edebiyat tarihimiz adına daha isabetli bir zemine yerleştirme imkânı sağladığımıza inanıyorum.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Ş. G., **Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Kadın**, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2021.
- AYTEMİZ, B. U., **Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Aşk İlişkileri**, Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2005.
- ÇETİŞLİ, İ., **İkinci Meşrutiyet Döneminde Ortaya Çıkan Fikri, Siyasi,Hareketler ve Türk Edebiyatına Yansımaları. İ. Çetişli, N. Çetin, A.Doğan, vd.(Haz.), II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı İçinde**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- EMİL, B., **Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası I (Harabelerin Çiçeğinden Gökyüzüne)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- GÜLER, M., **Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Gelecek ve Din Anlayışı**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2019.
- GÜNTEKİN, R. N., **Eski Hastalık**, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.
- GÜNTEKİN, R. N., **Ateş Gecesi**, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1942.
- GÜNTEKİN, R. N., **Değirmen**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1958.
- KALE, F., **TRT Yerli Edebiyat Uygulamaları**, TRT akademi, 4, 7, 2015, 134.
- KANTER, M. F., **Ölümünün 50. Yılında Belgelerle Reşat Nuri Güntekin**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2006.
- KANTER, M. F., **Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek**, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 2008.
- SALAR, R., **Reşat Nuri Güntekin 'in Romanlarının Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2011.

ÜNALAN, D., Milli Mücadele Dönemi Yazarlarından Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarının Popüler Kültür İçerik Özellikleri Bağlamında İncelenmesi, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2016.

